

Archieven van de ambachts- en schuttersgilden

1327-1874

H.B.M.ESSINK

INVENTARISSEN VAN DE ARCHIEVEN DER BOSSCHE AMBACHTS- EN
SCHUTTERS-GILDEN.

INHOUDSOPGAVE.

INVENTARISSEN VAN DE ARCHIEVEN DER BOSSCHE AMBACHTSGILDEN.

ALGEMENE INLEIDING.

A. De gilden, die al vóór 14 september 1629 bestonden.

I. Gilden, wier dekenen het derde lid van de stadsregering vormden.

blz. 1	Inleiding.
10	1) Het Archief van het Smedengilde; (+Ariaensgilde)
18	2) Het Archief van het Molenaars- en Olieslagersgilde;
19	3) Het Archief van het Bakkersgilde;
22	4) Het Archief van het Korenkopersgilde;
23	5) Het Archief van het Slagersgilde;
27	6) Het Archief van het Viskopersgilde;
27	7) Het Archief van het Looiers- en Schoenmakersgilde;
29	8) Het Archief van het Wolwevers- en Drapenierdersgilde;
29	9) Het Archief van het Kramers- en Tingietersgilde;
33	10) Het Archief van het Gewantsnijders-, Droogscheerders en Kleermakersgilde;
36	11) Het Archief van het Bontwerkersgilde;
37	12) Het Archief van het Nestel-, Bonnet- en Handschoen- makersgilde;
37	13) Het Archief van het Speldenmakersgilde;
38	14) Het Archief van het Schrijnwerkers-, Draaiers-, Kuipers- en Rademakersgilde; Lademakers-; Spaanse stoelmakersgilde
41	15) Het Archief van het Verwers- en Wedersgilde;
42	16) Het Archief van het Hoedenmakersgilde;
42	17) Het Archief van het Plattijnmakersgilde;

II. Gilden, wier dekenen geen deel uitmaakten van het derde lid van de stadsregering.

blz. 42	Inleiding.
43	18) Het Archief van het Voldersgilde;
44	19) Het Archief van het Linnen- en Tapijtweversgilde;
45	20) Het Archief van het Goudsmedengilde;
47	21) Het Archief van het Schilders-, Beeldsnijders-, Glasmakers-, Borduurstikkers- en Legwerkersgilde;
48	22) Het Archief van het Barbiers- en Chirurgijnsgilde;
49	23) Het Archief van het Timmerlieden-, Metselaars-, Steenhouwers-, Straatmakers- en Leidekkers-gilde;
50	24) Het Archief van het Kruiwagenkruiersgilde;
51	25) Het Archief van het Lint- en Passementwerkersgilde;

B. De gilden, die na 14 september 1629 zijn opgericht.

blz. 51	Inleiding
52	26) Het Archief van het Schippersgilde;
53	27) Het Archief van het Oudekleerkopersgilde;
54	28) Het Archief van het Bierdragersgilde;
54	29) Het Archief van het Zakkendragersgilde;
55	30) Het Archief van het Koren- en Zoutmetersgilde;
55	31) Het Archief van het Schoolmeestersgilde;
55	32) Het Archief van het Turftonders- en Turfdragersgilde;
55	33) Het Archief van het Voerliedengilde;
56	34) Het Archief van het Kraankinderengilde;
56	35) Het Archief van het Baardragersgilde;
56	36) De Archieven van de Gilden der Veerlieden op Den Dungen, Hintham, Vught, Vlijmen en Deuteren.

INVENTARISSEN VAN DE ARCHIEVEN DER BOSSCHE SCHUTTERS-GILDEN.

INLEIDING.

Inventarissen van:
blz. 11 het Archief van de Oude Schuts;
13 het Archief van de Jonge Schuts;
16 het Archief van de Schutterij van de Handboog;
17 het Archief van de Schutterij van de Kolveniers;
17 het Archief van de Kapiteinen der Schuttersgilden.

REGESTENLIJST.

BIJLAGE I.

Lijst van geraadpleegde bronnen en literatuur.

BIJLAGE II.

Alfabetische lijst der ambachtsgilden.

BIJLAGE III.

Lijst van beroepen vallende onder een ambachtsgilde.

INDEX.

AANVULLING.

WIJZE VAN BERGING VAN DE STUKKEN

INVENTARISSEN VAN DE ARCHIEVEN DER BOSSCHE AMBACHTSGILDEN.

A l g e m e n e I n l e i d i n g .

De gilden in de vroegste tijd	Dat er in 's Hertogenbosch in de 13e eeuw al telijke organisaties - in de vorm van gilden of broederschappen - van vak- en bedrijfsgenoten bestaan hebben is vrijwel zeker. In 1302 immers verleende hertog Jan II van Brabant een kaart aan het toen al bestaande gilde der smeden 1). Door deze kaart kreeg dit gilde in 1302 een publiek-rechtelijk karakter. Het tweede gilde, dat publiek-rechtelijke bevoegdheid kreeg, was der looiers en schoenmakers. Hun kaart - eveneens door de hertog verleend - dateert van 8 februari 1304 2).
De eerste kaarten	Werden de eerste kaarten van de smeden en looiers door de landsheer verleend, geleidelijkaan ging ook de stad zich met de gildenwetgeving bemoeien. De kaart, die het slagersgilde in 1327 ontving, was van stadswege 3). Toch bleef de stedelijke wetgevende bevoegdheid inzake de ambachtsgilden aan de hogere landsheerlijke wetgeving onderworpen. Zeer vele door de stad verleende kaarten zijn medebezegeld door de schout, als vertegenwoordiger van het landsheerlijke gezag 4). Bovendien komt in practisch alle kaarten de bepaling voor, dat de hertog of de stad de kaarten kunnen wijzigen en dat de kaarten niet in strijd mogen zijn met de rechten en bevoegdheden van de hertog 5).
De wetgevende bevoegdheid.	Naast de wetgevende bevoegdheid van landsheer en stad hadden de ambachtsgilden ook een eigen wetgevende bevoegdheid. In de 15e eeuw hebben de gilden nog al eens gebruik gemaakt van deze bevoegdheid 6). Een bekend voorbeeld is de keur van het linnenweversgilde van 11 november 1473 7). De eigen wetgevende bevoegdheid begint echter in de 16e eeuw, doordat de gilden zowel in politiek als economisch opzicht afzwakken, in onbruik te raken. Na de reductie van Den Bosch is er practisch geen sprake meer van zo'n bevoegdheid.
Eigen verordeningen- de bevoegdheid	Men kan ten aanzien van de Bossche ambachtsgilden de volgende indeling maken: A. Gilden, die al vóór 14 september 1629 bestonden. Deze rubiek kan men weer onderverdelen in: 1) Gilden, wier dekenen het derde lid van de stadsregering vormden; 2) Gilden, wier dekenen geen deel uitmaakten van het derde lid. B. Gilden, die na 14 september 1629 werden opgericht.
De indeling der ambachtsgilden	De gilden, wier dekenen deel uitmaakten van de stadsregering, hebben een door de keizerlijke en aartshertogelijke ordonnanties van 1525 en 1610 vastgestelde rangorde gehad 8). De gilden, die nimmer politieke bevoegdheid hebben bezeten, kenden een rangorde krachtens ancienniteit 9). In de inventaris worden de gilden volgens bovenstaande rangorde door ons vermeld.
De rangorde der ambachtsgilden	

Bestuur en functionarissen:

dekenen
en gezworenen

Aan het hoofd van ieder gilde stonden de dekenen. Aanvankelijk heetten de dekenen bij de gilden der slaggers en volders gezworenen. In de loop van de 15e eeuw werden deze bestuurders ook bij laatstgenoemde gilden dekenen genoemd 10). Eén gilde maakte hier een uitzondering op. Namelijk dat der goudsmiden. Dezen hebben nimmers dekenen gekend. Hun bestuurders werden keurmeesters genoemd 11). De dekenen werden in hun bestuurstaak bijgestaan door de gezworenen. Volgens de keizerlijke en aartsheertogelijke ordonnanties van 1525 en 1610 hadden de gilden met politieke bevoegdheid een vastgesteld aantal dekenen en gezworenen. Schematisch als volgt weergegeven:

	Dekenen:		Gezworenen:	
	1525	1610	1525	1610
smeden	3	3	12	4
molenaars	3	2	8	3
bakkers	4	2	8	3
korenkopers	4	2	16	3
slaggers	3	2	6	3
viskopers	3	3	6	4
looiers	4	3	12	4
wolwevers	2	2	8	3
kramers	3	3	28	4
gewantsnijders	4	3	28	4
bontwerkers	2	2	6	3
nestelmakers	3	2	12	3
speldenmakers	3	3	12	4
schrijnwerkers	3	2	10	3
verwers	2	2	2	3
hoedenmakers	2	2	3	3
plattijnmakers	2	-	3	-

Het aantal deken van een gilde, wier dekenen nimmer in de stadsregering hebben gezeten, zal bij de afzonderlijke bespreking van zo'n gilde worden opgegeven.

keurmeesters.

Naast de dekenen en de gezworenen hadden ook de keurmeesters een bestuursfunctie in het gilde. Zij waren echter hoofdzakelijk belast met de bedrijfscontrôle. Het hoogste aantal keurmeesters kenden de schoenmakers en looiers. Hun gilde had er tien in functie 12). De gilden der handschoenmakers, linnenwevers, olieslaggers, hoedenmakers, schilders en bontwerkers hebben nimmer keurmeesters gekend 13). In deze gilden was de bedrijfscontrôle geheel en al in handen van de dekenen gebleven.

ambachtsknaap.

De dekenen werden ook nog bijgestaan door een ambachtsknaap of gildeknecht. Bij sommige gilden hadden deze knapen naast hun meer normale functie van "boodschappenjongen" en aanzegger ook nog enige justitionele bevoegdheid 14).

wasmeesters.

De gilden van vóór 14 september 1629 hebben ook nog wasmeesters gekend. Dezen waren belast met de zorg voor de gildealtaren alsmede voor de aan die altaren verbonden goederen 15).

Vergaderingen.

Naast de gewone vergaderingen van ieder gilde afzonderlijk hebben de gilden ook vergaderingen van alle gilden gezamenlijk gekend. Doch deze gezamenlijke bijeenkomsten werden in 1525 bij keizerlijke ordonnantie afgeschaft 16).

De gewone vergaderingen mochten aanvankelijk zonder verlof van schout en schepenen gehouden worden. Sinds 30 september 1525, toen de keizerlijke ordonnantie werd afgekondigd, was hiervoor echter verlof van de stadsregering vereist en moest deze soms ook over de agenda ingelicht worden 17).

De keizerlijke ordonnantie van 1525 wordt nog al eens ter sprake gebracht. Zij was een gevolg van het grote sociale oproer, dat in juni 1525 in Den Bosch uitbarstte en waarbij enige kloosters het moesten ontgelden 18). De gilden der speldenmakers, wevers en nestelmakers hadden een belangrijk aandeel in dit oproer 19).

De beroepsge-
noten:
leerknappen.

De Bossche ambachtsgilden zenden de volgende beroep genoten:

- a) De leerjongens ook wel leerknappen genaamd. Zij moesten een bepaalde leertijd bij een meester van het ambacht in Den Bosch of bij een meester van een gelijksoortig ambacht in een vrije stad doormaken. Deze leertijden waren voor elk ambacht verschillend. Aan de hand van de ons ter beschikking staande gegevens als volgt weergegeven 20);

2 jaar:	3 jaar:	4 jaar:
Linnenwevers;	schoenmakers	wolwevers;
smeden;	en looiers;	goudsmeden.
rademakers;	tingieters;	
bontwerkers;	handschoen-	
verwers;	makers;	
droogscheerdeers;	schrijnwerkers.	

bakkers;
bonnetmakers;
olieslagers en
molenaars;
speldenmakers;
chirurgijns en
barbiërs;
hoedenmakers;
timmerlieden;
lint- en pas-
senentwerkers.

De leerknappen maakten deel uit van het gilde. Zij mochten echter niet deelnemen aan de gildevergaderingen en teerdagen. De leerknaap diende ook een bepaald bedrag aan het gilde te betalen. Mochten de meesterspeldenmakers-, lintwerkers en -passementwerkers er méér dan een leerjongen op na houden, alle andere gildemeesters mochten daarentegen er slechts één in de leer nemen. Bij sommige ambachten mochten de leerjongens door hun meesters bezoldigd worden (o.a. bij de timmerlieden), bij andere ambachten daarentegen (o.a. droogscheerders) weer niet 21).

gezellen of knechten.

b) De gezellen doorgaans knapen of knechten genaamd Had een leerknapp zijn leertijd goed voleind dan kon hij meester worden. Ontbraken hem echter de nodige financiële middelen dan was hij genoodzaakt als knecht te gaan werken bij zijn oude leermeester of bij een andere baas. Op geregelde tijden en plaatsen konden de meesters knechten in dienst nemen 22). Zo namen de schoenmakers hun knapen of gezellen in dienst daags na Driekoningen en daags na Sint Petrus en Paulus en sloten de wolwevers het arbeidscontract met hun nieuwe knechten op de Weversplaats af 23).

meesters.

Vermoedelijk hebben de schoenmakersknechten tijdelijk een gezellenorganisatie gekend. In de 18e eeuw kende Den Bosch een bus van droogscheerders- en kleermakersknechts 24).

c) De meester was het volwaardige lid van het ambacht. Leerjongen en knecht waren maar passieve leden 25). De Bossche meester moest aan de volgende vereisten voldoen: 1) poorter van de stad zijn 26); 2) vakkundige bekwaamheid 27). Oorspronkelijk was de meesterproef nog niet vereist. Geleidelijk aan gingen de gilden tot zo'n proef over. De schrijnwerkers kenden in 1422 al zo'n proef en bij de chirurgijns mocht de kandidaat slechts eenmaal "herexamen doen" 28); 3) goed bekend staan. Degenen, die van elders kwamen, moesten certificaten van goed gedrag overleggen 29); 4) meester- of intredegeld betalen 30); 5) een bepaalde leeftijd bereikt hebben 31). Bij de slagers moest men twintig jaar oud zijn. De oudste zoon van een meester slager, geboren na het meester worden van de vader, kon met achttien jaar volstaan 32). Bij de viskopers twintigjarige leeftijd voor meesterskinderen en vijfentwintigjarige leeftijd voor niet-meesterskinderen vereist 33). Om lintwerkersmeester te kunnen worden moest men minstens zestien jaar of gehuwd zijn 34); 6) in het bezit zijn van een wapenrusting 35).

Godsdiensige aspecten:

patroons-
heiligen.

De gilden van vóór 1629 kenden de volgende patroonheiligen 36). De voornaamste patro(o)n(en) is (zijn) bij ieder gilde onderstreept:

smeden	<u>Sint Eloy;</u>
molenaars	<u>Sint Agnes;</u>
bakkers	<u>Sint Lucia,</u> Sint Maarten, Sint Adelbert
korenkopers	<u>Sint Rombout,</u> Sint Cunera;
slagers	<u>Sint Nicolaas;</u>
viskopers	<u>Sint Pieter en Pauwel,</u> Sint Jacob de Apostel, Sint Philippus de Apostel, Sint Jan de Apostel, Sint Andries de Apostel, Sint Barbara, Sint Maarten;
looiers	<u>Sint Crispijn en Sint Crispiniaan,</u> Sint Willibrord, Sint Blasius;
wolwevers	<u>Sint Jacob,</u> Sint Andries;
kramers	<u>Sint Nicolaas;</u>
gewantsnijders	<u>Sint Michiel,</u> Sint Magdalena;

bontwerkers	<u>Sint Christoffel</u> , Sint Jan de Doper (onthoofding), Sint Leonard, Sint Dymphna;
nestelmakers	<u>Sint Bartholomeus</u> , Sint Andries, Sint Rombout, H.Sacrament, H.Maagd, Alle Heiligen;
speldenmakers	<u>Sint Thomas de Apostel</u> , H.Geest, Sint Jacob, Sint Oda;
schrijnwerkers	<u>Sint Jan Evangelist</u> (St.Jan in de olie), Sint Ursula, Sint Joseph.
verwers	<u>Sint Jacob</u> , Sint Leonard, Sint Catharina van Siena;
hoedenmakers	<u>Sint Antonius Abt</u> , H.Maagd (geboorte), Sint Clemens;
volders	<u>Sint Laurens</u> ;
linnenwevers	<u>Sint Severus</u> , Sint Michiel, Sint Apollonia, Sint Magdalena;
goudsmeden	<u>Sint Eloy</u> ;
schilders	<u>Sint Lucas</u> , Sint Servaas;
barbiërs	<u>Sint Cosmas en Sint Damiaan</u> , H.Maagd;
timmerlieden	<u>Sint Joseph</u> , de Vier Gekroonden, Sint Hieronymus, Sint Bernard;
kruiers	<u>Sint Quirijn</u> , Sint Odilia;
lintwerkers	<u>Driekoningen</u> , Sint Maarten, Sint Augustinus, Sint Marcus.
altaren.	Van de 52 altaren in de Sint Jan waren er niet minder dan 22 aan patroonsheiligen van ambachtsgilden toegewijd. Deze gildealtaren bevonden zich in de straalkapellen achter het hoogkoor, onder het oksaal en aan de pilaren van midden- en zijbeuken. Het Sinterklaasaltaar, dat der slaggers en kramers, is naar alle waarschijnlijkheid het oudste gildealtaar geweest. Het mooiste en rijkste was dat der viskopers. Dit altaar toegewijd aan Sint Pieter en Sint Pauwel bevond zich in de middelste straalkapel achter het hoogaltaar 37).
O.L.Vrouw-wedracht.	De gilden waren verplicht in wapenrusting deel te nemen aan de grote stadsprocessie, die jaarlijks ter ere van Onze Lieve Vrouw op de Bossche kermisdag gehouden werd. In deze omgang droegen de gilden hun ambachtskaarsen mede. De processie werd geopend door de ambachtsgilden met de smeden voor op 38).
De economische betekenis tekenis	De ambachtsgilden kan men economisch in twee groepen verdelen: a) de gilden, die voor de de plaatselijke markt zorgden, zoals de gilden der bakkers en slaggers; b) de gilden, die naast de verzorging van de plaatselijke markt hoofdzakelijk voor de regionale en internationale markt zorgden, zoals de smeden (hoofdzakelijk de messenmakers), viskopers (doorvoerhandel van haring en zoutwatervis), looiers en schoenmakers, bontwerkers, nestel-, spelden- en hoedenmakers. De bloeitijd van de onder b) genoemde groep is vóór 1629 geweest. Reeds tijdens de Gelderse oorlogen begonnen deze gilden in betekenis af te nemen. Velen van hun leden verpauperden en verproletariseerden in de 16e eeuw. In deze gilden werden dan ook in 1525 en in 1566 de meest revolutionaire en hervormingsgezinde leden aangetroffen. Het economisch verval, dat in de 16e eeuw begon, was zo groot, dat sommige gilden, zoals dat der plattijnmakers (reeds geruime tijd vóór 1629 verdwenen), volders, bontwerkers en hoedenmakers 1798 niet meer overleefd hebben.
De lotgevallen na 1795	Artikel 53 van de Staatsregeling van 1798 verklaarde het gildestelsel voor vervallen. Om dit artikel ten uitvoer te brengen vaardigde het Uitvoerend Bewind op 5 oktober 1798 een publicatie uit, waarin de opheffing van de ambachtsgilden gelast werd 39). Op 24 oktober d.a.v. verklaarde de Bossche magistraat de gilden voor ontbonden en op 25 oktober werden de bestuursleden uit hun functie

ontheven 40). Provisionele commissarissen werden van stadswege aangesteld om het voorlopig bestuur op zich te nemen. Deze commissarissen waren oud-bestuursleden van de gilden 41) Hoewel artikel 53 van vervallen verklaring sprak betekende dit alleen vervallen verklaring van publiekrechtelijke bevoegdheden. De gilden bleven als privaatrechtelijke verenigingen voortbestaan waarvan een ieder zonder aan allerlei eisen gebonden te zijn lid kon worden. Ook bleven de gilden in het bezit van hun goederen en fondsen 42). Aan de commissarissen was op 25 oktober 1798 opgedragen om binnen een maand een opgave te verstrekken van de goederen en fondsen. Het heeft echter meer dan een half jaar geduurd voordat deze opgaven binnen waren 43). Hoewel Den Bosch zeer patriottistisch gezind was en van harte meedeed aan de nieuwe tijd ging men niet con amore met de besluiten van de landsregering ten aanzien van de gilden mede. Een tekenend feit is, dat de stad vóór 5 oktober 1798 niets tegen de gilden heeft ondernomen. De magistraat wees zelfs in zijn rapport van 7 juni 1799 aan de Eerste Kamer van het Vertegenwoordigend Lichaam gezonden op het grote nut van de Bossche gilden. Nu de gilden ontbonden waren - betoogde de magistraat - liep de gebruiker groot gevaar producten van minderwaardige kwaliteit voortgezet te krijgen 44). Dat aan de ontneming van het publiekrechtelijk karakter van de gilden nogal wat haken en ogen zaten blijkt zonneklaar uit de reacties, die in het prille begin van de 19e eeuw op de bepalingen van 1798 en 1799 volgden. Op 24 augustus 1803 vaardigde de Bossche municipaliteit een bedrijfsordonnantie uit, die het gildestelsel van vóór 1798 vrijwel geheel herstelde 45). De Corporatiewet van 30 januari 1808 was voor de toenmalige Bossche stadsregering een dankbare gelegenheid om de gilden - in 1798 van hun publiekrechtelijke bevoegdheden beroofd - onder de benaming van corporaties - voor zoverre het wettelijk mogelijk was - in hun oude rechten te herstellen. 46). Hoewel de Franse wetgeving bedrijfsvrijheid kende bleef in Den Bosch ook na de inlijving bij het Franse keizerrijk de corporatiewet van kracht 47). Ofschoon er ook na de Franse tijd nog velen waren die de gilden wensten zien voortbestaan als publiekrechtelijke lichamen, werd aan deze wensen niet tegemoet gekomen, doordat koning Willem I op 23 oktober 1818 de gilden of corporaties definitief als publiekrechtelijke organisaties ontbond 48). Ondanks dit koninklijk besluit gelukte het aan sommige gilden om nog enige tijd hun bestaan, zij het dan als privaatrechtelijke verenigingen, voort te zetten. Het langst is op die manier blijven voortbestaan het oudste Bossche ambachtsgilde, namelijk dat der smeden 49). Ook in Den Bosch werd, zoals in de meest steden van ons land, niet streng de hand gehouden aan de bepaling, dat de gildearchieven moesten ingeleverd worden bij de stedelijke magistraat. Deze handelwijze heeft tot gevolg gehad, dat sommige archieven, zoals dat der kramers omstreeks 1820, andere pas in de tweede helft van de vorige eeuw (o.a. het archief van het smedengilde) in stedelijk bezit kwamen. Weer andere archieven zijn in het bezit van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen gekomen. Bovendien zijn er ook archieven, waarvan de stukken deels in het bezit van de stad en deels in het bezit van het Genootschap zijn. De aanwezigheid van een archief in de jaren 1799 en 1958 wordt door een schema aangegeven 50):

	1799	1958.
gilden		
smeden	aanwezig	aanwezig;
molenaars	aanwezig	aanwezig;
bakkers	aanwezig	aanwezig;
korenkopers	aanwezig	aanwezig;
slagers	aanwezig	aanwezig;

De gildearchieven.

viskopers	aanwezig	aanwezig;
looiers	aanwezig	aanwezig;
wolwevers	niet vermeld	aanwezig;
kramers	aanwezig	aanwezig;
gewantsnijders	aanwezig	aanwezig;
bontwerkers	niet vermeld	niet aanwezig;
nestelmakers	aanwezig	niet aanwezig;
speldenmakers	aanwezig	niet aanwezig;
schrijnwerkers	aanwezig	aanwezig;
verwers	aanwezig	niet aanwezig;
hoedenmakers	niet vermeld	niet aanwezig;
plattijnmakers	niet vermeld	niet aanwezig;
volders	niet vermeld	aanwezig;
linnenwevers	niet vermeld	aanwezig;
goudsmeden	aanwezig	aanwezig;
schilders	aanwezig	aanwezig;
barbiers	aanwezig	aanwezig;
timmerlieden	aanwezig	aanwezig;
kruiwagenkruiers	niet vermeld	niet aanwezig;
lintwerkers	aanwezig	aanwezig;
schippers	aanwezig	aanwezig;
bierdragers	niet vermeld	niet aanwezig;
zakkendragers	niet vermeld	niet aanwezig;
korenmeesters	niet vermeld	niet aanwezig;
schoolmeesters	niet vermeld	niet aanwezig;
turfponders	niet vermeld	niet aanwezig;
turfdragers	niet vermeld	niet aanwezig;
voerlieden	niet vermeld	niet aanwezig;
kraankinderen	niet vermeld	niet aanwezig;
baarddragers	niet vermeld	niet aanwezig;
veerlieden op Den Dungen, Hintham, Vught, Vlijmen		
en Deuteren	niet vermeld	niet aanwezig;
oudekleerkopers	aanwezig	aanwezig.

Aantekeningen.

- 1) van den Heuvel, p.30.
 - 2) a.w., p.34.
 - 3) a.w., p.36.
 - 4) zie o.a. regesten 1, 2, 4 en 6.
 - 5) o.a. in artikel 15 van de kaart van het schrijnwerkersgilde van dato 18 juni 1354 (inv.no.226;regest 4).
 - 6) van den Heuvel, p.39 e.v.
 - 7) Inv.no.294; regest 55.
 - 8) Bedoeld zijn de ordonnantie van keizer Karel V van dato 12 augustus 1525 en die van de aartshertogen Albert en Isabella van 28 maart 1610.
 - 9) van Heurn, Collectanea, f.700 e.v.
 - 10) van den Heuvel, p.122.
 - 11) a.w., p.50; zie kaart van het goudsmedengilde van dato 12 augustus 1503 (van den Heuvel, 2e stuk, no.103, p.385 e.v.).
 - 12) van den Heuvel, p.133, noot 1.
 - 13) t.a.p.
 - 14) a.w., p.141 e.v.
 - 15) a.w., p.250 e.v.
 - 16) a.w., p.144 e.v.
 - 17) a.w., p.147 e.v.
 - 18) a.w., p.315 e.v.
 - 19) a.w., p.315.
 - 20) a.w., p.60 e.v.
 - 21) a.w., p. 67 en 68.
 - 22) a.w., p.74 e.v.
 - 23) a.w., p.75.
 - 24) G.A. Den Bosch, k., no.5.
 - 25) van den Heuvel, p.87.
 - 26) a.w., p.88.
 - 27) a.w., p.89 e.v.
 - 28) a.w., p.90 en 91.
 - 29) a.w., p.91 e.v.
 - 30) a.w., p.93 e.v.
 - 31) a.w., p.94 e.v.; lang niet alle kaarten maken melding van een bepaalde leeftijd.
 - 32) van den Heuvel, p.94 en 95.
 - 33) a.w., p.95.
 - 34) t.a.p.
 - 35) a.w., p.95 e.v.
 - 36) a.w., p.232 e.v.; G.A.Den Bosch, A.576, f.1.
 - 37) van den Heuvel, p.236 e.v.
 - 38) a.w., p.252 e.v.
 - 39) van den Eerenbeemt, p.20.
 - 40) G.A.Den Bosch, A.171, Resolutien van 24 en 25 oktober 1798.
 - 41) van den Eerenbeemt, p.21.
 - 42) t.a.p.
 - 43) a.w., p.22
 - 44) a.w., p.22 e.v.; G.A.Den Bosch, A.172, f.383 e.v.
 - 45) van den Eerenbeemt, p.97 e.v.; G.A. Den Bosch, Resolutien van 1803 f.206.
 - 46) van den Eerenbeemt, p.158 en 159.
 - 47) a.w., p.160.
 - 48) t.a.p.
 - 49) zie inventaris en inleiding archief van het smedengilde.
 - 50) samengesteld aan de hand van de voorhanden zijnde gildearchieven alsmede aan de gegevens vervat in G.A. Den Bosch, A.172, f.383 e.v.; In 1799 is ook sprake van de gilde der tin- en loodgieters alsmede van de knopenmakers die min of meer zelfstandige onderafdelingen van het kramersgilde vormden. Hun archieven in 1799 nog vermeld zijn momenteel niet meer aanwezig.
- N.B. Charters, die krachtens vorm en inhoud bestemd waren voor de ambachtsgilden, maar die van oudsher van stadswege in de stedelijke depôts - als stadskomme e.d. - bewaard werden, zijn ongenummerd beschreven.
De aanduiding (P.G.) betekent door het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant aan de gemeente 's

Hertogenbosch in bruikleen afgestaan.

A. De gilden, die al vóór 14 september 1629 bestonden.

I. Gilden, wier dekenen het derde lid van de stadsregering vormden.

Inleiding.

Bron: van Heurn, Collectanea, f.697 e.v.
Literatuur: van den Heuvel, p.25, 263 e.v.

Reeds in 1306 kregen de toen al bestaande gilden van de smeden en looiers zeggingschap in de financiële aangelegenheden van de stad. Vanaf 18 juni 1344 worden de dekenen van de ambachten als leden van de magistratuur vermeld. De dekenen werden in het begin van de 14e eeuw in overleg met schout en schepenen door de aftredende dekenen gekozen. In de tweede helft van die eeuw hadden schout en schepenen er geen zeggingschap meer in. Doch op 20 december 1408 bepaalde hertog Anton, dat de dekenen van de ambachten voortaan gekozen zouden worden door de magistratuur en dat de aftredende dekenen slechts de bevoegdheid hadden om een schriftelijke voordracht op te maken. Hertog Jan IV bepaalde op 27 januari 1419, dat slechts de aftredende dekenen zonder enige invloed van de magistratuur de bevoegdheid hadden om nieuwe dekenen te kiezen. In 1494 wijzigde Philips de Schone de structuur van de Bossche magistratuur. Door deze wijziging werd de invloed van de ambachtsgilden op de stedelijke bestuursaangelegenheden tot een minimum gereduceerd. Op 1 oktober 1498 maakten de dekenen echter weer op ouderwetse wijze deel uit van de Bossche stadsregering. Keizer Karel V stelde bij ordonnantie van 12 augustus 1525 vast, dat de leden van de ambachten jaarlijks een lijst met dubbeltallen van hun meest notabele leden moesten opstellen, waaruit de schepenen de helft tot dekenen zouden kiezen. Met dien verstande stelde hij voor elk ambacht het aantal dekenen vast. Bovendien bepaalde hij, dat de dekenen als derde lid van de stadsregering nog slechts ruggespraak mochten houden met de gesworenen van hun gilde. De aftredende dekenen van het gilde der looiers en schoenmakers verstoutten zich nog de nieuwe dekenen van hun ambacht te kiezen. Deze keuze werd echter bij ordonnantie van de aartshertogin Margaretha van Savoy van 16 oktober 1525 vernietigd. De ordonnantie van keizer Karel bleef tot 1610 van kracht. Op 28 maart van laatstgenoemd jaar stelden de aartshertogen opnieuw het aantal ambachtsdekenen vast. Bovendien werd Sint Remeysdag (1 oktober) als vaste verkiezingsdag voor de dekenen vastgesteld. Hoewel artikel 9 van het overgaveverdrag van 14 september 1629 bepaalde, dat ook de dekenen deel zouden blijven uitmaken van de stadsregering, zoals vanouds gebruikelijk was, werd hier in de praktijk niet de hand aan gehouden. Sinds het najaar van 1629 hebben de dekenen nimmer hun stem in de stadsregering meer uitgebracht.

1) Het Archief van het Smedengilde.

Inleiding.

Bronnen: A.576, f.1;

van Heurn, Collectanea, f.1808 e.v.

Literatuur: van den Eerenbeemt, p.22 en 159;

Essink, H.B.M., "Immigratie van Drunense smeden naar

Den Bosch in de 16e eeuw", verschenen in Met Gansen

Trou, 5e jrg., p.177 e.v.;

van den Heuvel, passim, doch in het bijzonder p.374 v.;

Mosmans, A., "Overdracht van een meesterwerk", verschenen

in Taxandria, 35e jrg., p.168.

Dit gilde is het oudste van de Bossche ambachten en het heeft steeds de eerste plaats in de hiërarchie weten te bewaren en te handhaven. Hun dekenen brachten in de stadsregering vóór de andere dekenen hun stem uit. De oudste kaart van dit ambacht - tevens de oudste Bossche gildekaart - dateert van 21 november 1302. De dekenen van dit ambacht traden vóór 28 maart 1610 jaarlijks met Sint Eloy (1 december) in functie. Na het ontnemen van het publiekrechtelijk karakter is het gilde privaatrechtelijk blijven voortbestaan tot in de tweede helft van de vorige eeuw. Hoewel er meer gilden tot in de 19e eeuw zijn blijven voortbestaan als privaatrechtelijke verenigingen heeft het smedengilde - het oudste Bossche gilde - alle andere gilden overleefd. Onder dit ambacht ressorteerden naast de gewone smeden verschillende beroepen van ijzer- en koperbewerkeren. De meest vooraanstaande beroepen in dit ambacht waren die van de messenmakers, nagelmakers, koperslaggers en zwaardvegers. Deze vormden min of meer zelfstandige corporaties in het smedengilde. Vooral de messenmakers zijn een zeer belangrijke groep geweest. Hun producten waren zeer gewild in de toenmalige Nederlanden en aangrenzende gebieden. Ook genoten de Bossche spijkers een zeer goede naam.

Het archief, dat loopt over de periode 1330-1874, verkeert in vrij goede staat. Van de Bossche gildearchieven is dit archief het meest rijk aan middeleeuwse en 16e eeuwse oorkonden, waaruit mede blijkt, dat het gilde een zeer grote rol heeft gespeeld in het economische leven van Den Bosch vóór 1629. De stukken van dit gilde werden vanaf de tweede helft van de 16e eeuw bewaard in de met ijzerbeslag en drie sloten voorziene eikenhouten Sint-Eloykist, die zich reeds enige decennia bevindt in het Bossche Gemeente-Archief. Het schijnt gebruik geweest te zijn, dat de eerste gildedeken de kist met gildepapieren onder zijn berusting had.

Inventaris.

A. ALGEMEEN.

1. Besluiten, genomen op de vergaderingen, en notulen van de vergaderingen. 1597, 1693, 1737, 1747, (c.1755), 1759-1761, 1782 1851-1871, 1874.

1 pak.

N.B. De besluiten en notulen werden op losse vellen geschreven. In het onder nummer 32 beschreven deel komen op 24r, 26r e.v. en 29r de notulen van de in 1832 1850 en 1851 gehouden vergaderingen voor.

2. Reglement voor het Gild van Sint Eligius. 1853.

1 boek.

N.B. Dit reglement werd door de leden goedgekeurd op 6 juni 1853. Op folio 26r e.v. van het onder nummer 32 beschreven deel komt het reglement van 1850 voor.

3. Ingekomen stukken en minuten van uitgegane stukken. 1437, 1527, (c.1545), 1551, (c.1570), 1578, 1593, 1601, 1610, 1611, 1624, 1626, (c.1630), 1633, 1635, 1648, (c.1650), (c.1670), 1674, 1676, 1684, 1687, 1694, 1699, 1713, 1741, 1750, 1759, 1767, 1772, 1784, 1788, 1789, (c.1796), 1798, 1803, 1814.

1 pak.

Regesten 34, 176 en 210.

II. Door de overheid verleende kaarten en keuren alsmede handhaving door de overheid van de aan het gilde toekomende rechten.

a) door de stedelijke magistraat:

4. Aanvullingen op en wijzigingen van de gildekaart door de magistraat van de stad 's Hertogenbosch. 1330, 1428, 1471, 1493, 1548, 1693, 1719. Met afschriften en uittreksels.

1 katern, 1 band (P.G.) en 7 stukken.

Regesten 2, 25, 51, 66 en 124.

5. Keuren door de magistraat van de stad 's Hertogenbosch ten behoeve van de messenmakers in het gilde verleend. 1498 (afschrift), 1511. 2 stukken.

Regesten 76, 92 en 129.

b) door de hertog en diens rechtsopvolgers:

AKTE, WAARBIJ PHILIPS VAN BOURGONDIE, HERTOOG VAN BRABANT, AAN HET GILDE EEN NIEUWE KAART GEEFT. 1463.

1 stuk. Geborgen onder nummer 504 van de charterverzameling van het oud-archief der gemeente 's Hertogenbosch. Het stuk bevond zich oudtijds in de Sint Janskerk in de aldaar aanwezig geweest zijnde stadskomme (A.556, f.57, no.358).

Regest 46.

6. Akte, waarbij keizer Karel V aan zijn gerechtsdienaars opdracht geeft er voor te zorgen, dat het Bossche smeedwerk niet wordt nagebootst. 1546. Met eigentijds afschrift en met bijbehorend stuk van 1551.

3 stukken.

Regesten 121 en 130.

7. Akten, waarbij keizer Karel V aan zijn gerechtsdienaars opdracht geeft er voor te zorgen, dat het Bossche smeedwerk niet wordt nagebootst en het aldus nagebootste smeedwerk niet door kramer verkocht wordt. 1551. Met 2 eigentijdse afschriften.

5 stukken.

Regesten 131, 132 en 133.

8. Akte, waarbij koning Philips II aan zijn gerechtsdienaars opdracht geeft er voor te zorgen, dat het Bossche smeedwerk niet wordt nagebootst en het aldus nagebootste smeedwerk niet door kramers verkocht wordt. 1590.

1 stuk.

Regest 184.

9. Akte, waarbij koning Philips II het intredegeld van het gilde verhoogt. 1595.

1 stuk.

Regest 194.

10. Akte, waarbij hertogin Isabella bepalingen treft ten behoeve van de ketelmakers van het gilde. 1599. Met bekrachtiging door de Staten Generaal der Verenigde Nederlanden. 1652. Met afschrift. (c.1655).

3 stukken.

Regest 195.

11. Akte, waarbij de aartshertogen Albertus en Isabella aan hun gerechtsdienaars opdracht geven er voor te zorgen, dat het Bossch smeedwerk niet wordt nagebootst en het aldus nagebootste smeedwerk niet door kramers verkocht wordt. 1610.

1 stuk.

Regest 209.

III. Overeenkomsten met derden alsmede processen tegen derden.

12. Akte, waarbij de kerkmeesters van Sint Jan en de gecommiteerd van het gilde een regeling treffen ten aanzien van het door de meesters van het gilde aan de kerkfabriek van Sint Jan te betalen bedrag; waarbij vervolgens overeengekomen wordt, dat het de gebruik mag maken van het blokje, dat zich bevindt in de nabijheid van het

Sint Eloyaltaar, alsmede overeengekomen wordt, dat het gilde het oude altaar van Sint Eloy door een nieuw mag vervangen. 1496.

1 stuk.
Regest 72.

13. Akte, waarbij de geschillen met het kramersgilde worden bijgelegd 1510.
1 stuk.
Regest 91.
 14. Akte, waarbij de vijftien ambachten, die deel uitmaken van het stadsbestuur, 80 aamen Bossche bieren onder elkaar verdelen. 1617
1 stuk.
Regest 217.
 15. Stuk, betreffende het proces van het gilde tegen Cornelissen van Gierle, inzake diens overtreding van het accoord tussen smeden en kramers. 1571.
1 katern.
 16. Stukken, betreffende het proces van het gilde tegen Boudewijn Peters van Santvoort, kramer. 1619.
1 lias en 1 stuk.
 17. Stukken, betreffende het proces van het gilde tegen Peeter Dircxsoon van Cauwenberch, horloge- en voetboogmaker, inzake het onbevoegd uitoefenen van zijn vak. 1624.
2 stukken.
 18. Stuk, betreffende het proces van het gilde tegen Jacobus van Weerdt. 1708.
1 stuk.
 19. Stuk, betreffende het proces van het gilde tegen Pieter van der Linden, koopman in smidskolen, inzake overtreding van de smedenkaart. 1740.
1 stuk.
 20. Stukken, betreffende het proces van het gilde tegen Adriaen Gommert Gommerse te Budel, inzake het onbevoegd uitoefenen van het koperslagersvak. 1759.
1 omslag.
 21. Stuk, betreffende het proces van het gilde tegen Jacobus, inzake het onbevoegd uitoefenen van het ketelmakersvak. 1759.
1 stuk.
 22. Stukken, betreffende het proces van het gilde tegen Dirck Ruijgers, beurtschipper, inzake de levering van kolen. 1768.
2 stukken.
 23. Stuk, betreffende het proces van het gilde tegen Jan van Wanroi, inzake de levering van kolen. 1782.
1 stuk.
- B. LEDENADMINISTRATIE EN STUKKEN VAN HUISHOUDELIJKE AARD.
24. Boek met namen van dekenen, gezworenen, keur-, wasmeesters, meesters en leerjongens. 1546-1681.
1 deel.
 - 25-26. Boeken met namen van leerjongens. 1550-1681.
2 delen.
25. 1550-1576. 26. 1575-1681.
 27. Ledenlijsten. 1648, (c.1860), 1864.
3 stukken.
#N.B. Hieronder het "Register van de tekens", 1648.#

28. Leerbrieven en attestaties, ingekomen van degenen, die meester willen worden. 1547, 1550, 1558, 1560, 1563, 1565, 1574, 1586, 1590, 1594, 1602, 1604, 1606, 1610, 1611, 1615, 1618-1620, 1622-1624, 1627, 1632-1634, 1636, 1639, 1643, 1644, 1646, 1650, 1651, 1657, 1659, 1660, 1662, 1670, 1690-1692, 1697, (c. 1700), 1725, 1761, 1768, 1786.
1 pak.
Regesten 123, 128, 138, 139, 140, 157, 160, 163, 165, 169, 175, 186, 187, 200, 202, 203, 208, 211, 213, 214, 221, 222, 223, 225, 226, 227, 234, 236, 237 en 242.
29. Akte, waarbij dekenen en wasmeesters met de gezellen overeenkomen om twee rentmeesters uit hun midden te kiezen. 1522.
1 stuk.
Regest 102.
30. Instructie, opgesteld door de dekenen, voor de gildeknecht Hermanis Vueghen. 1699.
1 stuk.
31. Aantekeningen van uiteenlopende aard. c. 1600 -, 1853.
1 omslag.
N.B. Kladden van reglementen, rekeningen e.d.

C. HET BEHEER VAN DE GOEDEREN.

I. Rekeningen.

a) gewone rekeningen:

- 32-50. Rekeningen. 1793/1869.
2 delen en 27 stukken.
32. 1793/1795.
N.B. In dit deel nog enige rekeningen, die onvolledig of bij wijze van concept of klad werden beschreven:
1795/96 (uitgaven);
1796/97 (uitgaven);
1797/08. Klad. Zie nummer 33;
1809/10. Concept;
1811/26. Klad;
1833/38. Aantekeningen van allerlei inkomsten en uitgaven.
1850.
33. 1797/08.	40. 1857/58.	47. 1865.
34. 1810/11.	41. 1858/59.	48. 1866.
35. 1851/52.	42. 1859/60.	49. 1867/68.
36. 1852/53.	43. 1860/61.	50. 1868/69.
37. 1853/54.	44. 1861/62.	
38. 1854/55.	45. 1863.	
39. 1855/56	46. 1864.	

b) bijzondere rekeningen:

51. Rekening van Daniel van Vlierden, gemachtigde van de dekenen, betreffende het innen van achterstallige boeten en renten. 1600, 1603-1605.
1 katern.

52. Rekening van de verkoop van de ornamenten van het altaar van Sint Eloy in de kerk van Sint Jan.1632.
1 katern.

c) rekeningbewijzen:

53-65. (16)49-1867.

13 omslagen.

53. (16)49,1693-1695,1698,1699.

54. 1711,1713,1715,1717-1719.

55. 1724,1725.

56. 1730,1733,1736-1739.

57. 1740-1749.

62.1790-1799.

58. 1750-1752,1754,1756,1757,1759.

63. 1803-1809.

59. 1760-1769.

64. 1811,1816.

60. 1770-1779.

65. 1853,1855-
1858, (c.1860),1867.

61. 1780-1782,1784-1789.

II. Schuldbekentenissen.

66. Schuldbekentenis,groot 313 car.gls.,van Adriaen Dierixssoon van Boxtell,messenmaker,voor het gilde.1645.
1 stuk.

67. Schuldbekentenis,groot 50 gls.,van Johan Hermans van Wolfsbergen voor het gilde.
1681.
1 stuk (P.G.).

68. Schuldbekentenis,groot 100 car.gls.,van het gilde voor Elisabeth Ketelaers.1694.Afgelost.1704.
1 stuk.

69. Schuldbekentenis,groot 250 gls.,van het gilde voor Cornelis de Boom.1760.Afgelost.1765.
1 stuk.

70. Schuldbekentenis,groot 100 car.gls.,van het gilde voor Cornelis de Boom.1761.
1 stuk.

71. Schuldbekentenis,groot 200 gls.,van het gilde voor Jan Storm. 1766.Afgelost.1770.
1 stuk.

III. De onlichamelijke en lichamelijke zaken.

a) algemeen:

72. Akte,waarbij het gilde verklaart,dat de priester Adrianus Meerlant en diens opvolgers,als rectoren van het altaar van Sint Eligius in de kerk van Sint Johannes Evangelista te 's Hertogenbosch,mogen genieten van bepaalde aan dat voornoemde altaar geschonken renten.1443.
1 stuk.
Regest 40.

73. Register van enige aan het gilde toekomende cijnsen.Aangelegd (c.1505).

- 1 deel.
Regesten 52,54,57,78,79,80,81,83,84 en 85.
74. Boekje,ten behoeve van de wasmeesters van het altaar van Sint Eloy,omvattende een register van de renten en een inventaris van voornoemd altaar 15e eeuw-1693.
1 deel.
75. Lijst,aangelegd door de dekenen en gezwoerenen van het gilde van de ornamenten van het altaar van Sint Eloy.1631.
1 deel.
76. Inventarissen van de goederen.1811,1868.
2 stukken.
N.B. In het onder nummer 32 beschreven deel komen ook goederen-inventarissen voor.

b) bijzonder:

77. Akte van opdracht door Gerardus,de zoon van Nicholaus van Berkel,aan het gilde van een cijns van 40 schellingen,gaande uit een huis en erf,gelegen in de Zadelstraat (Schapenmarkt).136 Met een ouder stuk deze cijns betreffende.1346.
2 stukken.
Regesten 3 en 7.
78. Akte van opdracht door Willelmus,de zoon van Albertus van Bucstel,aan Johannes van Postel,ten behoeve van het gilde,van 2 cijnsen,ieder van 25 schellingen,gaande uit huizen en erven,gelegen in de Vughtter- en Zadelstraat (Schapenmarkt).1370.
1 stuk.
Regest 8.
79. Testament van Gertrudis Plaetmeker,waarin vervat de last om jaarlijks 2 sesters rogge aan de smeden te verdelen,gaande uit al haar goederen. 1384.
1 stuk.
Regest 11.
80. Akte van verkoop door het predikherenconvent te 's Hertogenbosch aan het gilde van een cijns van 50 schellingen,gaande uit een huis en erf,gelegen in de Zadelstraat (Schapenmarkt).1397 Met een akte van betalingsbelofte door Johannes van Malsen aan het gilde van voornoemde cijns.1397.Alsmede een verklaring, betreffende een visitatie van die akten.1639.
3 stukken.
Regesten 13 en 14.
81. Akte van opdracht door Lambertus van Middelrode aan het gilde van een cijns van 1 oude schild,gaande uit een stuk land naast de Merendonc.1405.Met een ouder stuk deze cijns betreffende. 1387.
2 stukken.
Regesten 12 en 17.
82. Akte van verkoop door Johannes van Holten aan het gilde van een cijns van 35 schellingen,gaande uit de helft van een kamer gelegen achter het Klein Begijnhof.1409.Met 2 oudere stukken deze cijns betreffende.1355,1405.Alsmede een aankomsttitel voor voornoemde Johannes van Holten van 1408,die vermoedelijk terzelfdertijd aan het gilde is overgegeven.
4 stukken.
Regesten 5,16,18 en 20.
83. Akte,waarbij notaris Gerardus Grotel instrumenteert,dat Henricus van Vessem en Gudula e.l. aan het gilde vermaakt

hebben een cijns van 2 pond, gaande uit een huis en erf, gelegen in de Berewoutstraat en bestemd om jaarlijks aan de arme smeden uitgekeerd te worden. 1455.

1 stuk.

Regest 43.

84. Testament van Gerardus, de zoon van Henricus Sceenken, waarin vervat een legaat voor het altaar van Sint Eloy, bestaande uit een cijns van 2 pond, gaande uit kamers, gelegen in de Hinthamerstraat. 1458. Met een aankomsttitel voor Gerardus Sceenken, daterende van 1438, die vermoedelijk terzelfdertijd aan het gilde is overgegeven.

2 stukken.

Regesten 35 en 45.

85. Testament van Johannes die Aude, waarin vervat een legaat voor het altaar van Sint Eloy, bestaande uit een cijns van 7 pond, gaande uit een huis en erf, gelegen in de Stooftstraat 1493. Met Transsumpt. 1508.

2 stukken.

Regesten 68, 77 en 87.

86. Akte, waarbij Nycolaus Roussel, prior van het kruisherengenconvent te Channi bij Noyons, aan het gilde enige relieken van Sint Eligius schenkt. 1495.

1 stuk.

Regest 71.

87. Akte van verkoop door de Staten van Brabant aan het gilde van een rente van 6 car. gls. en 5 st., gevestigd op het land van Brabant. 1570.

1 stuk.

Regest 171.

D. DE ADMINISTRATIE VAN DE GILDENBUS.

- 88-91. Rekeningen van de geheime bus. 1853/58.

4 stukken.

88. 1853/54.

90. 1855/56. Concept.

89. 1854/55.

91. 1858. Concept.

E. LIJST VAN STUKKEN WAARVAN HET VERBAND MET HET ARCHIEF NIET GEBLEKEN IS

92. Akte van opdracht door Jan de Vleeschouwer c.s. aan Jan van Boert van tweederde deel van een cijns van 24 schellingen, gaande uit een hofstad, gelegen te Oisterwijk. 1438.

1 stuk.

Regest 36.

93. Testament van Jacobus Cnodde. 1465.

1 stuk.

Regest 47.

94. Akte, waarbij Theodericus, de zoon van Rodulphus, namens zijn vrouw Eleydis, de dochter van Henricus Knodde, en Lucia, de weduwe van Johannes Knodde, een regeling treffen ten aanzien van de nalatenschap van Johannes Knodde. 1478.

1 stuk.

Regesten 58 en 59.

95. Vidimus door de schepenen te 's Hertogenbosch van het testament van Reyner Daems. 1536.

1 stuk.

Regesten 108 en 109.

96. Testament van Jan Goijartsoon van Bethmer en van Catherijn de dochter van Willem Rutten, e.l. 1572. Notarieel 17e eeuw

afschrift.

- 1 stuk.
Regesten 172 en 215.
97. Akte, waarbij Jan, de zoon van Gielis van Vilvoerden, Jan van den Velde aanstelt tot zijn gemachtigde en procureur. 1594.
1 stuk.
Regest 191.
98. Akten van opdracht door Joost Janssoon van Vechel, man en momber van Maria Govarts Buijsen, aan Heijlken, de dochter van Oth Adriaens van Vechel, van:
a) een rente van 6 car.gls. en 5st.;
b) een rente van 10 car.gls.,
beiden gevestigd op het land van Brabant. 1654. Met een oud stuk de rente van 6 car.gls. en 5 st. betreffende. 1564.
3 stukken.
Regest 158.
99. Stukken, betreffende Adriaen de Heselaar en Johanna van Bockhoven e.l. 1711, 1713.
1 omslag.
100. Stuk, betreffende het proces van de weduwe Theodorus Schonens tegen de weduwe Wanders en Jan Wanders te Dinther. 1750.
1 stuk.

Sint Ariaens Gilde

100 A

Notariële akte, waarbij de patronen van het St. Joostaltaar in de St. Janskerk aan de "gemene gezellen", genoemd "die smedecnapen" van de stad 's-Hertogenbosch toestaan om met hun broederschap of gilde onder patronaatschap van St. Ariaan en St. Joost op dit altaar ook hun patroon St. Ariaan te vereren. 1519.
Twee exemplaren.
Regest nr. 99 A.

- N.B. 1. Het Adriaensgilde wordt ook genoemd in inv.nrs. 52 en 75.
2. Stuk is afkomstig van mevr. Egidius - van Doorninck (1961).

2) Het Archief van het Molenaars- en Olieslagersgilde.

Inleiding.

Bronnen: A. 576, f. 1;

van Heurn, Collectanea, f. 1288 e.v., (vervolg) f. 358 e.v.

Literatuur: van den Eerenbeemt, p. 22 en 159;

van den Heuvel, passim, doch in het bijzonder p. 400 e.v.

Dit gilde bekleedde de tweede plaats in de rangorde der Bossche ambachten. Vóór 28 maart 1610 traden de dekenen jaarlijks met Pinksteren in functie. Op 24 mei 1550 verleende de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het gilde een kaart, die alle andere voorafgaande kaarten verving. De olieslagers vormden de belangrijkste groep in dit gilde. Zij werkten hoofdzakelijk voor de uitvoer. De detailhandel in olie ressorteerde onder het kramersgilde. Het gilde bestond nog in 1798 en werd in 1809 als corporatie vermeld.

Van het archief is slechts een stuk bewaard gebleven.

#In het fonds afg. rekeningen ambachtsgilden bevinden zich rekeningen over 1807-1808. #

Inventaris.

101. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch een aanvulling geeft op artikel 1 van de gildekaart. 1582.

1 stuk (P.G.).
Regest 179.

3) Het Archief van het Bakkersgilde.

Inleiding:

Bronnen: R.A. Den Bosch, R.1230, f.132;

A.576, f.1;

van Heurn, Collectanea, f.112 e.v., (vervolg), f.25 e.v.

Literatuur: van den Eerenbeemt, p.22 en 159:

van den Heuvel, passim doch in het bijzonder p.225 e.v.;

Sassen, p.2 e.v., 227 e.v.

#-cfr bijl I blz.3#

Het bakkersgilde nam de derde plaats in de rangorde der ambachten in. In tegenstelling tot de ambachten der smeden en molenaars heeft dit gilde slechts een plaatselijke betekenis gehad. En ook die betekenis was niet van zo'n voorname aard als de derde plaats in de hiërarchie feitelijk zou doen vermoeden. Dit is te wijten aan de volgende oorzaken:

- a) het stond de Bossche burgers vrij brood voor eigen gebruik te bakken;
- b) de buitenlui mochten onder bepaalde voorwaarden brood in Den Bosch aan de markt brengen en verkopen;
- c) het gilde was uitsluitend een broodbakkersgilde, waar de pasteikoek- en banketbakker geen deel van uitmaakte.

Misschien is het mede aan die zwakke economische positie te wijten geweest, dat het ambacht alsmede zijn dekenen nog al eens revolutionair optraden in stad en stadsregering. In de 14e eeuw tot aan 1373 bezat het gilde een verkoopgebouw, dat hertogelijk eigendom was. Dit gebouw, het zogenaamde broodhuis, stond op de Markt en grensde aan het vleeshuis. In 1373 werd het aan particulieren verkocht. Vóór 28 maart 1610 traden de dekenen jaarlijks met Pinksteren in functie. In 1798 nog als gilde en in 1809 als corporatie vermeld.

Het archief beslaat een tijdvak van 1428 tot circa 1820. Sommige stukken verkeren in een niet al te beste staat. De vele verplaatsingen in vroegere tijd zijn daar vermoedelijk debet aan. Zo bevond het archief zich in 1460 op de slaapkamer van de Bossche bakker Aert van der Heyden en hadden de dekenen uit hoofde van hun functie vrije toegang tot dit vertrek.

Inventaris.

A. ALGEMEEN.

I. Besluiten, notulen en correspondentie.

102-103. Besluiten, genomen op de vergaderingen, en notulen van de vergaderingen. 1684-1797.

1 omslag (P.G.) en 1 deel

102. 1684, 1695, 1709, 1712, 1739, 1743, 1797.

103. 1757-1790.

N.B. Met vermeldingen van de broodzettingen.

104. Ingekomen stukken en minuten van uitgegane stukken. 1596, 1607, 1608, 1610, 1613, 1630-1632, (c.1633), 1634, 1636, 1665, 1669, 1677, 1680-1682, 1685, 1690, 1699, (c.1700), 1703, 1705, 1718, 1723, 1741, 1743, 1743, 1745, 1791, 1792, (c.1800), 1804, 1806, 1807.

1 pak (P.G.).

II. Door de overheid verleende kaarten en keuren alsmede handhaving door de overheid van de aan het gilde toekomende rechten.
#104A (Zie aanvullingen) 04A

104B AKTE, WAARBIJ DE MAGISTRAAT VAN DE STAD 's HERTOGENBOSCH DE KAART VAN HET GILDE WIJZIGT. 1428. # (Zie aanvullingen 104B#

1 stuk. Origineel geborgen onder nummer 370 van de charterverzameling van het oud-archief der gemeente 's Hertogenbosch. Het stuk bevond zich oudtijds in

de kast op de kamer van de heren schepenen van de stad 's Hertogenbosch (A.556, f.86v, no.104).

Regest 26.

105. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het gilde een nieuwe kaart geeft.1546. Met afschriften. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch een aanvulling op de kaart geeft.1630. Afschriften. Akte, waarbij het gilde belooft zich aan de kaart te houden.1632. Afschriften. Met notarieel uittreksel van de kaart van 1546.1739.
3 katernen (waarvan 2 P.G.), 1 omslag P.G.; oorspronkelijk katern) en 1 stuk (P.G.).
Regest 118.
106. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch de kaart wijzigt.1690.
1 stuk (P.G.).
107. Bepalingen door de magistraat van de stad 's Hertogenbosch ten behoeve van het gilde
uitgevaardigd.1657,1735,1754,1764,1770,1774.
1 band (P.G.).

AKTE VAN VONNIS DOOR DE SCHEPENEN VAN 's HERTOGENBOSCH, WAARBIJ WILLEM VAN HALL, GEWEZEN ONDERWEGMEESTER VAN HET GILDE, VEROORDEELD WORDT TOT TERUGBETALING VAN DE HELFT VAN HET DERDE GEDEELTE VAN DE BOETEN DOOR DE LEDEN VAN HET GILDE VERBEURD.
1514.

- 1 stuk. Geborgen onder nummer 693 van de charterverzameling van het oud-archief der gemeente 's Hertogenbosch. Het stuk bevond zich oudtijds in de kast op de kamer van de heren schepenen van de stad 's Hertogenbosch (A.556, f.86v, no.104).

Regest 97.

III. Processen tegen derden.

108. Stukken, betreffende het proces van het gilde tegen Willem Adams Gerdijn, wafelbakker, inzake het ongeoorloofd bakken en verkopen van wafelen.1677.
1 omslag (P.G.).
109. Stuk, betreffende het proces van het gilde tegen Andries van Beugen, Hendrick den Hollander en Rogier van Suijlen, bakkers, inzake het bakken en verkopen van ongezemelde tarwebroden alsmede het bakken van broden met een verkeerd gewicht.1682.
1 stuk (P.G.).
110. Stuk, betreffende het proces van het gilde tegen Willem de Groenen en Sylvester Pauly, bakkers, inzake het ongeoorloofd bakken en verkopen van broden.1798.
1 stuk (P.G.).

B. LEDENADMINISTRATIE EN STUKKEN VAN HUISHOUDELIJKE AARD.

- 111-113. Meestersboeken.1581-1764.
2 delen (P.G.) en 1 omslag (P.G.)
111. 1581-1674.
112. 1664-1733. Fragment.
N.B. Oorspronkelijk een deel. De nog aanwezig zijnde losse vellen bevinden zich in slechte staat.
113. 1688-1764.
114. Boekje met namen van dekenen, meesters en leerknappen.1668-1768.
1 deel (P.G.).

115. Leerbrieven en attestaties, ingekomen van degenen, die meester willen worden. 1617, 1633, 1636, 1637, 1645, 1650, 1656, 1660, 1690.
1 omslag (P.G.)
Regest 173.
116. Lijst met prijzen en gewichten der tarwebroden. 1816
1 stuk (P.G.).
117. Lijst met namen van bakkers, die voornems zijn om op verloren maandag gereedschappen onder elkaar te verkopen. (c.1820).
1 stuk (P.G.).

C. HET BEHEER VAN DE GOEDEREN.

#N.B. In het fonds afg. rekeningen ambachtsgilden bevinden zich rekeningen over 1805-1808.#

I. Rekeningen.

a) gewone rekeningen:

- 118-127 Rekeningen. 1614-1809.
4 stukken en 6 delen.
N.B. de in de delen vermelde rekeningen lopen van boekjaar tot boekjaar.
118.	1614. Eigentijds afschrift (P.G.)	123.	1784/98. (P.G.)
119.	1631/32. (P.G.).	124.	1804.
120.	1632/33. (P.G.).	125.	1805. (P.G.)
121.	1695/19. (P.G.).	126.	1807.
122.	1719/84. (P.G.).	127.	1809.

b) bijzondere rekening:

128. Rekening in verband met de vervaardiging van een nieuw gildealtaar in de kerk van Sint Jan. (c.1600).
1 stuk (P.G.).

c) rekeningbewijzen:

129. Rekeningbewijzen. 1683, 1708, 1709, 1711, 1713, 1739, 1743, 1767, 1766, 1776, 1779, 1789, 1798, (c.1800), 1820.
1 omslag (P.G.).

II. Schuldbekentenissen en andere stukken van financiële aard.

130. Schuldbekentenis, groot 415 gls., van het gilde voor Cornelis Gossens Verheijden. 1683. Afgelost. 1712.
1 stuk (P.G.).
131. Schuldbekentenis, groot 620 car.gls., van het gilde voor Margaretha de Raadt te Mechelen. 1712. Afgelost. 1733.
1 stuk (P.G.).
132. Schuldbekentenis, groot 600 car.gls., van het gilde voor het blok van het Hinthamereinde. 1733. Gecasseerd. 1771.
1 stuk (P.G.).
133. Aantekeningen van de, door de dekens, resp. commissarissen, ten behoeve van derden, aan de leden verkochte, bakkersgereedschappen. (c.1700), 1753-1833.
2 stukken (P.G.) en 1 deel (P.G.).

III. De lichamelijke zaken.

134. Inventaris van alle boeken en papieren van het corpus der

broodbakkers.1804,1805.

1 stuk (P.G.).

N.B. Hieronder vielen ook roerende goederen als een vaandel, weegschaal, penningen en brandemmers.

In het onder nummer 122 beschreven deel komt achterin een lijst voor van de aan het gilde toebehorende archilia, die zich in de gildekist bevonden. Deze lijst werd 4 januari 1729 opgemaakt door de dekenen Hendrick van Nimwegen en Peter van Tiel in aanwezigheid van de gehele "eedit". Deze lijst werd in het tijdvak 1741-1789 aangevuld.

4) Het Archief van het Korenkopersgilde.

Inleiding.

Bronnen: R.A. Den Bosch, R.134, f.2, 141v; 153, 153v, 206v, 208, 208v, 291v, 304v en 305v;

A.576, f.1;

van Heurn, Collectanea, f.1021 e.v. (vervolg) F.268 e.v.

Literatuur: van den Eerenbeemt, p.22 en 159;

van den Heuvel, passim;

Mosmans, J., "Altaar en altaargod van het korenkopersgilde te 's Hertogenbosch", verschenen in Taxandria, 17e jrg. p.169 e.v.

De korenkopers namen de vierde plaats in de hiërarchie der Bossche ambachtsgilden in. In de middeleeuwen was Den Bosch een belangrijk centrum voor de graanhandel. De herinnering aan die tijden leeft nog voort in de toponiemen 1e en 2e Korenstraatje en Korenbrug. Zo is het te verklaren, dat dit gilde een vrij groot aantal leden gehad heeft. Een tekenend bewijs hiervoor is het feit, dat in het tijdvak oktober 1464 tot en met september 1465 toen 61 mensen het lidmaatschap van een ambachtsgilde opzegden, 21 van hen bedankten voor het korenkopersgilde. De oudst bekende kaart van dit ambt dateert van 15 mei 1476. Sinds 24 juli 1700 maakten ook de grutters deel uit van het ambacht. Vóór 28 maart 1610 traden de dekenen jaarlijks op sint Romboutsdag (27 oktober) in functie. Het gilde bestond nog in 1798 en werd in 1809 als corporatie vermeld.

Van het archief zijn slechts enige stukken bewaard gebleven.

Inventaris.

135. Stukken, betreffende de inventarisatie en verkoop van de roerende lichamelijke zaken van het gildealtaar van Sint Rombout en Sint Cunera. 1630, 1633.

2 stukken.

#zie aanvulling no's 135A-135H

5) Het Archief van het Slagersgilde.

Inleiding.

Bronnen:A576, f.1;

van Heurn,Collectanea,f.2131 e.v.

Literatuur:van den Eerenbeemt,p.22 en 159;

van den Heuvel,passim doch in het bijzonder p.225;

A.F.O.van Sasse van Ysselt,"Het Vleeshouwersgilde te 's Hertogenbosch", verschenen in Taxandria, 9e jrg.,p.193 e.v., 220 e.v.;

A.F.O.van Sasse van Ysselt,De voorname huizen en gebouwen van 's Hertogenbosch, III,p.528 e.v.

Omstreeks 1420 namen de viskopers de vijfde en de slagers de zesde plaats in,maar in 1525 en in 1610 zien we,dat de slagers en de viskopers van plaats gewisseld hebben.Reeds in 1327 bezaten de slagers een eigen verkooplocaliteit,dat hertogelijk eigendom was.In de 15e eeuw namen de slagers het benedengedeelte van het gewantheuis in gebruik en op den duur kreeg het gilde het gehele gewantheuis in eigendom.Dit pand,in de 13e eeuw gebouwd en na de overname door de vleeshouwers vleeshuis genoemd moet een fraai gebouw geweest zijn.Het is helaas in 1850 afgebroken.Het had drie ingangen,waarvan een tegenover het stadhuis,de tweede op de Pensmarkt en de derde op de Markt.In het benedengedeelte van dit gebouw hadden de slagers hun vleesbanken.Op 3 november 1810 werd de Stad eigenaar van het vleeshuis, maar in 1815 werd er nog een proces gevoerd over de eigendom en het bezit van dit gebouw.In de hal van dit gebouw hing een groot door Quirinus van Amelsfoort in opdracht van het ambacht vervaardigd schilderij van Sinterklaas - de patroon van het gild - met de kinderen in de tobbe.Dit fraaie werk is momenteel stedelijk eigendom en siert de muur bij de herentrap van het stadhuis.De Slagers hielden hun vergaderingen in het vleeshuis en vóór 28 maart 1610 traden de dekenen al met 1 oktober (Bamis of Sint Remeys) in functie.Volgens de kaart van 1 juli 1549 mochten alleen slagers,die zoons waren van een Bossche meester-slager of trouwden met een dochter van een Bossche meester-slager,lid worden van het gilde.Doordat er na 1629 géén slagers hervormd zijn geworden en géén huwelijken van hervormde slagers met katholieke slagersdochters hebben plaats gevonden was het mogelijk,dat het slagersgilde een katholiek gilde bleef en dat de vleesverkoop in het vleeshuis uitsluitend aan katholieken bleef voorbehouden.Dit was een doorn in het oog van de toenmalige Bossche magistraat.Hij probeerde dan ook gedaan te krijgen, dat het gilde ook voor niet-katholieken - zoals bij de andere gilden - werd opengesteld.Deze poging tot "doorbraak" mocht niet gelukken.Het enige wat de stadsregering wist gedaan te krijgen was,dat de Staten Generaal haar op 5 november 1688 verlof gaf naast de gewone keurmeester een keurmeester van stadswege in het vleeshuis te benoemen.Hoewel het gilde evenals het bakkersgilde slechts van plaatselijke economische betekenis was,nam het toch een stevige positie in,doordat het de plaatselijke vleesverkoop geheel in eigen hand had en ook de veeaankoop grotendeels beheerste.In 1798 werd het nog als gilde en in 1809 als corporatie vermeld.

Het archief,dat materieel een verzorgde indruk maakt,loopt over de jaren 1327-1820.

Inventaris.

A. ALGEMEEN

I. Besluiten, notulen en correspondentie.

136-137. Besluiten, genomen op de vergaderingen, en notulen van vergaderingen. 1715-1816.

1 omslag (P.G.) en 1 deel (P.G.).

136. 1715, 1723, 1725, 1776.

#1 omslag#

N.B. Het onder nummer 156 beschreven deel bevat ook aantekeningen, betreffende in de 18e eeuw door het gilde genomen besluiten.

#1 deel#

137. 1776-1816.

138. Ingekomen stukken en minuten van uitgegane stukken. 1551, 1584, 1614, 1616, 1638, (c. 1650), 1687, 1696, 1718, 1720, 1723, 1724, (c. 1724), 1729, 1730, 1734, (c. 1745), 1746, 1747, (c. 1747), 1754, (c. 1755), 1756, 1760, 1766, 1779, 1793, 1796, 1797, 1802, 1803, 1809.

1 pak (P.G.).

N.B. De onder de nummer 137 en 156 beschreven delen fungeren tevens als copieboeken van enkele ingekomen en uitgegane 18e en 19e eeuwse stukken.

II. Door de overheid verleende kaarten en keuren.

139. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het gilde een kaart verleent. 1327. Met 15e eeuws afschrift.

2 stukken. Geborgen onder nummer 44 van de charterverzameling van het oud-archief der gemeente 's Hertogenbosch.

Regest 1.

140. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch een aanvulling geeft op de kaart. 1361.

1 stuk. Geborgen onder nummer 141 van de charterverzameling van het oud-archief der gemeente 's Hertogenbosch.

Regest 6.

141. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het gilde een nieuwe kaart verleent. 1549. Met akte van approbatie en ratificatie door de hertog van Brabant. 1549. Met afschrift van het afschrift.

3 katernen (P.G.).

Regesten 126 en 127.

III. Processen en geschillen tegen en met derden.

142. Stukken, betreffende het geschil tussen het gilde, als eigen van het vleeshuis, ener-, en Robbert van Meerwijck, als eigenaar van het daarnaast gelegen huis, genaamd de Fles, anderzijds, inzake de reparatie van een gemene muur en goot. 1697.

2 stukken (P.G.).

143. Stuk, betreffende het proces van het gilde tegen Theodorus van Wiechen, slager, inzake een opgelegde boete wegens belediging van Theodorus van de Ven.1764.
1 stuk (P.G.).
144. Stuk, betreffende het proces van het gilde tegen Theodorus van Wiggen, inzake een het gilde aangedane belediging.1767.
1 stuk (P.G.).
145. Stukken, betreffende het proces van het gilde, als eigenaar van het vleeshuis, tegen Bartel Sisoo, als eigenaar van het daarnaast gelegen huisje, genaamd het Haesje, inzake de schendingen van de ten nutte van het vleeshuis strekkende erfdienstbaarheden.1776.
1 band (P.G.).
146. Stukken, betreffende het proces van het gilde tegen Gerit Akkervelt en Jacobus Ophof, inzake de tot 30 september gevoerde administratie van de impost op het bestiaal.1778.
1 omslag (P.G.).
147. Stukken, betreffende het proces van het gilde tegen Jan van Herpen, slager, inzake het op ongeoorloofde wijze verkopen van schapenvlees.1780.
2 stukken (P.G.).
148. Stukken, betreffende het proces van Jacob Spierings en Wille Minoretti, gecommitteerden van het gilde, in hun kwaliteit van pachters van 's lands impost op het bestiaal, tegen Samuel Joseph.1796.
3 stukken (P.G.).
149. Stuk, betreffende een geschil tussen het gilde en Henrietta Elizabeth Hannes, inzake een door het gilde te lossen kapitaal van 2000 gls.1802.
1 stuk (P.G.).
150. Stuk, betreffende een geschil tussen het gilde en Rogier Latour, inzake een door het gilde te lossen kapitaal van 2000 gls.1814.
1 stuk (P.G.).
151. Stukken, betreffende het proces van de gezamenlijke belanghebbenden in de vleeshal tegen de stad 's Hertogenbosch, inzake de eigendom en het bezit van de vleeshal.1815.
2 stukken (P.G.).

B. LEDENADMINISTRATIE EN STUKKEN VAN HUISHOUDELIJKEN AARD.

- 152-153 Meestersboeken.1554-1820.
2 delen (P.G.).
152. 1554-1811.
153. 1794-1820.
N.B. Dit deel bevat van folio 1 tot en met folio 77r een notarieel afschrift van het onder het vorig nummer beschreven meesterboek, namelijk over de jaren 1554-1793. Het onder nummer 156 beschreven deel bevat ook aantekeningen, betreffende de dekenen, gezworenen en keurmeesters over het tijdvak 1783-1797.
154. Instructie voor de knecht van de vleeshal.1808
1 stuk (P.G.).

C. HET BEHEER VAN DE GOEDEREN.

I. Rekeningen en aantekeningen van financiële aard.

- 155-156. Aantekeningen van de gilderentmeesters. (c.1733)-1794.
2 delen (P.G.).
155. (c.1733)-1772.
N.B. Betreffende ontvangen keuren en amenden.
156. 1754-1794.
N.B. Betreffende gedane ontvangsten en uitgaven.
157. Rekening. 1810.
1 stuk (P.G.).
158. Rekeningbewijzen. 1739, 1747, 1760, 1776, 1793, 1795, 1800, (c.1800),
1804, 1806-1810.
1 omslag (P.G.).

II. Schuldbekentenissen.

159. Akte van lossing door het gilde aan Petrus Cnoebart van een
schuldbekentenis, groot 1000 gls. 1786.
1 stuk (P.G.).
160. Stukken, betreffende een schuldbekentenis, groot 3000 gls., van
het gilde voor Christiaan
Arntzen, apotheker. 1793, 1794, 1796, 1798. Gecasseerd. 1803.
5 stukken (P.G.).

III. De lichamelijke en onlichamelijke zaken.

161. Akte van afstand door Claes Strijck c.s. aan het gilde van 2
stallen van vleesbanken, staande in de ingang van het vleeshuis.
1545. Notarieel afschrift. (c.1600).
1 stuk (P.G.).
Regesten 137 en 199.
162. Inventaris van de bescheiden, die betrekking hebben op de
vleeshal. 1778.
1 deel (P.G.).
N.B. Hieronder eveneens begrepen andere aan het gilde
toebehorende roerende goederen als
trappen, lessenaars, brandemmers e.d.
163. Akte van lossing door het gilde aan Allegonda Elbers, weduwe van
Hermanus Dollemans, met een bedrag van 100 gls., van een op de
vleeshal gevestigde rente van 3 gls. en 12 st. 1781.
Met een op die rente betrekking hebbend stuk. 1776.
2 stukken (P.G.).
164. Stukken, betreffende de verhuring door het gilde aan derden van
de onder de vleeshal gelegen kelders. 1791, 1796, 1797, (c.1800),
1804.
1 omslag (P.G.).

6) Het Archief van het Viskopersgilde.

Inleiding.

Bronnen: A. 576, f. 1;

van Heurn, Collectanea, f. 2099 e.v.

Literatuur: van den Eerenbeemt, p. 22, 24, 159;

van den Heuvel, passim doch in het bijzonder p. 343 e.v.

Dit gilde nam omstreeks 1420 de vijfde en in 1525 en 1610 de zesde
plaats in de rij der Bossche ambachten in. Het is in de middeleeuwen van

zeer grote economische betekenis geweest. Vele gildebroeders hielden zich met de groot- en doorvoerhandel in haring, zowel in verse, gedroogde en gerookte - Den Bosch bezat vele rokerijen - vorm bezig. 's Hertogenbosch was een schakel in het haringvervoer van Holland naar Keulen - de marktplaats van het Rijnland en Zuid-Duitsland -. Bovendien voorzag Den Bosch ook de Meierij en het Land van Luik van vis. Het gilde had dus aanvankelijk naast een plaatselijke ook een interlocale betekenis. In de 18e eeuw beperkte het zich echter meer en meer tot de plaatselijke visvoorziening. Het was toen hoofdzakelijk een klein-handelaarsorganisatie. Dat het echter oorspronkelijk een lichaam van zeer goeude lieden wat blijkt wel uit het prachtige altaar van Sint Pieter en Sint Pauwel, dat dit gilde vóór 1629 in de Sint Jan bezat, alsmede uit het zeer hoge intredegeld, dat de nieuwe leden voor opneming in het ambacht moesten betalen. Vóór 28 maart 1610 traden de dekenen al jaarlijks met 1 oktober (Bamis of Sint Remeys) in functie. In 1798 wordt het nog als gilde en in 1809 als corporatie vermeld.

Van het archief zijn slechts enige stukken bewaard.

Inventaris.

A. ALGEMEEN.

165. Akte, waarbij de magistraat van de 's Hertogenbosch aan het gilde een nieuwe kaart geeft. 1468. 17e eeuw afschrift
Ordonnantie van de magistraat van de stad 's Hertogenbosch, betreffende de verkoop van vis. (c. 1470). Fragment.
17e eeuw afschrift.
1 band (P.G.).
Regesten 48 en 50.

166. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch de kaart van het gilde wijzigt. 1483.
1 stuk. Geborgen onder nummer 611 van de charterverzameling van het oud-archief der gemeente 's Hertogenbosch.
Regest 63.

B. HET BEHEER VAN DE GOEDEREN.

167. Rekening. 1807/08. Fragment.
1 stuk.

7) Het Archief van het Looiers- en Schoenmakersgilde.

Inleiding.

Bronnen: A. 576, f. 1;
van Heurn, Collectanea, f. 1148 e.v. (vervolg), f. 299 e.v.

Literatuur: van den Eerenbeemt, p.22 en 159;
van den Heuvel, passim, doch in het bijzonder p.378 e.v.

Dit ambacht staat als nummer zeven op de ranglijst. In dit gilde namen de schoenmakers aanvankelijk de eerste plaats in, doch omstreeks 1500 werden zij door de looiers overvleugeld. De Bosschenaren dreven in de 14e en 15e eeuw een zeer aanzienlijke handel in schoenen en leer, die de grenzen van het Kwartier - een groter gebied dan de Meierij - van 's Hertogenbosch verre overschreed. Evenals bij de haringhandel vormde Keulen een belangrijk afzetgebied, maar er dient ook melding gemaakt te worden van Schonen en de Brabantse Scheldesteden Bergen op Zoom en Antwerpen. Van den Heuvel vermeldt, dat het ambacht een runmolen buiten de Hinthamerpoort in eigendom bezat, doch aan de hand van het archief weten wij, dat het gilde in het begin van de 16e eeuw ook onder Vught een dergelijke molen in gebruik had. Daarnaast hadden sommige looiers een runmolen voor particulier gebruik in eigendom of in pacht. Vóór september 1629 hield het gilde haar vergaderingen in het Minderbroedersklooster en traden de dekenen vóór 28 maart 1610 jaarlijks met Sint Crispijn en Sint Crispiniaan (25 oktober) in functie. In 1798 nog als gilde en in 1809 als corporatie vermeld. Het archief beslaat een tijdvak van 1511 tot 1648 alsmede bezit het een fragment van een rekening uit het begin van de 19e eeuw.

Inventaris.

A. ALGEMEEN.

168. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch de kaart van het gilde wijzigt. 1511.
1 stuk (P.G.).
Regest 92.
#zie aanvulling no's 168A-168B#

B. LEDENADMINISTRATIE.

- 169-174. Namen van meesters en leerknappen. 1551-1648.
6 rollen (P.G.).
169. 1551-1569. 171. 1607-1626. 173. 1632-1634.
170. 1583. 172. 1628. 174. 1642-1648.

C. HET BEHEER VAN DE GOEDEREN.

175. Rekening. 1803-04. Fragment.
1 stuk.
#Zie aanvulling no's 175A-175C#
176. Akte, waarbij Lambert vanden Hezeacker - na aan het gild een onder Vught Sint Lambert gelegen windmolen met grond te hebben uitgegeven - aan het gilde belooft de nog op de molen en grond drukkende achterstallige lasten te betalen. 1514
1 stuk (P.G.).
Regest 95.

8) Het Archief van het Wolwevers- en Drapenierdersgilde.

Inleiding.

Bronnen: R.A., Den Bosch, R.1247, f.448;
A.576, f.2;

Van Heurn, Collectanea, f.492 e.v., 2249 e.v.

Literatuur: van den Eerenbeemt, p.22;

Goossens, Th.J.A.J., van den "wolwerck" in Den Bosch,
Tilburg, 1940;

van den Heuvel, passim, doch in het bijzonder p.352 e.v.

Nam het wolweversgilde omstreeks 1420 de elfde plaats in. In 1525 en 1610 stond het op de achtste plaats in de rangorde der ambachtsgilden. De drapeniers hebben volgens van Heurn nimmer een ambachtsgilde gevormd. Volgens hem konden laatstgenoemden georganiseerd zijn in de gilden der wolwevers, droogscheerders en verwers. Ongetwijfeld zullen er drapeniers geweest zijn, die lid waren van bovengenoemde gilden, maar dat neemt niet weg, dat er ook een gilde der drapeniers met dekenen, gezworenen, zegelaars, meesters en knapen bestaan heeft. Dit ambacht werd ook wel eens in combinatie met dat der wolwevers genoemd. Onder andere in een akte van 1478. Aan de hand van een officiële verklaring van de stadspensionaris J. van Thulden van 12 augustus 1617 (archief van het smedengilde inv.no. 14) blijkt, dat in die tijd de drapeniers als een min of meer zelfstandige corporatie in het wolweversgilde waren opgenomen. De dekenen van de wolwevers traden vóór 28 maart 1610 jaarlijks met Pinksteren in functie. In 1798 bestond het gilde der wolwevers en drapeniers niet meer. Van het archief zijn slechts enige stukken bewaard gebleven.

Inventaris.

177. Akten, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch verschillende ordonnanties, betreffende de draperie, wolwerk en gilde uitvaardigt. 1471/72, 1503, 1512, 1523, 1529, 1541.
1 band en 1 katern
Regesten 53, 82, 94, 103, 105 en 113.

#177a Notariele akte houdende overeenkomst met volmaken pacht te nieuwe Herlaer. 1621#

9) Het Archief van het Kramers- en Tingietersgilde.

Inleiding.

Bronnen: A.576, f.2;

Van Heurn, Collectanea, f.1075 e.v., (vervolg) f.281 e.v.

Literatuur: Ebeling, H.J.M., "Het kramersgilde", verschenen in Taxandria, 14e jrg., p.16 e.v., 103 e.v., 145 e.v.;

van den Eerenbeemt, p.22 en 159;

van den Heuvel, passim;

A.F.O. van Sasse van Ysselt, de voorname huizen en gebouwen van 's Hertogenbosch, I, p.119; 's Hertogenbosch 1910.

Dit ambacht nam de negende plaats in de rij der Bossche ambachtsgilden in. Het omvatte hen, die zich bezig hielden met de detailhandel in allerhande producten als levensmiddelen, gebruiksartikelen e.d. Naast deze kleinhandelaren maakten ook de tin- en loodgieters alsmede de knopenmakers deel uit van het ambacht der kramers. Zij vormden min of meer zelfstandige corporaties in het kramersgilde. De oude kleerkopers, die vanaf 1708 ook deel uitmaakten van het gilde, richtten in de tweede helft van de 18e eeuw een eigen gilde op. De kramers hebben ook in Den Bosch een eigen gildehuis bezeten. Op 15 juli 1494 kochten de kramers van Theodericus de Hynden een in de toenmalige Zadelstraat - thans Schapenmarkt - naast het Raadhuis gelegen pand. Dit werd als gildehuis ingericht en genoemd "in Sinter Claes". Door bemiddeling van de schepen Godefridus (Godefridus) van Engelandt werd dit huis op 11 januari 1599 stadseigendom. Waar eertijds dit gildehuis stond bevindt zich sinds 1670 de rechtervleugel van het hedendaagse stadhuis. Waar de kramers na de verkoop hun huis gehad hebben is niet bekend. Met zekerheid valt te zeggen, dat zij het begin van de 18e eeuw er geen eigen huis meer op na hielden. In het najaar van 1710 richtten zij echter op eigen kosten met verloop van de magistraat een vertrek boven de Orthenbinnenpoort tot gildekamer in. Rond 1800 is deze poort gesloopt. Vóór 28 maart 1610 traden de dekenen jaarlijks met Sinterklaas in functie. In 1798 nog als gilde en in 1809 als corporatie vermeld. Het archief van dit gilde beslaat het tijdvak 1458-1805 en maakt een goed verzorgde indruk.

#Van het van dit gilde afgescheiden gilde der knopenmakers is een rekening over 1794-1808 aanwezig in het fonds afg. rekeningen ambachtsgilden.#

Inventaris.

A. ALGEMEEN.

I. Besluiten, notulen en correspondentie.

178. Besluiten, genomen op de vergaderingen, en notulen van de vergaderingen. 1710-1799.
1 deel.
179. Ingekomen stukken en minuten van uitgegane stukken. 1763, 1797, 1798.
3 stukken.
N.B. Het onder nummer 178 beschreven deel fungeerde ook als copieboek van 18e eeuwse ingekomen en uitgegane stukken.

II. Door de overheid verleende kaarten en keuren.

180. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het gilde een nieuwe kaart geeft. 1493.
1 stuk. Geborgen onder nummer 644 van de charterverzameling van het oud-archief der gemeente 's Hertogenbosch.
Regest 67.
181. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het gilde een nieuwe kaart geeft. 1548. Notarieel afschrift. 1562.
Akte, waarbij de hertog van Brabant de gildekaart van 1548 approveert. 1562. Notarieel afschrift 1562.
1 band (P.G.).
N.B. In het onder nummer 178 beschreven deel bevinden zich afschriften van de gildekaarten van 1493 en 1548.
Regesten 125, 151 en 152.
182. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het corpus der kramers een reglement van politie geeft. 1804.
1 deel.

B. LEDENADMINISTRATIE EN STUKKEN VAN HUISHOUDELIJKE AARD.

- 183-185. Meestersboeken. 1700-1795
3 delen.
183. 1700-1795
N.B. Alfabetisch op voornamen.
184. 1749-1795-1805.
N.B. Alfabetisch op geslachtsnamen.
185. (c. 1795).
N.B. Alfabetisch op voornamen.
186. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch Nicolaas Keukenschrijver, B. Valkenburgh en Frederik Adolph Crudop benoemen tot Commissarissen van het vernietigd kramersgilde. 1798.
1 stuk.

C. HET BEHEER VAN DE GOEDEREN.

I. Rekeningen en andere stukken van financiële aard.

#N.B. In het fonds alg. rekeningen ambachtsgilden bevinden zich rekeningen en bijlagen over 1744-1806#

- 187-196 Rekeningen. 1663/1805.
10 delen.

187.	1663/64.	191.	1798-99	195.	1804.
188.	1792.	192.	1800.	196.	1805.

189. 1794. 193. 1801.
190. 1795. 194. 1802.

197. Lijsten met bedragen van de aan de hoogschout en de stad verschuldigde gelden wegens het opnemen van nieuwe meesters en leerknappen.1784-1785.
3 stukken.

II. De onlichamelijke en lichamelijke zaken.

a) algemeen:

198. Renteboek.1744-1795.
1 deel.

b) bijzonder:

199. Akte van verkoop door de stad 's Hertogenbosch aan Mechteld, de weduwe van Ghijsbrecht Toelinx Janssoen, van een rente van 12 rijnsghs., gevestigd op de stad.1480. Gereduceerd tot 9 ghs.1644. #Met akte d.d. 1604 waarbij Jenneke Coelborner deze rente overdraagt aan het kramersgilde.#
2 stukken
N.B. Ingeschreven op folio 30 van het Renteboek (inv.no.198).
Regest 60.
200. Testament van Elizabeth Huysmans, waarin vervat een legaat, bestaande uit een cijns van 3 pond, gaande uit een huis en erf in de Korenstraat en bestemd voor het gilde van Sint Nicolaas.1485. Met een ouder stuk betrekking hebbende op deze cijns.1458.
2 stukken.
Regesten 44 en 64.
201. Akte van verkoop door de stad 's Hertogenbosch aan Jan, de zoon van Goyart Janssoen vander Heyden, van een rente van 12 rijnsghs., gevestigd op de stad.1522. #Met akte d.d. 1599 waarbij Henric van der Heyden alias de Laeth deze rente overdraagt aan het gilde.#
2 stukken.
N.B. Ingeschreven op folio 20 van het Renteboek (inv.no.198).
Regest 101.
202. Akte van verkoop door de stad 's Hertogenbosch aan het gilde van een rente van 6 car.gls., gevestigd op de stad.1531.
1 stuk.
Regest 106.
203. Akte van verkoop door de stad 's Hertogenbosch aan het gilde van een rente van 6 car.gls., gevestigd op de stad.1534. Gereduceerd tot 5 ghs.en 8 st.1644.
1 stuk.
Regest 107.
204. Akte van verkoop door de stad 's Hertogenbosch aan het gilde van een rente van 5 car.gls., gevestigd op de stad.1539.
1 stuk.
Regest 111.
205. Akte van verkoop door de stad 's Hertogenbosch aan het gilde van een rente van 6 car.gls., gevestigd op de stad.1545.
1 stuk.
Regest 117.
206. Akte van opdracht door Jan Wouterssonne van Tilborch aan het gilde van een rente van 25 car.gls., gevestigd op de stad 's Hertogenbosch.1599.

- 1 stuk.
Regest 196.
207. Stukken, betreffende een aan het gilde opgedragen cijns van 20 gls., gaande uit de Perweshoeven (gelegen onder Udenhout en Berkel). 1601, 1602. Gelost. 1664.
2 stukken.
Regest 201.
208. Akte van opdracht door Alardt van Brogel aan het gilde van een rente van 25 car.gls., gevestigd op het land van Brabant. 1608. Met 2 oudere stukken betrekking hebbende op deze rente. 1564, 1579.
3 stukken.
Regesten 159, 177 en 204.
209. Akte van verkoop door Henrick Rochiuszoon Henricxsoon, wonende te Haaren bij Oisterwijk, aan het gilde van een cijns van 12 car.gls. en 10 stuivers, gaande uit goederen, gelegen te Haaren.
1621. Gelost. (c.1700).
1 stuk.
Regest 235.
210. Akte van opdracht door Hendrick van Beverst, als gemachtigde van Paul Kerremans te Brussel, aan het gilde van een tot 24 gls. en 18 st. gereduceerde rente van 41 car.gls. en 10 st. gevestigd op het land van Brabant. 1664. Met 2 oudere stukken deze rente betreffende. 1569, 1610.
3 stukken.
Regesten 170 en 207.
211. Akte van opdracht door de erfgenamen van Godefridus de Weer aan het gilde van een cijns van 15 gls., gaande uit gronden, gelegen onder Lieshout op het Rijtvoort. 1669. Gelost. (c.1690).
1 stuk.
212. Akte van opdracht door Johan Willem van den Bongaert, uitvoerder van het testament van Elisabet Brans, aan het gilde van 2 renten, tesamen 14 gls., 19 st. en 5½ pen., gevestigd op het land van Brabant. 1768. Met bijbehorend stuk. 1752.
2 stukken.
213. Akte van opdracht door Guillelmus Josephus Venantius van Hagen aan het gilde van:
a) een rente van 9 gls. en 12 st.;
b) een rente van 9 gls.,
beiden gevestigd op het land van Brabant. 1791.
1 stuk.
- N.B. In het onder nummer 178 beschreven deel bevindt zich een lijst van roerende goederen, die in de gildekamer aanwezig waren, als tafels, stoelen e.d.

10) Het Archief van het Gewantsnijders-, Droogscheerders- en kleermakers-gilde

Inleiding.

Bronnen: A.36, f.30 e.v.;

A.576, f.2;

van Heurn, Collectanea, f.495 e.v., 1826 e.v.

Literatuur: van den Eerenbeemt, p.22 en 159;

van den Heuvel, passim, doch in het bijzonder p.224 en 352 e.v.

Rond 1420 vormden de gewantsnijders, droogscheerders en snijders (kleermakers) nog geen gecombineerd ambachtsgilde en omstreeks die tijd stonden de snijders op de veertiende en de gewantsnijders op de zestiende plaats in de rij der Bossche ambachtsgilden. In 1504 worden de gilden der

droogscheerders en snijders (kleermakers) samengevoegd en in de ordonnantie van 1525 is sprake van een gewantsnijders en droogscheerdersgilde, dat de tiende plaats in de hiërarchie der ambachten inneemt. De ordonnantie van 1610 duidt het gecombineerde gilde van gewantsnijders, droogscheerders en snijders alleen met de benaming gewantsnijders aan en volgens die ordonnantie komt het gilde evenals in 1525 op de tiende plaats. De gewantsnijders - al in 1321 als gilde vermeld - hielden zich in tegenstelling tot de drapeniers met de detailhandel in lakens bezig. In 1287 is al sprake van een lakenhal, gelegen bij de toenmalige Minderbroederskerk aan de Markt en eigendom van de hertog van Brabant waarin de gewantsnijders hun lakens verkochten. Volgens een ordonnantie van 1321 mocht alleen in dit gebouw de lakens gesneden en verkocht worden. Rond 1330 werd deze hal met de zogenaamde Korte Kameren uitgebreid. Hertog Jan III vergunde in 1355 de gewantsnijders om buiten de lakenhal of gewantheuis in hun eigen huizen en woningen lakens te verkopen. Op donderdag - de wekelijkse marktday in Den Bosch - moest de verkoop in het gewantheuis blijven geschieden. In latere tijden is er geen sprake meer van een gewantheuis. Wel geeft de stad in 1631 aan enige burgers verloop om een lakenhal op te richten, die bedoeld was als verkoopgelegenheid voor niet-Bossche lakenverkopers. In de 18e eeuw werd dit gecombineerde gilde van gewantsnijders, droogscheerders en kleermakers aangeduid met de benamingen snijders- en kleermakersgilde, droogscheerders- en kleermakersgilde of kortweg kleermakersgilde. De dekenen traden vóór 28 maart 1610 jaarlijks met Magdalenendag (22 juli) in functie. In 1798 bestaat dit gilde nog en in 1809 wordt het als corporatie vermeld.

Van het archief zijn slechts enige stukken bewaard gebleven.

Inventaris.

A. ALGEMEEN.

214. Ingekomen stukken.1751.
1 band.

B. HET BEHEER VAN DE GOEDEREN.

#N.B. In het fonds afgeh. rekeningen ambachtsgilden bevinden zich rekeningen en bijlagen over 1775-1794, 1804-1808.#

215. Akte van verkoop door de stad 's Hertogenbosch aan het gilde van een rente van 6 rijnsghs., gevestigd op de stad.1514.
Gereduceerd tot 5 ghs., 6 st. en 32 pen. (c.1600).
1 stuk.
Regest 96.

216. Akte van verkoop door de stad 's Hertogenbosch aan het gilde van een rente van 12 rijnsghs., gevestigd op de stad.1521.
1 stuk.
Regest 100.

217. Akte van opdracht door Jan, de zoon van Dirick Sweers, aan het gilde van een rente van 7 rijnsghs., gevestigd op de stad.1560.
1 stuk.
Regest 143.

218. Akte van opdracht door Bernardus Diricxssen van Boxtel aan het gilde van een rente van 7 rijnsghs., gevestigd op de stad.1583.
1 stuk.
Regest 180.

219. Akte van opdracht door Henrick, de zoon van Lambert Geraertszoon van Scaeiwijck, aan het gilde van een rente van 10 ghs., gaande uit een huis, erf en achterhuis, genaamd int Swart Peertken, gelegen in de Hinthamerstraat.1641.
1 stuk

#N.B. In fonds afg. rekeningen ambachtsgilden bevinden zich rekeningen van de bus over 1752-1788, en rekeningen en bijlagen van de knechtsbus over 1754-1766#

C. DE ADMINISTRATIE VAN DE GILDENBUS.

220. Boek ten behoeve van de ledenadministratie.1773-1863.
1 deel (P.G.).
N.B. Met alfabetische index op de geslachtsnamen.
221. stukken,betreffende de administratie.1773,1774.
1 omslag.

11) Het Archief van het Bontwerkersgilde.

Inleiding.

Bronnen:A.576,f.2;
van Heurn,Collectanea,f.271 e.v.
Literatuur:van den Eerenbeemt,p.22;
van den Heuvel,passim,doch in het bijzonder p.386 e.v.;
Slootmans,Korneel,"Huiden en pelzen op de jaarmarkten van
Bergen op Zoom,verschenen in Land van mijn hart" Brabantse
feestbundel voor Mgr.Prof.Dr.Th.J.A.J.Goossens,p.100 e.v.;
Tilburg 1952.

In 1525 en in 1610 wordt dit gilde op de elfde plaats vermeld.Omstreeks
1420 had het nog de vijftiende plaats in de hierarchie der ambachten
ingenomen.De oudst bekende kaart dateert van 15 mei 1475.Daarvoor
schijnener nog enige kaarten bestaan te hebben.De Kaart van 1475 wordt in
1493 en 1510 geamplieerd.De Bossche bontwerkers genoten een goede
reputatie.Al in 1363 wordt er melding gemaakt,dat de Bosschenaren op de
Schonense jaarmarkten te Falsterbo en Skanör bont verkochten.Ook in
Brugge,Gent,Yperen,Antwerpen en Bergen op Zoom werd in Den Bosch bewerkte
bont,vooral persianer,aan de markt gebracht.In tegenstelling tot de op
Keulen gerichte handel der viskopers, looiers- en schoenmakers was die der
bontwerkers hoofdzakelijk op Vlaanderen en de Scheldesteden gericht.
De dekenen van het gilde traden vóór 28 maart 1610 jaarlijks met de
herdenking van de onthoofding van Sint Jan de Doper (29 augustus) in
functie.In 1798 bestond het gilde niet meer.
Van het archief zijn geen stukken bewaard gebleven.

12) Het Archief van het Nestel-,Bonnet- en Handschoenmakersgilde.

Inleiding.

Bronnen:A.576,f.2;
van Heurn,Collectanea,f.265 e.v.,810 e.v.
Literatuur:van den Eerenbeemt,p.22,23 en 159;
van den Heuvel,passim,doch in het bijzonder p.48,49 en 387 e.v.;
Slootmans,C., "Bosschenaren op de Bergen op Zoomsche jaarmarkten",
verschenen in Maandschrift Opbouw,orgaan voor de leden van de Katho-
lieke Middenstandsvereniging te 's Hertogenbosch,April nummer 1941.

De handschoenmakers,nestelmakers,riemmakers,tassenmakers,buidelmakers,
witleermakers en perkamentmakers waren in 1448 al georganiseerd in één
ambachtsgilde.Na 1464 maakten ook de speldenmakers deel uit van dit gilde,
doch in 1481 scheidten de nestel-en de handschoenmakers zich van de
spelden- en de riemmakers af en gingen een apart ambachtsgilde vormen.In
1502 sloten de bonnetmakers zich bij het gilde der nestel- en
handschoenmakers aan.Dit gecombineerd gilde van nestel-,bommet- en
handschoenmakers nam in 1525 en in 1610 de twaalfde plaats in de rij der
ambachten in.De Bossche bonnetten waren een zeer gewild artikel op de
markten van Antwerpen en Bergen op Zoom en zij werden zelfs op IJsland
gedragen.De dekenen traden jaarlijks met Sint Bartholomeus (24 augustus) in
functie.Het gilde bestond nog in 1798 en werd in 1809 als corporatie
vermeld.
Van het archief zijn geen stukken bewaard gebleven.

13) Het Archief van het Speldenmakersgilde.

Inleiding.

Bronnen:A.576,f.2;

van Heurn, Collectanea, f. 1836 e.v.

Literatuur: Van den Eerenbeemt, p. 22, 127 en 159'

van den Heuvel, passim, doch in het bijzonder p. 49 en 389 e.v. Het spelden- en riemmakersgilde stond volgens de ordonnanties van 1525 en 1610 op de dertiende plaats. De speldenmakers werkten hoofdzakelijk voor de export. Zij vervaardigden allerhande soorten van spelden, die op de jaarmarkten der Scheldesteden Antwerpen en Bergen op Zoom een gretig aftrek vonden. In de tweede helft van de 16e eeuw maakte het gilde een zeer moeilijke tijd door. Vele speldenmakers weken om economische en godsdienstige redenen naar Holland uit. Daar er ook vele knechts waren vertrokken vergunde de magistraat in 1588 aan de meesters om voortaan in plaats van één leerjongen er drie op na te houden om op deze wijze de productie in stand te kunnen houden en nog enigszins het hoofd te kunnen bieden aan de concurrentie van elders. Hoewel de bloeiperiode van de Bossche speldemakingen op het einde van de 15e en in het begin van de 16e eeuw viel, was dit ambacht ook nog in de 17e en 18e eeuw van geen geringe betekenis. In 1806 trof men nog drie speldenfabrieken, vier speldenmakersbazen alsmede enige tientallen knechts aan. De dekenen van het gilde traden vóór 1610 jaarlijks met Sint Jacob (25 juli) in functie en het ambacht placht vóór 1629 te vergaderen in het Predikherenklooster. Het gilde bestond nog in 1798 en werd in 1809 als corporatie vermeld. Van het archief zijn geen stukken bewaard gebleven.

14) Het Archief van het Schrijnwerkers-, Draaiers-, Kuipers-, en Rademakersgilde.

Inleiding.

Bronnen: A. 576, f. 2;

van Heurn, Collectanea, f. 1738 e.v.

Literatuur: van den Eerenbeemt, p. 22 en 159;

van den Heuvel, passim.

Dit gecombineerd gilde van houtbewerkers nam volgens de ordonnanties van 1525 en 1610 de veertiende plaats in de rij der ambachten in. De oudst bewaard gebleven kaart dateert van 1354. In de tweede helft van de 17e eeuw is het gilde nog aan enige uitbreiding onderhevig geweest. De magistraat bepaalde namelijk, dat de wagenmakers ook deel van het gilde dienden uit te maken. Bovendien werden de Spaanssestoelenmakers en ladenmakers in het gilde opgenomen. Een poging van de zadelmakers om ook in het gilde georganiseerd te worden mislukte. Aangezien de stadsregering hun dit in 1710 wigerde. De dekenen traden vóór 1610 jaarlijks met Pinksteren in functie en het gilde placht vóór 1629 te vergaderen in het Minderbroedersklooster. In 1798 bestond het gilde nog en in 1809 werd het als corporatie vermeld.

Het archief beslaat de periode 1354-1807.

Inventaris.

A. ALGEMEEN.

I. Besluiten, notulen en correspondentie.

222. Akte, waarbij het gilde enige bepalingen uitvaardigt. 1509.

1 stuk (P.G.).

Regest 88.

223-224. Besluiten, genomen op de vergaderingen, en notulen van de vergaderingen. 1723-1797.

1 omslag (P.G.) en 1 deel.

223. 1723, 1737, 1752, 1779.

224. 1760, 1765, 1767, 1768, 1787, 1790, 1792-1795, 1797.

225. Ingekomen stukken en minuten van uitgegane stukken. 1562, 1583, 1584, (c. 1600), (c. 1615), 1616, 1619, 1624, 1627, 1634, 1644, 1650, (c. 1650), 1656, 1661, 1688, 1691, 1698, 1705, 1733, 1741, (c. 1750), 1755, 1759, 1761, 1763, 1766, 1785, 1792, 1796, 1797, 1805, 1807.

1 pak (P.G.).

II. Door de overheid verleende kaarten en keuren.

226. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het gilde een kaart geeft.1354
1 stuk (P.G.).
Regest 4.
227. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het gilde een nieuwe kaart geeft.1378.Met 16e eeuws afschrift van het notarieel afschrift.
2 stukken.
Regesten 10 en 198.
228. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het gilde een nieuwe kaart geeft.1422.
1 stuk.
Regest 24.
299. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het gilde een nieuwe kaart geeft.1428.
1 stuk (P.G.).
Regest 27.
230. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch de in de kaart vastgestelde boeten van 21 schellingen verhoogt tot 6 pond. 1584.
1 stuk (P.G.)..
Regest 182.
231. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het gilde een kaart geeft.1679.Met een authentiek afschrift.1768.
2 katernen (P.G.).
232. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het corpus een reglement geeft.1805.
1 boek (P.G.) en 1 katern (P.G.).
233. Stukken, betreffende het proces van het gilde tegen Arnt Jeronimus, kuiper, inzake de betaling van de aan het gilde verschuldigde jaarkosten.1553,1554.
1 omslag (P.G.).
234. Stukken, betreffende het proces van Jan Gielissen, kuiper, Adriaen Hanricxen, rademaker, en Philips Janssen, schrijnwerker, als dekens, tegen Jan van Brecht, als schout van de stad en meierij van 's Hertogenbosch, inzake de door voornoemde dekens begane overtredingen van de gildekaart.1556.
1 omslag (P.G.).
235. Stukken, betreffende het proces van het gilde tegen Ghysbert die Cock, inzake de vervaardiging van marktkisten. (c.1510?).
1 omslag (P.G.).
236. Stukken, betreffende het proces van het gilde tegen Gerard Walravens en Gheerard Corstiaenssen, waarbij sprake is van de eigendom en het gebruik van een huis, land, schuur, hof en erf, gelegen onder Schijndel aan het Wijbosch.1561,1562.
1 omslag (P.G.).
237. Stukken, betreffende het proces van het gilde tegen Henrick Goossen van Oeffel, gewezen kuipersknecht, inzake de toelating tot het gilde.1563.
1 omslag (P.G.).
238. Stukken, betreffende het proces van het gilde tegen Joost van Vechel, Peeter Cottel, Daniel van Zutphen, Henrick van Susteren, Jacob Everts, Henrick vanden Gevel en Johan Cottell, wijnkopers

- en brouwers,inzake de vervaardiging van vaten en tonnen.1645.
1 omslag (P.G.).
239. Stukken,betreffende het proces van het gilde tegen Jan van Uijtrecht draaier.1670.
1 stuk (P.G.).
240. Stukken,betreffende het proces van het gilde tegen Jan Aertssen Bits,inzake de betaling van een aan het gilde toekomende cijns van 2 pond,gaande uit een huis en erf aan de Windmolenberg-straat. 1679. Met een bijbehorend stuk.1637.
1 omslag (P.G.).
241. Stukken,betreffende het proces van het gilde tegen Clara Maris Siborgh,eigenares van een in de Waterstraat op de hoek van de Mortel gelegen huis,inzake de betaling van een aan het gilde verschuldigde rente van 14 gls.,gaande uit voornoemd huis.1739-1741.
1 omslag (P.G.).
242. Stukken,betreffende het proces van het gilde tegen Jan de Hoog,inzake diens poging tot verkoop van meubelen afkomstig uit Holland.1752.
1 omslag (P.G.).
243. Stukken,betreffende het proces van het gilde tegen Johannes van Stipriaen,koopman en meester witwerker te Leiden,inzake de levering van meubelen aan Jan de Hoog.1752.
1 omslag (P.G.).
244. Stuk,betreffende het proces van het gilde tegen Gerardus van Herpen,gildebroeder,inzake de betaling van de aan het gilde verschuldigde bedragen.1758.
1 stuk (P.G.).
245. Stukken,betreffende het proces van het gilde tegen Jan de Waal,timmermansbaas,Jan de Groot,meester schrijnwerker,en Cornelis Wilkens,inzake het onbevoegd vervaardigen van een kabinet door Jan de Waal,1789.
1 omslag (P.G.).
246. Stuk,betreffende het proces van het gilde tegen Gerardus Reits,kamerbehanger,inzake het onbevoegd uit en in elkaar nemen en zetten van een kabinet.1794.
1 stuk (P.G.).

B. LEDENADMINISTRATIE.

247-251.Lijsten met namen van meester,leerknappen en stukwerkers.
1558-1805.

4 delen (P.G.) en 2 stukken (P.G.).

247. 1558-1667.	249. 1686-1704	251. 1708-1805
248. 1668-1685.	250. 1705-1706	

252. Leerbrieven en attestaties,ingekomen van degenen,die meester willen worden.1562,1563,1565,1572,1600,1620,1623,1635-1638,1640,1656,1670,1693.

1 omslag (P.G.).

Regesten 153,154,156,164,173,197,228,229,230,231,232 en 239.

C. HET BEHEER VAN DE GOEDEREN

#N.B. In het fonds afg. rekeningen ambachtsgilden bevinden zich rekeningen over 1755-1758, 1798-1805.

I. Rekeningen.

a) gewone rekeningen:

253-270. Rekeningen. 1678/1795.

4 delen (P.G.) en 14 stukken (P.G.)..

N.B. De in de delen vermelde rekeningen lopen van boekjaar tot boekjaar.

253.	1678/80.	259.	1688/89.	265.	1715.
254.	1680/81. Fragment	260.	1689/90.	266.	1715/16.
255.	1683/84.	261.	1699/00.	267.	1719/36.
256.	1684/85.	262.	1700/02.	268.	1736/95.
257.	1685/86.	263.	1704/05.	269.	1756/57.
258.	1686/87.	264.	1712/13.	270.	1757/58.

N.B. De onder de nummers 269 en 270 vermelde rekeningen ontbreken in het onder nummer 268 beschreven deel.

b) bijzondere rekening:

271. Kasboekje, ten behoeve van de wasmeesters van het aan Sint Jan Evangelist toegewijde gildealtaar. 1562-1632. Vervolgens aantekenboekje van de door de dekenen ontvangen renten. 1633-1710.

1 deel (P.G.).

c) rekeningbewijzen:

272-292. Rekeningbewijzen. 1650-1806.
21 omslagen (P.G.).

272.	1650, 1680, 1690, 1693.	279.	1753, 1755, 1759.	286.	1785, 1786.
273.	1720, 1721, 1727.	280.	1760-1764.	287.	1787-1789.
274.	1732-1734.	281.	1765, 1766.	288.	1790, 1791.
275.	1740, 1741.	282.	1767-1769.	289.	1793-1796.
276.	1742-1745.	283.	1770-1774.	290.	1797, 1798.
277.	1746, 1748, 1749.	284.	1775-1779.	291.	1800, 1804, 1806
278.	1750-1752.	285.	1780-1784.	292.	z.j.

II. Schuldbekentenis.

293. Schuldbekentenis, groot 300 gls., van het gilde voor Johannes Elbers. 1752. Gelost. 1758, 1759. Afgelost. 1760.
1 stuk (P.G.).

III. De lichamelijke zaken.

N.B. In het onder nummer 224 beschreven deel bevindt zich een inventaris van de aan het gilde toebehorende roerende goederen.

15) Het Archief van het Verwers- en Wedersgilde.

Inleiding.

Bronnen: A.576 f.1;

van Heurn, Collectanea, f.2206 e.v.

Literatuur: van den Eerenbeemt, p.22 en 122;

van den Heuvel, passim doch in het bijzonder p.352 e.v.

Omstreeks 1420 nog op de tiende plaats zakte dit gilde volgens ordonnantie van 1525 tot de vijftiende plaats in de rangorde der ambachten af. Deze plaats nam het ook in 1610 in. De oudste kaart van dit ambacht dateert uit 1360. De tekst van die kaart alsmede van de kaart van 1370 is niet meer bekend. De kaart van 1499 is niet meer in originali voor handen. Hoewel ook de lakenververij van de Tachtigjarige Oorlog te lijden heeft gehad is zij toch ook in de 17e en 18e eeuw nog van enige omvang gebleven. In 1798 komt het gilde nog voor onder de benaming van wol- en linnenververs. Vóór 28 maart 1610 traden de dekenen jaarlijks met Sint Jacob (25 juli) in functie. Van het archief zijn geen stukken bewaard gebleven.

16) Het Archief van het Hoedenmakersgilde.

Inleiding.

Bronnen:A.576, f.2;

van Heurn,Collectanea, f.843 e.v.

Literatuur:van den Eerenbeemt, p.22;l

van den Heuvel,passim,doch in het bijzonder p.387 e.v.

Dit gilde omstreeks 1420 nog niet vermeld nam volgens de ordonnanties van 1525 en 1610 de zestiende plaats in de rij der ambachten in.De oudst bekende keur dateert van 1577.Evenals de bonnetten - doch in mindere mate - vonden de Bossche hoeden rond 1500 een aftrek op de markten van Antwerpen en Bergen op Zoom.Vóór 28 maart 1610 traden de dekenen jaarlijks met Maria Geboorte (8 september) in functie.Het gilde bestond in 1798 niet meer. Van het archief zijn geen stukken bewaard gebleven.

17) Het Archief van het Plattijnmakersgilde.

Inleiding.

Literatuur:van den Heuvel,passim,doch in het bijzonder p.49.

Dit gilde wordt in 1399 al vermeld.De ordonnantie van 1525 plaatst de plattijnmakers op de zeventiende,dit is de laatste plaats onder de ambachten,wier dekenen het derde lid van de stadsregering vormden.Het gilde is vermoedelijk in de 16e eeuw al verdwenen.De dekenen van dit ambacht verschenen in de tweede helft van die eeuw niet meer in de bijeenkomsten van de stadsregering.De ordonnantie van 1610 maakt dan ook geen gewag meer van dit gilde.

Van het archief zijn geen stukken bewaard gebleven en ook zijn er geen afschriften van kaarten en keuren in andere collecties bekend.

I. Gilden,wier dekenen geen deel uitmaakten van het derde lid van de stadsregering.

Inleiding.

Bron: van Heurn,Collectanea, f.700.

Literatuur: van den Heuvel,passim,doch in het bijzonder p.33 en 50.

Hoewel deze al vóór 14 september 1629 bestonden,hebben hun dekenen geen deel uitgemaakt van de stadsregering.Dit is voornamelijk te wijten aan het feit,dat ze vóór 1525 nog niet bestonden òf te onbeduidend waren om politieke invloed uit te oefenen.Een ander onderscheid met de gilden,die politieke zeggingschap hadden bestaat hier in,dat zij vrij gesteld waren van militaire dienst.De linnenwevers vormden hierop een uitzondering. Deze gilden zijn geplaatst in de door van Heurn en van den Heuvel aangegeven volgorde.Met dien verstande, dat tussen de ambachten der timmerlieden en lintwerkers door ons het kruiwagenkruiersgilde is ingelast.

18) Het Archief van het Voldersgilde.

Inleiding.

Bron: van Heurn,Collectanea, f.2168.

Literatuur: van den Heuvel,passim,doch in het bijzonder p.352 e.v.

Het voldersgilde wordt in de politieke ordonnanties van 1525 en 1610 niet vermeld.Allerwaarschijnlijkst hebben hun dekenen in de 15e eeuw nog wel deel uitgemaakt van de stadsregering, omdat het gilde al uit de tweede helft van de 14e eeuw dateert.Zeer waarschijnlijk werd op hun aanwezigheid in de stadsregering geen prijs meer gesteld, doordat de vollers in de late middeleeuwen een nogal revolutionaire reputatie hadden.Omstreeks 1420 is het nog een belangrijke corporatie,die de twaalfde plaats in de volgorde der ambachten en beroepen,die aan de processies deelnamen,innam.Volgens de kaart van 1377 werden hun dekenen - toen nog gezworenen genaamd - zoals ze ook nog in 1420 heetten,jaarlijks op zaterdag na Sint Remeys (zaterdag na 1

oktober) gekozen. In de 18e eeuw bestond dit gilde niet meer. Vermoedelijk was het zelfs al vóór 1629 opgeheven. Van het archief zijn slechts enige stukken bewaard.

Inventaris.

AKTEN, WAARBIJ DE MAGISTRAAT VAN DE STAD 's HERTOGENBOSCH AAN HET GILDE EEN KAART VERLEENT. 1377, 1420.

- 2 stukken. Geborgen onder de nummers 224 en 354 van de charterverzameling van het oud-archief der gemeente 's Hertogenbosch.
Deze stukken bevonden zich oudtijds in de kast op de kamer van de heren schepenen van de stad 's Hertogenbosch (A. 556, f. 76, nos. 34 en 35).
Regesten 9 en 23.

19) Het Archief van het Linnen- en Tapijtweversgilde.

Inleiding.

Bron: van Heurn, Collectanea, f. 1130.

Literatuur: Ebeling, H. J. M., "De penning van de linnenwevers te 's Hertogenbosch,

verschenen in het Jaarboek van 1928 van het Kon. Ned. Gen. v. Munt- en Penningkunde; van den Eerenbeemt, p. 22; van den Heuvel, passim, doch in het bijzonder, p. 394 e. v.

De oudst bekende kaart dateert van 1510. Hun dekenen - twee in getal - werden volgens die kaart jaarlijks op Pinksteravond gekozen. Vóór 1629 vergaderd het ambacht in het Bogardenklooster. Met deze kloosterlingen hadden de linnenwevers zakelijke relaties. Hun producten hadden rond 1500 een zeer goede naam en werden met die van Haarlem, Amsterdam en Antwerpen op een lijn gesteld. In de tweede helft van de 16e eeuw raakte het gilde in verval, doordat verschillende leden om economische en godsdienstige redenen naar holland, vooral naar Haarlem, uitweken. De tapijtwevers genoten eveneens een zeer goede reputatie. Ook van hen vestigden zich er velen elders, onder andere in Gouda. Wat de leden betreft droeg dit gilde géén plaatselijk doch een regionaal karakter, daar ook buitenmeesters, die in de Meierij woonden, lid van dit gilde moesten worden. Het gilde bestond nog in de 18e eeuw, maar in 1798 wordt het niet meer vermeld. Het archief beslaat een tijdvak van 1473 tot 1781. Opmerkelijk is het, dat de ledenlijsten alsmede de rekeningen in 1781 ophouden. Dit kan een aanwijzing zijn, dat het gilde omstreeks die tijd te niet gegaan is.

Inventaris.

A. ALGEMEEN.

I. Besluiten.

294. Akte, waarbij het gilde enige door de leden na te leven bepalingen uitvaardigt. 1473.
1 stuk. Geborgen onder nummer 560 van de charterverzameling van het oud-archief der gemeente 's Hertogenbosch. Regest 55.

II. Door de overheid verleende kaarten en keuren.

295. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het gilde een nieuwe kaart geeft. 1510. Met 17e eeuws afschrift.
2 katernen. Geborgen onder de nummers 677 en 678 van de charterverzameling van het oud-archief der gemeente 's Hertogenbosch.
Regest 89.
296. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch de geschillen tussen de dekens en gildebroeders beslecht alsmede enige bepalingen voor het gilde treft. 1540.

1 stuk. Geborgen onder nummer 791 van de
charterverzameling van het oud-archief der
gemeente 's Hertogenbosch.
Regest 112.

297. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch de
bepalingen van de commissie, belast met het bijleggen van de
geschillen tussen het gilden ener- en de ouddekens anderzijds,
goedkeurt.1583.

1 stuk. Geborgen onder nummer 905 van de
charterverzameling van het oud-archief der
gemeente 's Hertogenbosch.
Regest 178.

298. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch het
door de nieuwe meesters, ter gelegenheid van hun intrede, aan het
gilde verschuldigde bedrag verhoogt.1594.

1 stuk. Geborgen onder nummer 924 van de
charterverzameling van het oud-archief der
gemeente 's Hertogenbosch.
Regest 189.

III. Overeenkomst met derden.

299. Akte van overeenkomst tussen het gilde ener- en de Bogarden
anderzijds, inzake de voorwaarden waarop laatstgenoemden het
linnenweversvak kunnen uitoefenen.1470.

1 stuk. Geborgen onder nummer 544 van de
charterverzameling van het oud-archief der
gemeente 's Hertogenbosch.

B. LEDENADMINISTRATIE.

300-303. Lijsten van meesters en leerknappen.1582-1781.
#4 delen.#

300. 1582-1611. 302. 1627-1722.
301. 1611-1627. 303. 1723-1781.

C. HET BEHEER VAN DE GOEDEREN.

I. Rekeningen.

a) gewone rekeningen:

304. Rekeningen.1703/81
1 deel.
N.B. De rekeningen lopen van boekjaar tot boekjaar.

b) bijzondere rekeningen:

305. Kasboekje van de wasmeester.1582-1629.
1 deel.

II. De onlichamelijke zaken en lichamelijke zaken.

306. Akte van opdracht door Adriaen, de zoon van Anthonis van
Bree, aan het gilde van een cijns van 14 st., gaande uit een
huis, erf en hof, gelegen op de Oudenhuls.1657.
1 stuk.

307. Inventaris van de aan het altaar van Sint Severus in de kerk
van Sint Jan Toebehorende ornamenten alsmede van de aan het
gilde toebehorende documenten en renten.1630.
1 stuk.

20) Het Archief van het Goudsmedengilde.

Inleiding.

Bronnen: R.A. Den Bosch, R.1245, f.119v;
van Heurn, Collectanea, f.725 e.v. (vervolg) f.225 e.v.
Literatuur: Crooy, F., "Les orfèvres de Bois-le-Duc et leurs poinçons",
verschenen in Annales d'Archéologie de Bruxelles, Tome 41, p. 5-58;
van den Eerenbeemt, p.22, 127 en 159;
van den Heuvel, passim.

Al in 1445 is er sprake van een goudsmedenambacht.
#Voor oprichting in 1503 zie Arch. amb.gilden. inv.nr. 308. f 58.#
In 1503 verkreeg dit ambacht echter publiekrechtelijke bevoegdheid. Aan het
hoofd van dit gilde stonden geen dekenen doch keurmeesters, die jaarlijks
omstreeks Sint Andries (30 november) rekening en bewijs moesten doen in
tegenwoordigheid van twee gedeputeerden uit het ambacht. Het aantal
keurmeesters bestond uit twee personen, waarvan er jaarlijks één met Sint
Andries aftrad en waarvoor dan een andere in de plaats kwam. Op het eind van
de 17e eeuw werd het echter gewoonte de keurmeester, die nog een jaar
aanbleef voor dat jaar deken te noemen. Ook de goudsmeden genoten een zeer
goede reputatie. In 1806 waren er nog in Den Bosch negen goud- en
zilversmeden alsmede twee zilversmidknechten. Hoewel het gilde tot in de
19e eeuw is blijven bestaan, werd het in 1809 niet als corporatie vermeld.
Het archief beslaat een periode van 1517 tot 1830. De bekende Bossche
goudsmid Erasmus van Houwelingen bewaarde in het voorjaar van 1579 de
ambachtskist met de daar in aanwezig zijnde archiefstukken. Toen van
Houwelingen in juli 1579 om politieke en godsdienstige redenen naar Holland
uitweek, werd in Den Bosch beslag gelegd op zijn goederen en is de kist
geruime tijd - tot enig ongerief van het gilde - verzegeld geweest.

Inventaris.

A. ALGEMEEN.

Besluiten, notulen, reglementen en correspondentie.

308. Besluiten, genomen op de vergaderingen, en notulen van de
vergaderingen. 1756-1798.
1 deel.
N.B. Het onder nummer 314 beschreven deel bevat eveneens
besluiten en notulen over de jaren 1703 en 1713.
309. Reglement van orde voor de sociëteit van het gilde. 1782. Met
handtekeningen van de leden. 1782-1830.
1 deel.
310. Ingekomen stukken en minuten van uitgegane stukken. 1517, 1776,
1777, 1779, (c.1800).
1 deel en 1 omslag.
Regesten 98 en 99.

B. LEDENADMINISTRATIE. (zie fotokopie hierachter)

311. Boek met namen van leerlingen alsmede opgave van de door die
leerlingen aan het gilde gestorte bedragen. 1700-1798.
1 deel.
N.B. De onder de nummers 312 en 313 beschreven delen
bevatten ook aantekeningen betreffende nieuwe
meesters en leerknappen.

C. HET BEHEER VAN DE GOEDEREN.

I. Rekeningen.

a) gewone rekeningen:

- 312-315. Rekeningen. 1535/1797.
3 delen en 1 stuk.
N.B. De in de delen vermelde rekeningen lopen van boekjaar tot
boekjaar.
312. 1535/1641. 314. 1734/96.

313. 1642/1734. 315. 1796/97.

b) bijzondere rekening:

N.B. In het onder nummer 314 beschreven deel bevindt zich tussen de rekeningen 1755/56 en 1756/57 een rekening, die betrekking heeft op een aangekochte en opgeslagen partij kolen.

II. Andere stukken van financiële aard.

316-317. Aantekeningen van de door het gilde verkochte goud- en zilverwerken alsmede gereedschappen, afkomstig uit boedels van overleden gildebroeders. 1668-1798.
2 delen.

316. 1668-1753. 317. 1778-1798.

III. De lichamelijke zaken.

N.B. Het onder nummer 317 beschreven deel bevat op folio 1 e.v. een inventaris van de aan het gilde toebehorende archivalia en gereedschappen.

21) Het Archief van het Schilders-, Beeldsnijders-, Glasmakers-, Borduurstikkers- en Legwerkersgilde.

Inleiding.

Bron: van Heurn, Collectanea, f. 1689 e.v.
Literatuur: van den Eerenbeemt, p. 22 en 159;
van den Heuvel, passim.

In 1546 verenigde de magistraat de naties der schilders, beeldsnijders, glasmakers, borduurstikkers en legwerkers tot een ambachtsgilde. Dit gilde had drie dekenen. Twee van hen traden jaarlijks met Sint Lucasavond (17 oktober) af, waarna vervolgens op die dag door het gilde twee nieuwe dekenen voor in de plaats werden gekozen. Het gilde hield vóór september 1629 haar vergadering in het Minderbroedersklooster. In 1798 nog als gilde en in 1809 als corporatie vermeld.

Het archief loopt over het tijdvak 1546-1809.

Inventaris.

A. ALGEMEEN.

I. Besluiten, notulen en correspondentie.

318. Besluiten, genomen op de vergaderingen, en notulen van de vergaderingen. 1614, 1625, 1701, (c. 1715), 1724, 1735, (c. 1750).
1 omslag (P.G.).

N.B. De besluiten en notulen werden op losse vellen geschreven.
De onder de nummers 326 en 328 beschreven delen bevatten eveneens besluiten en notulen over de jaren 1703, 1713, 1773 en 1775.
Regesten 212 en 240.

319. Ingekomen stukken en minuten van uitgegane stukken. 1611, 1614, 1618, 1656, (c. 1695), 1703, (c. 1720), 1730, (c. 1750), 1754, 1763, 1767, 1770, 1772, (c. 1780), 1789, 1797.
1 omslag (P.G.).

N.B. Het onder nummer 320 beschreven deel bevat een afschrift van een brief van het gilde aan de magistraat van de stad 's Hertogenbosch van 1618.

II. Door de overheid verleende kaarten en keuren.

320. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het gilde een kaart geeft. 1546. Afschrift. Akte, waarbij de magistraat het intredegeld verhoogt. 1618. Afschrift. Akte, waarbij de

magistraat nog enige bepalingen treft.1618.Afschrift.
1 deel (P.G.).
Regesten 120,218,219 en 220.

B. LEDENADMINISTRATIE.

321. Boek met namen van nieuwe meesters en leerknappen.(c.1550) 1649.
1 deel (P.G.).

322. Lijsten met namen van meesters.(c.1790),(c.1795).
3 stukken (P.G.).
N.B. De onder de nummers 324,325,326 en 328 beschreven delen bevatten ook aantekeningen betreffende het aannemen van nieuwe meesters en leerknappen.

323. Leerbrief.1620.
1 stuk (P.G.).
Regest 233.

C. HET BEHEER VAN DE GOEDEREN.

I. Rekeningen.

a) gewone rekeningen:

324-328.Rekeningen.1572/1809.
4 delen (P.G.) en 1 stuk (P.G.).
N.B. De in de delen vermelde rekeningen lopen doorgaans van boekjaar tot boekjaar.

324.	1572/1669.	326.	1714/28.	328.	1753/1809.
325.	1674/1712.	327.	1739/40.		

b) rekeningbewijzen:

329-342, Rekeningbewijzen.1660-1807.
14 omslagen (P.G.).

329.	1660,1675,1703,1704, 1706,1708.	336.	1766-1769.
330.	1711,1720-1722,1729.	337.	(c.1770),1771,1773,1774.
331.	1730,1734,1738,1739.	338.	1775,1777-1779.
332.	1742-1744,1746,1749.	339.	1780-1784.
333.	1750-1753.	340.	1785-1789.
334.	1754-1756,1758,1759.	341.	1790,(c.1790),1791,1793.
335.	1760,1761,1764,1765.	342.	1795-1797,1803,1806,1807.

II. De lichamelijke zaken.

N.B. De onder de nummers 324 t/m.326 beschreven delen bevatten ook aantekeningen,betreffende de roerende goederen van het gilde,o.a.het gildearchief.

22) Het Archief van het Barbiers- en Chirurugijsngilde.

Inleiding.

Bron:van Heurn,Collectanea,f.339 e.v.,(vervolg) f.105 e.v.
Literatuur:van den Eerenbeemt,p.22 en 159;
van den Heuvel,passim.

In 1553 verenigde de magistraat de chirurgijns en barbiers onder één ambachtsgilde.Het gilde kende twee dekens en twee keurmeesters,die jaarlijks hun functie aanvaardden met Sint Cosmas en Sint Damiaan (27 september). Vóór september 1629 vergaderde het gilde in het Zwarte Zustersklooster Nazareth op de Papenhulst.Op 1 mei 1780 richtte het gilde een bus op.
Het archief loopt over de periode 1553-1846.

Inventaris.

A. ALGEMEEN.

I. Correspondentie.

N.B. In de onder nummer 343 beschreven band komen ingekomen stukken en minuten van uitgegane stukken voor over de jaren 16(3)3, (c.1650), 1656, 1659, 1665, 1669, 1670, 1676, 1684, 1697, 1703, 1706, 1708, 1714, 1716, 1728, 1736, 1741, 1745, 1749, (c.1750), 1761, 1763, 1770.

II. Door de overheid verleende kaart.

343. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het gilde een kaart geeft. 1553.
1 katern in een band.
Regest 134.

III. Processen tegen derden.

N.B. In de onder nummer 343 beschreven band komt een stuk voor, betreffende het proces van het gilde tegen Adrianus van Vucht, pruikenmaker, inzake het ongeoorloofd haarsnijden en baardscheren. 1706.

B. LEDENADMINISTRATIE.

344. Meesterboek. 1512-1759.
1 deel (P.G.).

C. HET BEHEER VAN DE GOEDEREN.

Schuldbekentenissen.

N.B. In de onder nummer 343 beschreven band komen de volgende schuldbekentenissen voor:

- a) een, groot 150 gls., van het gilde voor Pieter de Coningh. 1684. Afgelost. 1688;
- b) een, groot 200 gls., van het gilde voor Johan van Driel. 1682. Afgelost. 1686;
- c) een, groot 200 gls., van het gilde voor Nicolaes van Haeren. 1683 afgelost. 1688.

D. DE ADMINISTRATIE VAN DE GILDENBUS.

345. Stukken ten behoeve van de administratie van de bus. 1780-1846.
1 band.

23) Het Archief van het Timmerlieden-, Metselaars-, Steenhouwers-, Straatmakers- en Leidekkersgilde.

Inleiding.

Bron: van Heurn, Collectanea, f. 1918 e.v.
Literatuur: van den Eerenbeemt, p. 22 en 159;
van den Heuvel, passim.

Al in 1505 is er al sprake van een gecombineerd gilde der metselaars, steenhouwers, timmerlui en leidekkers, die op het oxaal van de Sint Jan op hoogtijdagen hun gildekaars lieten branden. Voornoemde naties of corporaties waren toentertijd nog maar privaatrechtelijk in één gilde georganiseerd. Pas in 1560 verleent de magistraat aan het gilde een publiekrechtelijke macht. Aanvankelijk maakten ook de stratenmakers en sloopstimmerlieden deel uit van het gilde. Doch in 1675 stelde de magistraat de uitoefening van die beroepen voor een ieder vrij, wijl er te weinig stratenmakers en sloopstimmerlui waren. Het gilde kende drie dekenen en drie keurmeesters, die jaarlijks met Sint Jeronimus (30 september) aftraden. Op die dag stelde het ambacht ook een lijst op; waaruit de schepenen de nieuwe dekenen en keurmeesters kozen. In 1798 nog als gilde en in 1809 als corporatie vermeld.

Het archief loopt over het tijdvak 1505-1810.

Inventaris.

A. ALGEMEEN.

I. Besluiten en notulen.

346. Besluiten, genomen op de vergaderingen, en notulen van de vergaderingen. 1765, 1769, 1772-1774, 1776-1778, 1780, 1787.
1 deel (P.G.).

II. De verhouding met derden.

347. Akte, waarbij het gilde verlangt, dat de provisoren van het H. Sacrament in de Sint Janskerk de op het oxaal staande gildekaars bij bepaalde kerkelijke feesten laten branden. 1505.
1 stuk (P.G.).
Regest 86.

B. HET BEHEER VAN DE GOEDEREN.

#N.B. In het fonds afg. rekeningen ambachtsgilden bevinden zich rekeningen en bijlagen over 1798-1806.#

I. Rekeningen.

a) gewone rekeningen:

- 348-349. Rekeningen. 1674/1798.
2 delen (P.G.).
N.B. De in de delen vermelde rekeningen lopen van boekjaar tot boekjaar.

348. 1674/1755. 349. 1755/98.

b) rekeningbewijs:

350. Declaratie van salaris en voorschotten door de groenroede P. Schouten aan het gilde over de jaren 1799, 1804, 1805, 1807, 1808. Opgesteld. 1810.
1 stuk (P.G.).

II. Schuldbekentenissen.

351. Schuldbekentenis, groot 400 gls., van het viskopersgilde voor het gilde. 1788. Akte, waarbij het viskopersgilde aan het gild belooft het voornoemde kapitaal met 5% in plaats van 4% te lossen. 1797.
2 stukken (P.G.).

352. Schuldbekentenis, groot 120 gls., van de stad 's Hertogenbosch voor het gilde. 1798.
1 stuk (P.G.)

C. DE ADMINISTRATIE VAN DE GILDENBUS.

#N.B. In het fonds afg. rekeningen ambachtsgilden bevindt zich een rekening over 1805-1806#

353. Rekeningen van de bus. 1738/1778.
1 deel.

24) Het Archief van het Kruiwagenkruiersgilde.

Inleiding.

Bronnen: R.A. Den Bosch, R. 1232, f. 439;
R.A. Den Bosch, R. 1255, f. 101v;
Stadsrekeningen van 1511/12 en 1547/48.

Literatuur: van den Heuvel, passim, doch in het bijzonder p.238.

In het jaar 1462 stond er al een Onze Lieve Vrouwenbeeld op het altaar der kruiwagenkruiers in de Sint Jan. Een akte van het jaar 1486 spreekt van een "guldbroederscappe vanden crodewagencruyers". De stadsrekeningen van 1511/12 en 1547/48 maken ook melding van dit gilde. Verdere bijzonderheden omtrent dit gilde zijn momenteel niet bekend. Van het archief zijn geen stukken bewaard gebleven.

25) Het Archief van het Lint- en Passementwerkersgilde.

Inleiding.

Bron: van Heurn, Collectanea, f.1138 e.v., (vervolg) f.296 e.v.
Literatuur: van den Eerenbeemt, p.23,124,159 en 175;
van den Heuvel, passim.

Dit gilde werd in 1594 door de magistraat opgericht. De dekenen, drie in getal, werden jaarlijks met Sint Jan (24 juni) door de schepenen gekozen uit een door het gilde opgestelde lijst van zes personen. Opmerkelijk zijn de veelvuldige bepalingen, die in de kaart van 1594 getroffen zijn ten aanzien van de leerjongens en leermeisjes. Bepalingen, die niet alleen de vakopleiding, maar ook hun zedelijke en sociale vorming betroffen. In 1620 alsmede in de 18e eeuw heeft de magistraat nog enige regelingen met betrekking tot dit gilde getroffen. In 1798 wordt het gilde nog vermeld en in 1809 staat het corporatie aangegeven. De vervaardiging van linten was op het einde van de 18e en in het begin van de 19e eeuw nog vrij belangrijk in Den Bosch. Zo worden in 1806 vier lintfabrikanten, vier lintwerkersbazen en vijftien lintwerkersknechten aangetroffen. Van het archief zijn slechts enige stukken bewaard gebleven.

Inventaris.

ALGEMEEN.

AKTE, WAARBIJ DE MAGISTRAAT VAN DE STAD 's HERTOGENBOSCH AAN HET GILDE EEN KAART VERLEENT. 1594. MET BIJBEHORENDE STUKKEN. 1595.

1 katern en 2 stukken. Geborgen onder nummer 926 van de charterverzameling van het oud-archief der gemeente 's Hertogenbosch.

Deze stukken bevonden zich oudtijds in de kast op de kamer van de heren schepenen van de stad 's Hertogenbosch (A.556, f.98, no.193).
Regesten 190, 192 en 193.

B. De gilden, die na 14 september 1629 zijn opgericht.

Inleiding.

Bron: van Heurn, Collectanea, f.700 e.v.
Literatuur: van den Eerenbeemt, p.22 en 23;
van den Heuvel, p.50 en 140.

Het overgrote deel van de onder deze rubriek vallende gilden tonen in zoverre een verschil met de vóór 1629 opgerichte gilden, dat zij niet zozeer op initiatief van de vakgenoten dan wel krachtens bevel van de stedelijke overheid tot stedelijke ambten verklaard en de door de stadsregering benoemde functionarissen werden door haar verplicht toe te treden tot de op hun ambt betrekking hebbende organisatie of gilde. Het gilde van de oudekleerkopers daarentegen is op verzoek en wens van de vakgenoten opgericht.

26) Het archief van het Schippersgilde.

Inleiding.

Bronnen: Notulen van de Stadsregering van 15 januari 1578;
van Heurn, Collectanea, f.1695 e.v.
Literatuur: van den Eerenbeemt, p.23.

Al in 1578 verzochten de schippers aan de magistraat om zich in een ambachtsgilde te mogen verenigen. Dit verzoek leverde toentertijd geen resultaat op. Op 2 augustus 1630 wordt door de magistraat, zonder dat er van een verzoek of initiatief van de schippers sprake is, een gilde opgericht. Van dat gilde maakten deel uit de schippers, die voeren op de stadsveren naar Amsterdam, Delft, Dordrecht, Gorinchem, Gouda, 's Gravenhage, Haarlem, Leiden, Middelburg, Nijmegen, Rotterdam, Schiedam, Tiel en Utrecht. De magistraat verleende aan het gilde verschillende kaarten. De belangrijkste zijn die van 1630 en 1680. Aan het hoofd van het ambacht stonden twee overdeken, die lid van de magistraat waren, en vier gewone deken. In 1798 is nog sprake van dit gilde.

Het archief beslaat het tijdvak 1680-1806

Inventaris.

A. ALGEMEEN.

I. Besluiten en notulen.

N.B. De onder nummer 354 beschreven band bevat de besluiten, genomen op de vergaderingen, en de notulen van de vergaderingen over de jaren 1683, 1690, 1692, 1706, 1707, 1721, 1739, 1741, 1757, 1758.

II. Door de overheid verleende kaarten en keuren.

354. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het gilde een nieuwe kaart geeft. 1680. Afschrift.
1 band (P.G.).

N.B. In deze band komen ook 18e eeuwse bepalingen van de magistraat ten behoeve van het gilde voor.

B. LEDENADMINISTRATIE EN STUKKEN VAN HUISHOUELIJKE AARD.

N.B. In de onder nummer 354 beschreven band komen ook aantekeningen voor, betreffende het aannemen van nieuwe gildebroeders en het aanstellen van gildeknechts.

C. HET BEHEER VAN DE GOEDEREN.

#N.B. In het fonds afg. rekeningen ambachtsgilden bevinden zich rekeningen en bijlagen over 1757-1810#

De lichamelijke zaken.

N.B. In de onder nummer 354 beschreven band komt een in 1790 opgemaakte inventaris voor van de roerende goederen van het gilde

D. DE ADMINISTRATIE VAN DE GILDENBUS.

#In voornoemd fonds bevinden zich rekeningen en bijlagen over 1757-1810#

355. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch enige bepalingen treft ten aanzien van de gildenbus. 1772.
1 stuk.

N.B. In de onder nummer 354 beschreven band komt een schuldbekentenis voor, groot 750 gls., van het gilde voor de gildenbus. 1754. Afgelost. 1770.

27) Het Archief van het Oudekleerkopersgilde.

Inleiding.

Bronnen: van Heurn, Collectanea, f. 1347 e.v., (vervolg), f. 378 e.v.;
van den Heuvel, 2e stuk, no. 105.

Literatuur: van den Eerenbeemt, p. 23 en 159.

Aan de hand van artikel 6 van de kaart van het snijdersgilde van 5 januari 1504 zou men kunnen concluderen, dat degenen, die zich bezig hielden met de verkoop van tweedehands kleding, in het begin van de 16e eeuw onder het snijdersgilde ressorteerden. Bij resolutie van 6 juli 1708 stelde de magistraat vast, dat de oudekleerkopers lid moesten worden van het kramersgilde. Op 7 januari 1750 kregen zij echter van de stadsregering verlof een eigen gilde op te richten, dat echter nog enigszins van het kramersgilde afhankelijk zou zijn. Onder dit oudekleerkopersgilde vielen ook degenen, die zich bezig hielden met de handel in tweedehands bedden en oude huisraad. Het gilde wordt in 1798 nog vermeld en in 1809 komt het voor onder de benaming corporatie. Het archief loopt over het tijdvak 1749-1810.

Inventaris.

A. ALGEMEEN.

I. Besluiten en notulen.

N.B. In het onder nummer 357 beschreven deel komen de besluiten en notulen voor van de vergadering van 18 januari 1796.

II. Door de overheid verleende kaarten en keuren.

356-357. Stukken, betreffende de gildekaart.

356. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het gilde een kaart geeft. 1750. Afschrift. Met stukken, betreffende de oprichting van het gilde. 1749. (c. 1749). Afschriften.
1 deel.

357. Afschrift van de door de magistraat van de stad 's Hertogenbosch verleende gildekaart van 1750.
1 deel.

N.B. In dit deel komen ook andere 18e eeuwse bepalingen van de magistraat ten behoeve van het gilde voor.

B. LEDENADMINISTRATIE.

N.B. In het onder nummer 356 beschreven deel komt een ledenlijst voor over de jaren 1750-1810. Van de onder nummer 358 beschreven rekeningen bevat elke rekening een lijst met de namen van de gildebroeders en -zusters.

C. HET BEHEER VAN DE GOEDEREN.

#N.B. In het fonds afg. rekeningen ambachtsgilden bevinden zich rekeningen en bijlagen over 1750-1793#

358. Rekeningen. 1756/75.
1 band.

N.B. De rekeningen lopen van boekjaar tot boekjaar.

28 t/m. 39 De Archieven van de Arbeiders- en Beambtengilden.

Inleiding.

Bronnen: R.A. Den Bosch, R. 1231, f. 154v;
R.A. Den Bosch, R. 1239, f. 469v.

Literatuur: van den Eerenbeemt, p. 22 en 23.

Deze gilden na 14 september 1629 op last van de stedelijke overheid in het leven geroepen bestonden uit organisaties van arbeiders of beambten in stedelijke overheidsdienst. In deze gilden kende men slechts gelijksoortige leden, daar er geen gradaties van leerling, knecht en meester in aangetroffen werden. Ook in dat opzicht toonden deze gilden een groot verschil met die van vóór 14 september 1629. Met inachtneming van het nodige voorbehoud zou men het 15e eeuwse arbeidersgilde als een voorloper kunnen beschouwen. We spreken van voorbehoud omdat we momenteel nog niet voldoende van de verhouding van dit arbeidersgilde ten opzichte van de magistraat weten en ons zo goed als niets bekend is van de interne organisatie van dit ambacht. Het enige wat we praktisch alleen weten is, dat een akte van 1461

melding maakt van een Onze Lieve Vrouwegilde 'der pijnres ofte arbeyders", dat een altaar in de Sint Jan bezat, en waarvan in 1470 sprake is, dat het bestuur uit twee dekenen en drie gezwoeren bestond. De mogelijkheid is ook nog aanwezig, dat dit gilde met dat der kruiwagenkruiers vereenzelvigd kan worden. Ook dit gilde toont in sociaal opzicht verwantschap met de nu te bespreken ambachten.

28) Het Archief van het Bierdragersgilde.

Inleiding.

Bron; van Heurn, Collectanea, f. 223.
Literatuur: van den Eerenbeemt, p. 22 en 23.

Dit gilde door de magistraat op 10 april 1630 opgericht bestond steeds uit 24 personen. Aan het hoofd van het gilde stonden twee dekenen, die door de schepenen werden aangesteld. Het gilde wordt in 1798 en ook in 1809 niet vermeld.

Van het archief zijn geen stukken bewaard gebleven.

29) Het Archief van het Zakkendragersgilde.

Inleiding.

Bron: van Heurn, Collectanea, f. 2284.
Literatuur: van den Eerenbeemt, p. 22 en 23.

Ook dit gilde werd in 1630 opgericht en wel op 13 maart. Het aantal leden werd in 1653 vastgesteld op 26. In 1798 wordt het gilde niet meer vermeld. Evenmin in 1809. Van het archief zijn geen stukken bewaard gebleven.

30) Het Archief van het Koren- en Zoutmetersgilde.

Inleiding.

Bron: van Heurn, Collectanea, f. 1037 e.v. (vervolg), f. 271 e.v.
Literatuur: van den Eerenbeemt, p. 22 en 23.

Dit gilde werd 5 september 1631 opgericht. Het aantal leden werd in 1634 op 16 gebracht. Dit werd in 1672 verminderd tot 12 personen. Het gilde kende twee dekenen, waarvan er jaarlijks een aftrad en waarvoor dan een nieuwe deken door de magistraat werd aangesteld. In 1798 wordt niet meer van dit gilde gesproken. Evenmin in 1809.

Van het archief zijn geen stukken bewaard gebleven.

31) Het Archief van het Schoolmeestersgilde.

Inleiding.

Bron: van Heurn, Collectanea, f. 1713 e.v.
Literatuur: van den Eerenbeemt, p. 22 en 23.

Dit gilde werd in 1640 opgericht. De leden moesten minstens twintig jaar oud zijn en de hervormde godsdienst belijden. Aan katholieken werd het schoolhouden verboden. Wel mochten laatstgenoemden onderwijs geven in vakken als geometrie, boekhouden en muziek. De reglementen in 1640 en 1719 door de magistraat uitgevaardigd bevatten talrijke bepalingen ten aanzien van de vereisten, waaraan de schoolmeesters moesten voldoen, alsmede over de opvoeding van de jeugd, de verschillende soorten van onderwijs, enz. In 1795 alsmede in 1809 wordt niet meer van dit gilde gesproken. Van het archief zijn geen stukken bewaard gebleven.

32) Het Archief van het Turftonders- en Turfdragersgilde.

Inleiding.

Bron: van Heurn, Collectanea, f. 2023 e.v.
Literatuur: van den Eerenbeemt, p. 22 en 23.

De gilden van de turfponders en turfdrager vormden samen een gecombineerd gilde. #Zie A55 f95 res d.d. 9-7-1675 t.a.v. de turfdragers# Aan het hoofd van dit gecombineerde gilde stonden vier dekenen, waarvan twee turfponders en twee turfdragers. Het aantal turfponders werd in 1635 vastgesteld op 18, doch in 1681 op 12 personen gebracht. Op 17 oktober 1678 werd het aantal turfdragers op 54 personen vastgesteld, maar 21 juli 1687 werd dit aantal tot 40 man teruggebracht. In 1798 en in 1809 wordt dit gecombineerde gilde niet meer vermeld. Van het archief zijn geen stukken bewaard gebleven.

33) Het Archief van het Voerliedengilde.

Inleiding.

Bron: van Heurn, Collectanea, f. 2147 e.v.
Literatuur: van den Eerenbeemt, p. 22 en 23.

In 1670 werd bepaald, dat dit gilde uit 20 voerlui zou bestaan, waarvan de ene helft hervormd en de andere helft katholiek. In 1686 werd het aantal voerlieden op 30 gebracht en op 7 december 1723 werd het weer op 20 vastgesteld. Het gilde kende vijf dekenen. Namelijk twee overdekenen (twee schepenen) en drie gewone dekenen. Het gilde onderhield diensten op Antwerpen, Arnhem, Bergen op Zoom, Breda, Geertruidenberg, Grave, Heusden, Kleef, Leuven, Lier, Mechelen, Nijmegen en Utrecht. In 1798 en in 1809 wordt het gilde niet meer vermeld. Van het archief zijn geen stukken bewaard gebleven.

34) Het Archief van het Kraankinderengilde.

Inleiding.

Bron: van Heurn, Collectanea, f. 1067, (vervolg) f. 280.
Literatuur: van den Eerenbeemt, p. 22 en 23.

In 1704 werd voor dit gilde een ordonnantie vastgesteld. Eveneens werd bepaald, dat het aantal leden uit 16 personen zou bestaan. Vervolgens werd vastgesteld, dat de dekenen van het kramersgilde over dekenen van het kraankinderengilde zouden zijn, doch dat daarnaast de kraankinderen ook gewone dekenen zouden hebben, die jaarlijks door de schepenen zouden worden aangesteld. In 1798 en in 1809 wordt er van het gilde geen melding meer gemaakt. Van het archief zijn geen stukken bewaard gebleven.

35) Het Archief van het Baardragersgilde

Inleiding.

#3 gilden St. Catharina, St Barbara St. Agatha ofz. A28, fol. 40#

Bron: van Heurn, Collectanea, f. 108.
Literatuur: van den Eerenbeemt, p. 22 en 23.

Dit gilde bestond uit 12 baardragers en een hopman. Zeer waarschijnlijk dateert het al van vóór 1629. Doch in de dertiger jaren van de 17e eeuw brengt de magistraat van de stad dit college door verschillende reglementen en ordonnanties onder zijn controle. In 1798 wordt er geen melding van gemaakt. Evenmin in 1809. Van het archief zijn geen stukken bewaard gebleven.

36 t/m 40) De Archieven van de gilden der veerlieden op Den Dungen, Hintham, Vught, Vlijmen en Deuteren.

Inleiding.

Bron: van Heurn, Collectanea, f. 700.
Literatuur: van den Eerenbeemt, p. 22 en 23.

Ook de veerlieden, die bij hoogwater op bovengenoemde plaatsen voeren, waren in stedelijke corporaties ondergebracht, die door van Heurn genoemd werden:

de veerluiden op Den Dungen, de veerluiden op Hintham enz. Deze
veerliedengilde werden in 1798 niet vermeld. Evenmin in 1809. Van de
archieven zijn geen stukken bewaard.

= = = = = = = =
= = = = = =
= = =
=

INVENTARISSEN VAN DE ARCHIEVEN DER BOSSCHE SCHUTTERS-GILDEN.

Inleiding.

- De schuttersgilden in de vroegste tijden. Veel is ons over de ouderdom van de Bossche schuttersgilden niet bekend. We weten slechts, dat er in 1268 al sprake van is 1). In 1399 bepaalde hertogin Johanna van Brabant, dat de Bossche schutters in een "uniform" tenue gekleed moesten zijn en dat iedere schutter van stadswege 1½ peter moest ontvangen tot aanschaffing van 3 el lakense stof 2).
- De wetgevende bevoegdheid. De schuttersgilden ontvingen hun kaarten vanwege de magistraat of vanwege de landsheer. De oudste in originali aanwezige kaart is die van het gilde van de handboog. Zij dagtekent uit het jaar 1404 3) en zij werd door de magistraat verleend. Een bekende kaart vanwege de landsheer is die van keizer Karel V en zij werd door hem op 14 augustus 1525 aan de gezamenlijke Bossche schutsen verstrekt 4).
- Eigen verordenende bevoegdheid. Evenals bij de ambachtsgilden - doch in mindere mate - is ook bij de schuttersgilden van een eigen verordenende bevoegdheid sprake geweest. Ten onrechte beweert van den Heuvel op pagina 337 van zijn boek over de Bossche ambachtsgilden, dat de schutsen iedere bevoegdheid tot het maken van verordeningen misten. Aan de hand van archiefstukken blijkt duidelijk, dat de schutsen zo'n bevoegdheid bezaten 5).
- De rangorde der schutsen. De rangorde is als volgt:
a) het gilde van de oude voetboog;
b) het gilde van de jonge voetboog;
c) het gilde van de handboog. Oorspronkelijk kwam de handboog in rang voor de jonge voetboog. Zo mochten de handboogschutten in de processie voor die van de jonge voetboog lopen 6);
d) het gilde van de kolveniers.
- Verskillende benamingen. De schutsen kwamen voor onder de volgende benamingen:
a) het gilde van de oude voetboog - de oude voetboog - de oude schuts - de oude schutte - de oude schutters - de oude voetboogschut - de oude voetboogschutten - het grote gilde van de voetboog - de grote voetboog - de schutterij van de schuts - de compagnie van de oude schuts;
b) het gilde van de jonge voetboog - de jonge voetboog - de jonge schuts - de jonge schutten - de jonge schutters - de jonge voetboogschuts - de jonge voetboogschutten - het kleine gilde van de voetboog - de klein voetboog - het gilde van Sint Joris - de schutterij van de jonge voetboog - de nieuwe voetboog - de compagnie van de jonge voetboog;
c) het gilde van de handboog - de handboogschutter - de handboogschutters - de handboogschuts - de handboog - het gilde van Sint Sebastiaan - de schutterij van de handboog - de compagnie van de handboog;
d) het gilde van de kolveniers - de kolveniers - de schutterij van de kolveniers - de compagnie van de kolveniers. Naast de benaming kolvenier komt ook die van klovenier voor.

Naast voornoemde schutsen ook nog andere geweest: de Gaffelbroeders

Tijdens de Gelderse oorlogen heeft er in 's Hertogenbosch ook nog een speciaal weergenootschap tegen die van Gelre bestaan. De leden van dit genootschap werden Gaffelbroeders genaamd en zij werden hoofdzakelijk gerecruteerd uit naar Den Bosch uitgeweken telgen van aanzienlijke Meierijse geslachten 8).

de Schermers.

In de zeventiger jaren van de 16e eeuw heeft er ook nog een zogenaamd Schermersgilde bestaan. Najaar 1576 verzocht de met het calvinisme sympathiserende Symon Bax alsmede de goede katholiek Goyart Loeff aan de magistraat om naast de pas heropgerichte schutsen - dezen waren namelijk door Alva ontbonden - een zogenaamd Schermersgilde te mogen oprichten 9). Aan dit verzoek werd niet onmiddellijk gevolg gegeven. In september 1577 werd de oprichting pas een feit. De magistraat stelde de eis, dat de schuts van de schermers moest opkomen voor de verdediging van de oude geloof en bepaalde bovendien, dat alleen poorters - zoals ook bij de andere schutsen het geval was - lid konden worden 10). De schermers, die Sint Michiel tot schutspatroon hadden, raakten echter hoe langer hoe meer in het calvinistische vaarwater verzeild. Zij zouden ongetwijfeld de andere schuttersgilden overvleugeld hebben indien het calvinisme toen al de strijd om de macht in Den Bosch gewonnen had. Door de overwinning van de katholieken in juli 1579 gingen de schermers ten onder en verdwenen voor goed uit de geschiedenis 11).

het Exercitiegenootschap.

Het Exercitiegenootschap werd omstreeks mei 1786 gevormd uit de patriotistische leden der vier schutterijen. Op instigatie van de toenmalige patriotistisch gezinde magistraat in het leven geroepen om de prinsgezinden in bedwang te houden. Toen dezen na de inval Pruisen weer tijdelijk aan de macht kwamen werd dit genootschap op bevel van de Staten Generaal in het najaar van 1787 ontbonden 12).

De interne organisatie der schutsen: in de 15e eeuw

De kaart van de handboogschuts van 1404 maakt slechts melding van koning en dekenen naast de gemene schutten: De kaart van de oude schuts van 1453 alsmede een latere van de handboog, namelijk die van 1474, geven een vollediger beeld evenals de jonge voetboogkaart van 1492 13). Aan de hand van de in deze kaarten verstrekte gegevens kunnen wij voor de 15e eeuw het volgende schema vaststellen: hoge dekenen. Bij de oude voetboog en de handboog twee in getal. Zij waren leden van de stadsregering. Namelijk een schepen en een gezworen. Bij de handboog was het de schepen, die ook de functie van begijnmeester (provisor van het begijnhof) uitoefende en moest de gezworene als oudschepen begijnmeester zijn geweest. We zien dus dat er jaarlijks een van de dekenen aftrad 14). Op het einde van de 16e eeuw werd aan die bepalingen niet meer de hand gehouden. Zo was voor het ambtsjaar 1596/97 (Bamis t/m. 30 september) de president-schepen belast met de functies van hoge deken van de jonge schuts en provisor van het Weeshuis, de vierde schepen met de functie van begijnmeester, de vijfde met die van hoge deken van de oude schuts en provisor van de arme gevangenen, de zevende met die van hoge deken van de handboog en de achtste met die van hoge deken van de kolveniers 15). dekenen. Gekozen uit de leden van het gilde. Hun aantal was bij iedere schuts niet gelijk. Zo kende de oude schuts er drie, de handboog er twee 16). meester. Stond de dekenen in hun taak bij. Onder andere bij het aannemen van nieuwe leden 17).

in de 16e en
17e eeuw tot
1629.

rentmeesters.Belast met het beheer der goederen.Bij de
oud schuts drie en twee bij de handboog 18).

koning.Degene,die de papegaai bij het jaarlijkse
koningsschieten afschoot.

koningstavel.Vermoedelijk een voorganger van de latere
hoofdman of kapitein.Was belast met de leiding van het
schieten in de bogaard 19).

knaap.Belast met het vervullen van boodschappen,onder
andere met het aanzeggen van bijeenkomsten 20).

Aan de benamingen van die functionarissen kunnen wij al
enigszins bespeuren,dat de Bossche schutsen - evenals de
nu nog op het Brabantse platteland bestaande schutsen -
mede het karakter van een gezelligheidsvereniging hadden.
De Gelderse oorlogen en het voortdurend gemobiliseerd
zijn in een groot gedeelte van de Tachtigjarige Oorlog -
namelijk over de jaren 1577-1629 - drong de gezelligheid
en de sport op de achtergrond en stelde de dienst aan
Mars op de eerste plaats.De schutsen worden meer en meer
geschoeid op de leest van de beroepsweermachten en voor
romantiek en charme,bestaande uit statiedag,koningsschie-
ten,landjuweel en hagespel,was hoe langer hoe minder
plaats.Een en ander vond zijn weerslag in het optreden of
liever in de opkomst van nieuwe functionarissen,die de
oude gezagsdragers hoe langer hoe meer op het tweede plan
zouden brengen.Zo verordende keizer Karel V op 14
augustus 1525,dat aan het hoofd van ieder Bossche schut-
tersgilde een hoofdman zou komen te staan,die - op advies
van de kapitein-generaal in de landen van herwaarts over
- door de schout en wethouders(schepenen) van de stad Den
Bosch gekozen zou worden 21).De hoofdman, later ook
kapitein genaamd,verving de de hoge dekenen,dekenen en
koning nog niet.Zijn functie was nog van zuiver militaire
aard 22).Volgens een op 1 januari 1608 opgemaakte staat
diende in elk schuttersgilde,dat uit 300 man
bestond,aanwezig te zijn:

1 kapitein; 1 hoge deken;1 koning;2 luitenants;4 lijf-
schutten,waarvan 2 voor de kapitein en 2 voor de
luitenants; 2 vaandrighs; 4 sergeants;2 provoosten; 2
schrijvers; 4 tambours; 2 pijpers;2 kapelaans;2
chirurgijns;4 dekens,die belast waren met de leiding van
de bogaard en met het beheer van de schutterijgoederen;2
wasmeesters ten behoeve van de altaardienst;44
musketiërs,waarbij inbegrepen 1 korporaal en 1 lanspas-
saat en tenslotte 218 manschappen,ingedeeld in 16 rotten
en in elk rot naast de gewone rotgezellen 1 korporaal en
1 lanspassaat 23).

na 1629.

In de nu te behandelen periode zullen we zien,dat de oude
functionarissen als hoge dekenen,dekenen,koning en
meester totaal verdwenen zijn.De organisatie vertoonde
vanaf 1642 - de schutsen waren over het tijdvak 1630-1641
op non-activiteit - hetzelfde beeld als de reeds in 1608
bestaande organisatie.We kunnen dus volstaan met enige
aandacht te wijden aan de volgende hogere en lagere
officiërsrangen:

kolonel.Deze opperofficier stond aan het hoofd van de
vier schutsen,die wel hun oude benamingen behielden,doch
daarnaast ook met de benaming van compagnie van kapitein
N.N. werden aangeduid.

kapitein.Belast met het commando over de schuts of
compagnie.Hij werd gekozen uit een tweetal leden van de
stadsregering.Ook voor 1630 was de hoofdman of kapitein
doorgaans een lid van de magistraat 24).Aanvankelijk was
de prins van Oranje met de keuze belast,maar vanaf 1657
was dit een taak van de stadsregering 25).

luitenant.Iedere schuts had er twee,waarvan bij elke
schuiterij een lid van de magistraat was.De luitenant,die
tevens lid van de stadsregering was,werd kapitein-
luitenant of eerste luitenant genaamd 26).

vaandrig of vaandrager.Deze werd door de officieren

gekozen 27).
sergeant of sous-luitenant.Deze stond aan het hoofd van een rot 28).
krijgsraad.De kolonel en de officieren der schutterijen tot en met de rang van vaandrig vormden het college van de burgerkrijgsraad 29).

De leden: De gewone leden werden tot in de 17e eeuw gildebroeders, benamingen. gezellen of schutten genaamd.Daarna heetten zij schutters of rotgezellen.

aantal. In 1453 werd het aantal leden vanaf de oude schuts op tachtig gesteld 30).Met ingang van 14 augustus 1525 werd het aantal leden op honderd per schutterij gebracht 31). Tijdens de woelige periode rond 1578 werd het aantal op driehonderd per schuts vastgesteld.Koning Philips II handhaafde dit getal bij zijn open brief van 29 april 1589 32).Sindsdien is dit aantal - met uitzondering van de periode 1642-1671 zo gebleven 33).

leeftijd. De handboogkaart van 1404 verstrekt ons geen gegevens ten aanzien van de leeftijd.Artikel 1 van die van de oude schut uit het jaar 1453 bepaalde,dat men minstens 25 jaar oud moest zijn om lid te kunnen worden en dat men met zestig jaar de schuts diende te verlaten,tenzij,dat de dekenen en de meester het voor het belang van de schutterij beter oordeelden,dat men ook na zijn zestigste jaar aanbleef 34).

poorterschap vereist. Alleen degenen,die poorter van de stad 's-Hertogenbosch waren,kwamen voor het lidmaatschap van een schuttersgilde in aanmerking 35).

De godsdienstige aspecten: Hoewel de schuttersgilden geen kerkelijke organisaties waren hadden zij toch een belangrijk aandeel in het kerkelijke leven vóór 1630.

patroonsheiligen. Evenals de ambachtsgilden stelden zij zich onder de bescherming van een heilige.Deze heiligen waren de volgende:
a) Sint Joris,zowel voor de oude als de jonge schuts;
b) Sint Sebastiaan voor de handboog;
c) Sint Christoffel voor de kolveniers 36).

Van Oudenhoven beweerde,dat de oude schuts aanvankelijk de H.Maagd tot patrones en niet Sint Joris als patroon gehad zou hebben 37).Vermoedelijk heeft hij deze bewering ontleend aan de rond 1590 tussen de jonge en de oude schuts gerezen controverse,waarbij de jonge schuts betoogde,dat de oude schuts geen recht had om Sint Joris als patroon te vereren.De oude schuts wist deze aantijging echter behoorlijk te pareren,zodat er geen reden bestaat om aan te nemen,dat de oude schuts niet van het begin af Sint Joris tot schutspatroon heeft gehad 39).

altaren. De oude schuts had haar altaren in de haar toebehorende Sint Joriskapel.Boven het hoogaltaar van die kapel bevond zich een houten beeld van Sint Joris te paard, bewapend met harnas,lans en zwaard 40).De jonge schuts had een altaar in de Sint Jan,dat toegewijd was aan Sint Mattheus,Sint Joris en Sint Maria van Egypte 41).De handboogschuts bezat in voornoemde kerk het fraaie altaar van Sint Sebastiaan 42).Terwijl de kolveniers gebruik mochten maken van het in die kerk staande,aan Sint Christoffel,Sint Leonard en Sint Dymphna toegewijde, bontwerkersaltaar 43).

O.L.Vrouwedracht. De schutsen namen in wapenrusting deel aan de jaarlijks grote processie ter ere van Onze Lieve Vrouw 44).

Militaire betekenis: Aan de hand van de namen der schutsen kan men hun oorspronkelijke bewapening - althans het voornaamste onderdeel van die bewapening - kennen.Zo moest een handboogschutter van 1404 45) in het bezit zijn van een handboog met 24 pijlen.De leden van de oude schuts moesten naast de voet- of windasboog ook nog in het bezit zijn van een lichtere boog,de zogenaamde reizigerboog 46).In de 16e eeuw werd deze bewapening hoe

langer hoe meer door die met vuurwapenen verdrongen. Voor het schieten als vermaak bleef de oorspronkelijke bewapening nog lang gehandhaafd. In 1589 sprak de oude schuts er haar leedwezen over uit, dat de leden niet meer in staat waren met de boog op hun doelen te schieten, omdat er toen in Den Bosch geen boogmakers meer woonachtig waren 47).

Heervvaart. De schutterijen zijn herhaalde malen ter heervvaart getogen om hun landsheer en Brabants vaderland te helpen beschermen en verdedigen. Zo verleenden zij in 1418 hun medewerking bij de belegering van Dordrecht door hertog Jan IV van Brabant en diens echtgenote Jacoba van Beieren 48). Zes jaar later wisten zij zich bij de belegering en inneming van het door de Engelsen bezette Braine of Gravenbakel in Henegouwen op zeer roemvolle wijze te onderscheiden 49).

verdediging van huis en haard. Ook van de verdediging van huis en haard enige voorbeelden. Aan de jonge schuts was het te danken, dat de Staatse troepen in het najaar van 1578 zich niet in Den Bosch konden nestelen, doordat de jonge schuts de reeds door de Bossche geuzen geopende Vughterbuitenpoort wist te sluiten 50). De kolveniers wisten zich op bijzondere wijze te onderscheiden bij het verdrijven van de onder von Hohenlo op 19 januari 1585 bij verrassing via de Vughter-buitenpoort binnengedrongen vijand 51).

wachtdiensten. In tijden van gevaar moesten de schutsen de wacht betrekken op de wallen, in bepaalde stadswijken en op het stadhuis. Volgens de ordonnantie van 23 januari 1617 was de oude schuts belast met de bewaking van de wijk, die bestond uit de noordzijde van Hinthamerstraat en Hinthamereind met de daarachter gelegen huizen en straten; de jonge schuts met de bewaking van de zuidzijde van de Hinthamerstraat alsmede van de aan die zijde aanwezig zijnde zijstraten; de handboog met de bewaking van de Oude Dieze, Verwer-, Put-, Kar- en Korenstraten en de kolveniers met de bewaking van de oostzijde van de Vughterdijk en Vughterstraat alsmede vanaf de Orthenpoort langs de Gevangenpoort en om de markt heen naar het Vergulde Harnas 52).

ijsbijten en brandweer. De schuttersgilden hadden in de winterdag ook tot taak om het ijs in de talrijke Bossche Dieze-armen en grachten te hakken 53). Bij brand moesten zij zich ter beschikking van de magistraat stellen). In 1744 werd hun taak bij de brandweer nog nader vastgesteld 55).

bogaarden. De plaatsen waar de schutters zich oefenden in de wapenhandel werden bogaarden of doelen genaamd. Oorspronkelijk was zo'n bogaard (boomgaard) een met bomen omzoomd terrein. Later verrees bij zo'n bogaard een gebouw en werd ook het bebouwde gedeelte bogaard genaamd. Met het oog op de ruimte alsmede op de veiligheid lagen de bogaarden op de rand van de stad tegen de wallen aan. De ligging was als volgt:

- a) de oude schutsbogaard in de Sint Jorisstraat. momenteel bevindt zich op die plaats het Huis van Bewaring 56);
- b) de jonge schutsbogaard. Deze lag aan aan de Vughter dijk en wel aan de noordzijde van het thans nog staande straatje, genaamd Achter den Bogaard 57);
- c) de handboogbogaard. Deze lag in het Tolbrugkwartier in de nabijheid van de huidige Zuid-Willemsvaart 58);
- d) de kolveniersbogaard. Deze bevond zich op het Hinthamereind 59).

schietfestijnen. Evenals de nu nog ten platteland bestaande gilden hielden ook de Bossche schutsen zich in hun bogaarden met het jaarlijkse schieten op de vogel of papegaai bezig 60). Ook aan de landjuwelen en hagespelen werd door de Bossche schuttersgilden deelgenomen. Zo nam de oude voetboog met veel luister deel aan het op 20 en 21 mei 1497 te Gent

gehouden landjuweel, dat ook door hertog Philips de Schone werd bijgewoond 61).

De eigendommen. Het voornaamste bezit vormde de bogaard. Vervolgens komt het talrijke gildezilver, als papegaaien, schilden standaarden, vaandels, vlaggen e.d. in aanmerking. De oude voetboog was het meest gezegend met aardse goederen. Zij was de eigenaresse van de op de hoek van Sint Jorisstraat en Keizerstraat gelegen hebbende Sint Joriskapel. Deze kapel was de grootste van de in Den Bosch bestaande kapellen en deed in omvang voor de gemiddelde dorpskerk niet onder. Na 1629 werd zij gebruikt voor pakhuis en stalling en in 1906 werd het toen nog bestaande voorste gedeelte gesloopt, zodat er thans niets meer van bestaat 62). Vervolgens bezat de oude voetboog vanaf 10 augustus 1453 het visrecht in de Bossche sloot vanaf de Distelberg onder Helvoirt tot aan de uitmonding in de Dieze en in laatstgenoemde rivier vanaf die uitmonding tot aan de grens van het zwarte Dieze- en witte Maaswater 63). Bovendien was de oude schuts nog eigenares van enige percelen hooiland onder Rosmalen 64) en had zij jaarlijks recht op twee zwanen, die in de wateren om Den Bosch zwommen 65). Het recht op die zwanen kwam haar al in 1448 toe 66).

De lotgevallen na 1629. Na de structuur en de inrichting der schutsen besproken te hebben, waarbij terloops werd behandeld de lotgevallen vóór 1630, nemen we thans de gebeurtenissen na 1629 in ogenschouw.

Hoewel artikel 12 van het capitulatieverdrag van 14 september 1629 uitdrukkelijk bepaalde, dat de schutterijen zouden blijven bestaan, werden zij al dra na de overgave van Den Bosch de facto ontbonden, doordat zij ontwapend werden 67). De calvinistische stadsregering, die bij de gratie van de Staatse troepen regeerde, kon uiteraard niet gedogen, dat de katholieke schutterijen bewapend bleven en bovendien waren de schutters - het geen te begrijpen is - vlak na de inname fel anti-Staats. De toestand was wel heel anders dan in de zestiger jaren van de 16e eeuw, toen had Alva de Bossche schutterijen op non-actief gesteld, omdat ze toen nog al calvinistisch gezind waren. Vanaf 1578 werden de schutters echter beschouwd als een bolwerk van het katholicisme 68). In 1637 stelde prins Frederik Hendrik echter pogingen in het werk om de schutsen weer in het leven te roepen.

424 hervormden werden voor dit doel op een lijst gezet - velen van de op die lijst voorkomende hervormden kwamen niet in aanmerking, omdat ze qua stand en hoedanigheden niet geschikt waren - alsook 1633 katholieken uit de gegoede kringen. Hoogstens 300 hervormden kwamen in aanmerking en het getal der katholieke mocht dat der hervormde schutters niet overschrijden. De vier heropgerichte schutsen zouden door officieren van de gereformeerde religie gecommandeerd worden. De ongeregeldheden tussen de katholieke burgerij en de calvinistische stedelijke overheid naar aanleiding van kerkstoringen en schoolsluitingen verhinderden een snelle uitvoering van dit prinselijke plan. In 1642 begon er echter schot in te komen. De prins belastte de heren H. Cuijsten, Gijsbert Pieck, Johan Gans en Otto Copes met het commando. Drie van hen waren zijn vrienden en op godsdienstig terrein zeer verdraagzaam. De magistraat zou vervolgens op verzoek van de prins en op voordracht van bovengenoemde commandanten of kapiteins de andere officieren als luitenant, vaandrighs, sergeants e.d. aanstellen. Voor de officieren beneden de kapiteinsrang was het belijden van de hervormde godsdienst geen vereiste. Dit was niet naar de zin van de strenge calvinisten. Deze waren immers beducht, dat de hervormden zich te veel met de roomsen zouden verbroederen.

Tengevolge van hun ageren moest de prins water in de wijn doen. Dit had tot gevolg, dat de schutsen voor de overgrote meerderheid uit hervormden gevormd zouden worden en dat het gehele officierskader - hoge uitzonderingen daar gelaten - bestaan zou uit lidmaten van de staatskerk. De prins zou de eerste maal de vier kapiteins kiezen, later zou de magistraat dit doen in overleg met de gouverneur, zoals dit vanouds sinds 1525 in grote lijnen gebruikelijk was geweest (69). Veel muziek zat er echter ook na 1642 nog niet in. Zo beloofden in 1654 de officieren van de jonge schuts, dat zij wederom maandelijks in hun bogaard bijeen zouden komen. De laatste twee jaren was daar namelijk niet de hand aan gehouden (70). In 1671 rezen er moeilijkheden tussen de magistraat en de gouverneur. Deze kantte zich tegen het zogenaamde "optrekken" van de schutterijen op kermisdag. Dit optrekken ging gepaard met een parade, het schieten op de papegaai en een teeravond in de bogaarden. De gouverneur wenste deze manifestaties en festiviteiten slechts toe te staan, indien de jezuiten en andere katholieke geestelijken de stad verlieten. Hoewel de magistraat en vooral de pensionaris Otto Copes, de commandant van de jonge voetboog, een flinke houding aannam en verontwaardigd was, dat de gouverneur de grotendeels katholieke burgerij wantrouwde, werd toch door de magistraat besloten het optrekken met de daaraan verbonden feestelijkheden op kermisdag 1671 niet te doen plaats vinden (71). De mobilisatie van de schutterijen tegen de naderende Fransen ging in 1672 met enige moeilijkheden gepaard. Men vertrouwde de katholieke schutters niet. Op fel aandringen van voornoemde Otto Copes, die als kapitein van de jonge voetboog verklaarde, dat men staat kon maken op de katholieke schutters van zijn compagnie, besloot de uit zes magistraatsleden bestaande Bossche verdedigingscommissie, met instemming van de gemachtigden der staten Generaal voor de Generaliteitslanden, de schutterijen in de stadsverdediging te betrekken. Het getal der schutters werd weer op 300 man per schutterij gebracht en zij moesten gelicht worden uit de aanzienlijkste burgers. De katholieke schutters - zij vormden immers de overgrote meerderheid - hebben het in hun gestelde vertrouwen niet beschaamd. Zij kweten zich goed en flink van hun taal en betrokken bij dag en bij nacht hun posten aan de poorten en op de wallen (72). In 1787 verbood de gouverneur, dat de schutterijen onder de wapenen kwamen als hij er zijn toestemming niet toe gegeven had. Hiermee overschreed hij zijn competentie. Slechts aan de magistraat kwam het recht toe de schutterijen te mobiliseren. Hoewel de schutters grotendeels voor prinsgezind werden beschouwd, moet men zich toch niet over het optreden van de gouverneur verwonderen, aangezien vele officieren met de patriotten samenspannen (73). Ten onrechte meent Verheijen (74), dat de schutterijen in het najaar van 1787 ontbonden zouden zijn. Wel werd het burgercorps of exercitiegenootschap, dat uit leden van de schutterijen gevormd was, door de Staten Generaal voor ontbonden verklaard bij besluiten van 3 oktober en 9 november 1787 (75). De schutterijen daarentegen bleven bestaan. Met dien verstande, dat bepaald werd, dat de verdediging van Den Bosch - zijnde een grensvesting - "alleen aan het Militairewezen en den Gouverneur aldaar competeert" (76). Door deze maatregel en door de ontwapening van de schutters, die lid waren geweest van het vermelde exercitiegenootschap, werden de schutterijen uiteraard wel gehandicapt. In maart 1793 werd ook van de officieren en manschappen der schutterijen de eed van trouw en gehoorzaamheid aan de Staten Generaal gevorderd. Ter gelegenheid van die eedsaflegging waren speciale ledenlijsten van de schutterijen aangelegd. Aan de hand van deze lijsten blijkt, dat heel wat leden zich aan de

eedsaflegging hebben onttrokken en dat de kolveniers-
schuts al in staat van ontbinding verkeerde, aangezien het
gehele officiers- en onderofficierskader van die schuts
niet meer bestond 77). Een nieuwe slag trof de schutsen,
toen ze in de Bataafse tijd werden uitgehold door de
nieuwe burgermachten. Aan de hand van een op 5 februari
1796 te Brutusbosch - een bij voorkeur door de felle
patriotten gebezigde benaming voor 's Hertogenbosch -
opgestelde lijst van het bataillon infanterie der gewa-
pende burgermacht te Brutusbosch is ons gebleken, dat veel
leden van die burgermacht tevens lid waren van een der
schutsen 78). Deze burgermachten kan men dan ook
beschouwen aan de opvolgers van de schuttersgilden. Zijn
de kolveniers naar alle waarschijnlijkheid vóór 1795 al
een geruisloze dood gestorven. Een feit is, dat de oude
schuts de andere schutsen het langst overleefd heeft. Van
haar wordt in het prille begin van de 19e eeuw nog
melding gemaakt 79).

De toe-
stand der
archieven.

De nog bewaard gebleven stukken verkeren voor het over-
grote deel in goede staat en zijn deels eigendom van de
gemeente 's Hertogenbosch, deels eigendom van het Provin-
ciaal Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen in de
provincie Noord-Brabant. Van de archieven van de oude en
van de jonge schuts zijn de meeste stukken bewaard
gebleven. De oudste stukken van de oude en jonge schuts
dateren van respectievelijk 1561 en 1492. Het archief van
de handboog bevat slechts stukken vóór 1629, namelijk over
de periode 1404-1546. Het draagt dus een middeleeuws
karakter. Het slechtst zijn de stukken van de kolveniers
bewaard gebleven. In laatstgenoemd archief zijn slechts
een deel en een stuk uit de 18e eeuw voor handen.

Aantekeningen.

- 1) C.F.Xav.Smits, Inleiding, verschenen in "Beschrijvende Catalogus van de historische verzameling der Schutterij te 's Hertogenbosch", p.XII.
- 2) van den Heuvel, p.332.
- 3) inv.no.56.
- 4) inv.no.2, f.93 e.v.
- 5) inv.no.30; regesten 114, 115, 135, 142, 161, 162, 166, 167 en 168.
- 6) inv.no.57.
- 7) zie noot 4.
- 8) Verheijen, p.26 e.v.; van Sasse van Ysselt, III, p.449 e.v.
- 9) G.A., A.3, Notulen van 5 november 1576.
- 10) G.A., A.4, Notulen van 23 september 1577.
- 11) R.A.Brussel, Papiers d'Etat et de l'Audience 1425/2.
- 12) Hezenmans, p.424 e.v.; Resolutien van de Staten Generaal over 1787; p.1088 e.v., 1206 e.v.; G.A., A.160. f.392v e.v., 456 e.v.; G.A., A.161 f.139v e.v.
- 13) inv.nos.2 (f.89 e.v.), 33, 56 en 57.
- 14) inv.nos.2 (f.89 e.v.), 33 en 57.
- 15) G.A., A.576, f.23v.
- 16) zie noot 14.
- 17) item.
- 18) item.
- 19) item.
- 20) item.
- 21) zie noot 4.
- 22) inv.no.30.
- 23) inv.no.66, f.57v.

- 24) inv.nos.2(f.124 e.v.) en 34.
- 25) van Heurn,Collectanea,f.1759 e.v.
- 26) a.w.,f.1759v e.v.
- 27) a.w.,f.1762v.
- 28) zie vorige noot.
- 29) G.A.,A.161,f.138.
- 30) inv.no.2,f.89 e.v.
- 31) zie noot 4.
- 32) inv.no.2,f.117 e.v.
- 33) van Heurn,Collectanea,f.1768v.
- 34) inv.nos.2(f.89 e.v.) en 56.
- 35) van den Heuvel,p.333.
- 36) zie noot 4.
- 37) van Oudenhoven,p.41.
- 38) Verheijen,p.6 e.v.
- 39) inv.no.2,f.119r-123r.;al in 1485 vermeld als "St.Jorisgilde van den groten Voetboge" (R.A.Den Bosch,R.1254,f.255v) .
- 40) inv.no.2,f.121r.
- 41) Mosmans,p.337.
- 42) inv.no.57.
- 43) Mosmans,p.336.
- 44) zie noot 14;van den Heuvel,p.335.
- 45) inv.no.56.
- 46) zie noot 30.
- 47) inv.no.2,f.123r.
- 48) Verheijen,p.17.
- 49) Zie vorige noot;van den Heuvel,p.332.
- 50) inv.no.34.
- 51) Verheijen,p.14.
- 52) G.A.,A.469.
- 53) inv.no.66,f.125;van Heurn,Collectanea,f.2279.
- 54) van den Heuvel,p.336.
- 55) Verheijen,p.22.
- 56) van Sasse van Ysselt,I,p.400 e.v.
- 57) inv.nos.48,49 en 50;van Sasse van Ysseslt,I,p.308 e.v.
- 58) inv.nos.60 en 61;van Sasse van Ysselt,III,p.365 e.v.
- 59) van Sasse van Ysselt,III,p.81 e.v.
- 60) van den Heuvel,p.335.
- 61) Verheijen,p.22.
- 62) van Sasse van Ysselt,I,p.442 e.v.
- 63) inv.nos.2(f.89 e.v.,98 e.v.),3 en 4.
- 64) inv.no.25.
- 65) inv.no.2,f.85 e.v.
- 66) R.A.Den Bosch,Archief van de Raad en Rentmeester-Generaal,inv.no,85
- 67) G.A.,Charterverzameling in loketkast I,no.979.
- 68) inv.no.2,f.122.
- 69) Hezenmans,p.91 e.v.
- 70) inv.no.26.
- 71) Hezenmans,p.249 e.v.
- 72) a.w.,p.261 e.v.
- 73) a.w.p.429 e.v.;Mommers,I,p.247 e.v.
- 74) Verheijen,p.26.
- 75) zie noot 12.
- 76) Resolutien der Staten Generaal over 1787,p.1088.
- 77) Mommers,I,p.247.
- 78) a.w.,p.247-251,253 en 254.
- 79) inv.nos.18,19,20,21,22,23,24,25.

= = = = = = = =
= = = = = =
= = = =
= =
=

Inventaris van het Archief van de Oude Schuts.

#N.B.: een inventaris van documenten en goederen in inv. v. Zuylen nr B 468#

A. ALGEMEEN.

I. Besluiten, kaarten en correspondentie.

1. Besluiten van de officieren. 1768, 1771-1778, 1780-1793, 1802.
1 deel.
2. Cartularium tevens copieboek van ingekomen en verzonden stukken. Aangelegd door notaris Roelof Noppen, secretaris van de oud schuts. (c.1580)-(c.1610). Fragment.
1 deel (P.G.).
Regesten 19, 41, 42, 104, 136, 141, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 174, 181, 183, 185, 188, 205.

II. Processen tegen derden.

3. Stukken, betreffende het proces van de oude schuts tegen Jan Huijberts en Henrick Wouters, beiden wonende te Engelen, inzake het visrecht in de Bossche Sloot en Dieze. 1561, 1562.
1 lias. Geborgen onder nummer 845 van de charterverzameling van het oud-archief der gemeente 's Hertogenbosch.
Regesten 144, 145, 148 en 150.
4. Stuk, betreffende het proces van de oude schuts tegen de ingezetenen en naburen van het dorp Engelen, inzake het visrecht in de Bossche Sloot en Dieze. 1573.
1 katern. Geborgen onder nummer 876 van de charterverzameling van het oud-archief der gemeente 's Hertogenbosch.
Regest 174.

B. LEDENADMINISTRATIE.

5. Naamlijsten van de vier rotten of compagniën der oude schuts of voetboog onder kapitein van Galen. 1777-1793.
1 deel.
- 5a. #Manschappenlijst van het rot van sergeant L.W. van Beusekom, ca. 1748. 1 stuk#
- 6-9. Ledenlijsten van de oude schuts. 1778, 1779.
4 delen.
 6. Van het 1e rot. 1779.

7. Van het 2e rot.1778.

8. Van het 3e rot.1778.

9. Van het 4e rot.1778.

N.B. De onder de nummers 6-9 beschreven delen bevatten versis libris lijsten der gemene wijken en namen van geaffectueerden bij de brandspuit.1776-1791.

C. HET BEHEER VAN DE GOEDEREN.

I. Rekeningen.

10-18. Rekeningen van de rent- en bogaardmeesters. 1740/1802.
9 delen.

N.B.De rekeningen werden afgehoord door de officieren.

10. 1740/50.

15. 1773/79.

11. 1750/56.

16. 1780-84.

12. 1757-60.

17. 1785-93.

13. 1761-64.

18. 1793/02.

14. 1765-72.

18a. 6 juli 1802-1806

19. Kasboek (inkomsten). 1750-1802.
1 deel.

II. Schuldbekentenissen.

20. Akten van schuldbekentenis, groot 200 gls., 1600 gls. en 400 gls., tegen een interest van 3% ten laste van de schutterij, 1768. Afgelost. 1803, 1804 en 1807 3 stukken

III. De lichamelijke en onlichamelijke zaken.

a) algemeen:

21. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch P.H. van Galen, rent- en bogaardmeester, gelast:

a) rekening en bewijs te doen ten overstaan van de commissie over de stadsfinancien van zijn beheer over de goederen van de voormalige schutterij;

b) het batig saldo alsmede papieren en documenten tot dat beheer behorende in handen te stellen van de stadsrentmeesters.

1807.

1 stuk.

b) bijzonder:

22. Verpachtingscedules van de visserijen, #1791, 1794, 1797, 1800, 1803 en de moestuinen achter de afgebrande oude schutsbogaard in de St.Jorisstraat, 1801#

6 katernen

23. Akte van machtiging door de magistraat van de stad 's Hertogenbosch van de officieren der schutterij tot:

a) transport van het lokaal en de bogaard aan de commissie tot oprichting van een tucht- of spinhuis;

b) verkoop van wat zilverwerk.

1804.

1 stuk.

24. Akte van overname door Jacobus van Wolfsbergen, meester zilveren smid te 's Hertogenbosch, van Pieter Hestor van Galen, rent-bogaardmeester, van wat zilverwerk.1805.Met kwitantie.1805.

1 stuk.

25. Akte, waarbij de magistraat van het dorp Rosmalen op verzoek van de rentmeester van de schutterij, een aan de schutterij in eigendom toebehorend perceel hooiland van 5 morgen gelegen onder

Rosmalen in de Diepte, taxeert. 1806.
1 stuk.

Inventaris van het Archief van de Jonge Schuts.

A. ALGEMEEN.

I. Besluiten en reglementen.

26. Akte, waarbij de kapitein, luitenant, vaandrig, sergeants, bogaard meester en schrijver van de compagnie burgers van de jonge voetboog beloven wederom maandelijks op de eerste maandag van de maand in de bogaard bijeen te komen. 1654.
1 stuk (P.G.).

27-29. Besluiten van de officieren. 1733-1794.
3 delen.

27. 1732, 1733, 1736, 1738, 1740, 1742-1744, 1747-1749, 1751-1756.

#27.a kladnotulen met bijlagen 1733.#

28. 1774/1787. 29. 1787-1794.

30-32. Reglementen. 1542-(c.1700).
1 deel, 1 band, 1 katern en 1 stuk.

30. 1542, 1560, 1567. Met ampliatiën. 1548, 1553, 1563, 1565, 1568.
N.B. Regesten 114, 115, 135, 142, 155, 161, 162, 166, 167 en 168.

31. 1649. Met ampliatië. (c.1650).
N.B. Dit deel bevat ook een ordonnantie voor het op te richten corps vrijwilligers en schutters onder de jonge schuts.

32. (c.1700).

II. Door de overheid verleende kaarten en keuren.

33. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch de jaarlijkse tabbaardgelden voor de leden van de schutterij verhoogt. 1492.
1 stuk. Geborgen onder nummer 640 van de charterverzameling van het oud-archief der gemeente 's Hertogenbosch.
Regest 65.
N.B. Het onder nummer 31 beschreven deel bevat een uit het Zwart Privilegeboek afgeschreven akte van 14 augustus 1525, waarbij keizer Karel V, hertog van Brabant, de vier Bossche schuttersgilden heropricht.
Regest 104.

III. De verhouding tot derden.

34. Akte, waarbij enige leden van de schutterij, ten verzoeken van Gooswyn en Jan vander Steghen, verklaren, dat hun vader Jan vander Steghen, in leven kapitein van de schutterij, in 1578 de consistorianten uit de Vughterpoort verdreven heeft. 1609.
1 stuk (P.G.).
Regest 206.

B. LEDENADMINISTRATIE.

35. Lijsten met namen van de leden. (c. 1615), 1622.
2 stukken.
N.B. In het onder nummer 31 beschreven deel komen lijsten van dekenen en leden over de jaren 1649-1716 voor.

C. HET BEHEER VAN DE GOEDEREN.

I. Rekeningen.

36-43. Rekeningen van de bogaardmeesters. 1742/1791.

8 delen.

N.B. De rekeningen werden afgehoord door de officieren.

#36 * 1739/42 + bijlagen; 1689/91#

36. 1742/58. 40. 1777/80.

37. 1758/67. 41. 1780/84.

38. 1767/76. 42. 1784/88.

39. 1776/77. 43. 1788/91.

#43.a1792-1749#

44-47. Rekeningen van de rotten.1665/1751.

4 delen.

N.B. Rendanten een korporaal van het rot;afgehoord door de officieren.

44-45. Rekeningen van het rot,dat in 1655 onder commando van sergeant Julij Schotelmans en vanaf 1723 onder dat van sergeant Francis Loomans stond.1665/1751.

44. 1665/97.

N.B. 1665/87 commandant sergeant Julij Schotelmans;
1688/97 commandant sergeant Cornelius de Leeuw.

45. 1697/51.

N.B.1697/17 commandant sergeant Cornelis de Leeuw;
1717/23 commandant sergeant Cornelis de Leeuw en

diens opvolger Martinus de Leeuw;

1723/51 commandant sergeant Francis Loomans.

N.B.Dit deel bevat ook een rekening van
het rot van sergeant Willem Dubbing.

1746/51.

46. 1688/51.

N.B. 1688/05 commandant sergeant Johan Fier;
1705/20 commandant sergeant Roeloff Tibosch;
1720/39 commandant sergeant Jaspar Gast;
1739/51 commandant sergeant du Plovegen.

47. 1693/51.

N.B. 1693/07 commandant sergeant Gijsbert van Geffen;
1707/27 commandant sergeant Samuel Couwenbergh;
1727/41 commandant sergeant Willem Jellico;
1741/42 commandant sergeant Willem Jellico en diens
opvolger Albertus Berkemeijer;
1742/51 commandant sergeant Albertus Berkemeijer.

II. De lichamelijke zaken.

a) onroerende goederen:

48. Akte van opdracht door de stad 's Hertogenbosch aan de schutterij van een erf,genaamd den Bogaard.1496.
1 stuk. Geborgen onder nummer 652 van de charterverzameling van het oud-archief der gemeente 's Hertogenbosch.
Regest 74.

49. Akte van opdracht door de stad 's Hertogenbosch aan de schutterij van de Jonge Schutsbogaard.1538.
1 stuk. Geborgen onder nummer 787 van de charterverzameling van het oud-archief der gemeente 's Hertogenbosch.
Regest 110.

50. Stukken,betreffende de bebouwde en onbebouwde onroerende goederen,gelegen buiten de Vughterbuitenpoort.1415,1419, 1431, 1432.
6 stukken.
N.B. Blijkens de onder nummer 55 beschreven inventaris maken

deze stukken deel uit van het archief van de jonge schuts.
Regesten 21,22,30,31,32 en 33.

51. Stukken,betreffende de bebouwde en onbebouwde onroerende goederen,gelegen buiten de H.Kruispoort.1430,1439,1440,1441,1481,1482.
7 stukken.
N.B. Blijkens de onder nummer 55 beschreven inventaris maken deze stukken deel uit van het archief van de jonge schuts.
Regesten 28,29,37,38,39,61 en 62.
52. Akte van overeenkomst tussen het bestuur van de schutterij ener- en Joris Joosten,Henrick Bus en Michiel Janssen anderzijds, betreffende het maken van een afscheiding en afpaling tussen de gracht van de schutsbogaard en een naast die gracht gelegen weg en erf.1626.
1 stuk.
Regest 241.
53. Akte van verhuring door Abraham Hubert,kapitein van de schutterij,c.s.,namens de schutterij,aan Philip Stubenrauch van de schutsbogaard.1782.
#Idem aan de weduwe van Theodorus Morre (Morrin), 1750,1752 3 stukken#

b) roerende goederen:
54. Inventaris en beschrijving van juwelen en meubelen van de schutterij,berust hebbende onder wijlen Henrich Bouwenssen,in leven luitenant van de schutterij, en door diens erfgenamen overgegeven aan de huidige luitenanten.1622.
1 stuk (P.G.).
55. Inventaris van stukken en brieven van de schutterij.(c.1750)
1 stuk.

Inventaris van het Archief van de Schutterij van de Handboog

#N.B.: een inventaris van documenten en goederen in inv. v.Zuylen nr.
A 468#

A.ALGEMEEN.

De door de overheid verleende kaarten en keuren alsmede handhaving van de overheid van de aan de schutterij verleende rechten.

56. Akte,waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het pas opgerichte gezelschap van de handboog een kaart verleent.
1404.
1 stuk (P.G.).
Regest 15.
57. Akte,waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan de schutterij een kaart verleent.1474.
1 stuk (P.G.).
Regest 56.
58. Akten,waarbij aartshertog Philips de leden van de schutterij vrijwaart voor aansprakelijkheid wegens schulden van de stad 's Hergenbosch. 1495.
2 stukken (P.G.).
Regesten 69 en 70.
59. Akte,waarbij aartshertog Philips gelast,det de Bossche handboog-schutters Heynric Snoeck en Willem Ghast,die in Amsterdam voor Bossche stadsschulden waren gearresteerd,worden vrijgelaten.1496.
1 stuk (P.G.)
Regest 73.

B. HET BEHEER VAN DE GOEDEREN.

De lichamelijke en onlichamelijke zaken.

60. Akte van afstand door de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan de schutterij van een leeg erf en plaats achter de Tolbrug tot inrichting van een schuttersbogaard. 1496.
1 stuk (P.G.).
Regest 75.
61. Akte, waarbij het gilde van de handboog ener- en Aert Peter Stevenszoen, als eigenaar van een bij de schutsbogaard gelegen molen, anderzijds hun geschillen bijleggen door het wederkerig vestigen van enige erfdiensbaarheden ten laste van de bogaard en de daarnaast gelegen molenweg. 1510.
1 stuk (P.G.).
Regest 90.
62. Stukken, betreffende een door meester Joannes van Balen, kanunnik van de Sint Jan te 's Hertogenbosch, bij testament gedane schenking van 100 gls. aan de schutterij ten behoeve van een mis ter ere van Sint Sebastiaan. 1545, 1546, (c.1546).
1 stuk (P.G.).
Regesten 116, 119 en 122.
- 62a. #Album van de Handboog, geschonken door de luitenant F.L. Verster op 8 dec. 1785. (oud. M. A. 470) Bijgehouden tot 1788.#
- 62b. #Rekening van C.H.J. baron Sweerts de Landas van de administratie van de handboog-bogaard over 1789-1790, afgehoord door de officieren van deze schutterij 1791. Fotokopie naar origineel te Echternach (lux), archief fam. Sweerts de landas.#

Inventaris van het Archief van de Schutterij van de Kolveniers.

A. ALGEMEEN.

Besluiten en ingekomen stukken.

63. Besluiten van de officieren. (c.1720).
1 deel (P.G.).
N.B. Het onder dit nummer beschreven deel fungeerde ook als copieboek van 18e eeuwse - hoofdzakelijk van de Bossche magistraat afkomstige - ingekomen stukken.

B. LEDENADMINISTRATIE EN STUKKEN VAN HUISHOUDELIJKEN AARD.

64. Akte van aanstelling door de magistraat van de stad 's Hertogebosch van Leonard Jan Smits en Jan Louis Verster tot respectievelijk kapitein-luitenant en luitenant van de schutterij. 1725.
1 stuk (P.G.).
N.B. In het onder nummer 63 beschreven deel komen ook de lijsten van de rotgezellen van de schutterij over het jaar 1721 voor.

C. HET BEHEER VAN GOEDEREN.

De roerende lichamelijke zaken.

65. Inventaris van oude stukken. Aangelegd. (c.1800).
1 stuk (P.G.).
- 65a. #Ordonnantie van de kolveniers 1688.#
- 65b. #Gedicht opgedragen aan de zes exercerende medeleden en officieren van de schutterij der colveniersbogaard bij de eerste sluiting der wekelijkse exercitien aldaar op 29 sept. 1785, met

tekst van een toespraak mogelijk bij dezelfde gelegenheid
gehouden.#
#N.B.Hist. verzameling schutterij nr. 367. Vergelijk
bibliotheek nrs. Hd 778 en HD 710.#

65c Overdrachtsakte huis, bij St. Antoniuspoort 1586 1 charter

Inventaris van het archief van de Kapiteinen der Schuttersgilden.

ALGEMEEN.

Besluiten.

66. Besluiten van de kapiteinen der vier schuttersgilden.1606-1629
1 deel.

N.B.De inhoud is als volgt:

- a) oude schuts,folio 2 e.v.;
- b) jonge schuts,folio 12 e.v.;
- c) handboogschuts,folio 24 e.v.;
- d) kolveniersschuts,folio 36 e.v.
- e) algemene zaken,folio 51 e.v.

66a. kladnotulen en ingekomen stukken van de burgerkrijgsraad 1740-

176
9

= = = = =
= = = = =
= = = = =
= = = =
= =

BIJLAGE I.

Lijst van geraadpleegde bronnen en literatuur.

A. Bronnen:

I. Archivalia en handschriften van het Gemeente-Archief.

- A.3. - Resolutien van de magistraat. 1574/1577.
- A.4. - item.1577/1578.
- A.36. - item.1630/1634.
- A.160. - item.1787.
- A.161. - item.1788.
- A.172. - item.1799.
- A.461 en
A.469. - Registers, bevattende ordonnanties ten behoeve van de schutterijen. 1514, 1527, 1576, 1617, 1622.
- A.470. - Album van den edelen manhaften handboog. Op 8 december 1785 door luitenant F.L. Verster aan die schutterij geschonken.
- A.471 en
A.472. - Afschriften van gildekaarten.
- A.473 t/m.
A.476 en
A.576 en
A.577. - Lijsten met namen van dekenen, gezworenen en keurmeesters der ambachtsgilden alsmede van de officieren der schutterijen.
- A.477. - Korte notulen van de commissarissen tot de stadsprivilegien en de gilden. 1776, 1777.
- A.522. - Cartularium Sylvaducense.
- A.525. - Rood Privilegeboek.
- A.526. - Zwart Privilegeboek.
- A.527. - Pampiereboek.
- A.531. - Privilegeboeken van de griffier G. van der Velde.
- A.535. - Privilegeboeken van Marten 's Heeren Gerardszoon.
- A.556. - Inventaris van de privilegien, archieven, charters, documenten en registers van de stad 's Hertogenbosch; voltooid 11 november 1733.
- A.565 en
A.566. - Collectanea of verzameling van aantekeningen uit de privilegien, ordonnantien, plakaten enz. bijeengebracht door de pensionaris Mr. Antony van Heurn. Hoofdzakelijk over de periode 1629-1768.
- b.21. - Stadsrekeningen. 1511/1512.
- b.54. - item.1547/1548.
- k.1 t/m. 14 - Duplicaatrekeningen van de ambachtsgilden. 1744-181

II. Archivalia van de Rijksarchieven te Brussel en te 's Hertogenbosch

- R.A.Brussel, Papiers d'Etat et de l'Audience 1425/2.
- R.A.Den Bosch, Rechterlijk Archief Den Bosch, nos. 1231, 1232, 1234, 1239, 1245, 1247, 1255.
- R.A.Den Bosch, Archief van de Raad en Rentmeester-Generaal, no. 85.

III. Gedrukte bronnen.

- Resolutien der Staten Generaal over het jaar 1787.

Request door eenige leden van de schutterij, den Colveniers-Bogaart, binnen 's Bosch, ter vergadering van Heeren Officieren, gedaan praesenteeren, op den 3e. May, 1785, in druk verschenen in het Tijdschrift voor Noordbrabantsche Geschiedenis. Taal- en Letterkunde, 2e jrg., p.18 e.v., 120 e.v., 163 e.v., 193 e.v., 214 e.v.

Heuvel, N.H.L. van den, De ambachtsgilden van 's Hertogenbosch vóór 1629; Rechtsbronnen van het bedrijfsleven en van gildewezen. 1e en 2e stuk. Utrecht 1946.

B. Literatuur.

- Bezemer, W., "Ordonnantien van het Sint Lucasgilde te 's Hertogenbosch", verschenen in Oud-Holland, 1894, p.123.
- Blarkom, J.P. van, De mobiele Bossche Schutterij, inzonderheid de 1e compagnie gedurende den tiendaagschen veldtocht. 's Hertogenbosch 1881.
- Crooy, F., "Orfèvres de Bois-le-Duc et leur poinçons", verschenen in Annales de la Societé Royale d'Archéologie de Bruxelles, Tôme 41, p.5-58.
- Dirks, Jacob, De Noord-Nederlandsche Gildepenningen. Dl. II. Haarlem 1878.
- Dirks, Jacob, Atlas van Platen (behorende bij voornoemd boek). Haarlem 1879.
- Ebeling, H.J.M., "De gildenbekers van 's Hertogenbosch", verschenen in Sint Lucas, IX, p.107.
- Ebeling, H.J.M., "Het kramersgilde", verschenen in Taxandria, 14e jrg., p.16 e.v., 103 e.v., 145 e.v.
- Ebeling, H.J.M., "De penning van de linnenwevers te 's Hertogenbosch", verschenen in Jaarboek van het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde. 1928.
- Eeghen, I.H. van, Inventarissen der archieven van de gilden en van het brouwerscollege (te Amsterdam). Amsterdam 1951.
- Eerenbeemt, H.F.J.M. van den, 's Hertogenbosch in de Bataafse en Franse tijd. 1794-1814. Nijmegen 1955.
- Essink, H.B.M., "Immigratie van Drunense smeden naar Den Bosch in de 16e eeuw", verschenen in Met Gansen Tr 5e jrg., p.177 e.v.
- Goossens, Th.A.J., Van den "wolwerck" in Den Bosch. Tilburg 1940.
- Heuvel, N.H.L. van den, De ambachtsgilden van 's Hertogenbosch vóór 1629. 's Hertogenbosch z.j.
- Hezenmans, J.C.A., 's Hertogenbosch van 1629 tot 1798. 's Hertogenbosch z.j.
- Mommers, A.R.M., Brabant van Generaliteitsland tot Gewest. 2dln. Utrecht 1953.
- Mosmans, A., "Overdracht van een meestermerk", verschenen in Taxandria, 35e jrg., p.168.
- Mosmans, J., "Altaar en altaargoed van het korekoopersgilde te 's Hertogenbosch", verschenen in Taxandria, 17e jrg., p.169.
- Mosmans, J., De St. Janskerk te 's Hertogenbosch. 's Hertogenbosch 1931
- Oudenhoven, Jacob van, Een nieuwe ende gantsch vermeerderde beschrijvinge van de Stadt van 's Hertogen-Bossche. 's Hertogenbosch 1670.
- Sasse van Ysselt, A.F.O., "Het Vleeschouwersgilde te 's Hertogenbosch", verschenen in Taxandria, 9e jrg., p.193 e.v., 220 e.v.
- Sasse van Ysselt, A.F.O. van, De voorname huizen en gebouwen van 's Hertogenbosch. 3 dln. 's Hertogenbosch 1910.
- Sasse, Aug., "Een ambachtsgilde te 's Hertogenbosch in het midden der XVI eeuw", verschenen in Tijdschrift voor Noordbrabantsche Geschiedenis, Taal- en Letterkunde, 2e jrg., p.2 e.v., 227 e.v.
- Slootmans, C., "Bosschenaren op de Bergen op Zoomsche jaarmarkten", verschenen in Opbouw, orgaan van de Katholieke Middenstandsvereniging te 's Hertogenbosch, aprilnummer 1941.
- Slootmans, Korneel, "Huiden en pelsen op de jaarmarkten van Bergen op Zoom", verschenen in Land van mijn hart, p.100 e.v.; Tilburg 1952.

Smits, C.F.Xav., "Inleiding, verschenen in Beschrijvende Catalogus van de historische verzameling der Schutterij te 's Hertogenbosch. 's Hertogenbosch 1910.

Snoeck, M.A., "Ontbinding der gilden te 's Hertogenbosch", verschenen in het Tijdschrift Penningkunde. 1897, p.53.

Verheijen, J.B.A.J.M., Bijdrage tot de geschiedenis der voormalige schutterijen te 's Hertogenbosch. 's Hertogenbosch 1857.

Well, A.J.J. van de, "Beschrijvende catalogus van de historische verzameling der Schutterij te 's Hertogenbosch. 's Hertogenbosch 1910.

Niet voor de drukker.

H. J. H. BOSSINK EN H. B. M. ESSINK.

1e Aanvulling op de inventaris van de Bossche Ambachtsgilden.

's Hertogenbosch 16 oktober 1964.
Cuyk

vervolgblad 1

HET ARCHIEF VAN HET BAKKERSGILDE.

A. ALGEMEEN.

- 104A. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het
gilde een nieuwe kaart geeft. 1419. Afschrift.
1 stuk.
Regest 21a.
- 104B. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch de kaar
van het gilde wijzigt. 1428. Afschrift.
1 stuk.
N.B. Zie regest 26.

HET ARCHIEF VAN HET KORENKOPERSGILDE.

N.B. In 1957 mocht de gemeente 's Hertogenbosch van de pastoor van de Sint
Jacob, de zeereerwaarde heer F. Noyons, enige stukken, die deel uitmaken
van het archief van het korenkopersgilde, in eigendom ontvangen. Deze
stukken werden onder nummer 135 van de in 1958 voltooide inventaris
der archieven van de Bossche ambachts- en schuttersgilden opgenomen.
Najaar 1959 ontving de gemeente wederom een aantal archiefstukken van
het korenkopersgilde van voornoemde pastoor in eigendom.

A. ALGEMEEN.

- 135A. Akte, waarbij de magistraat van de stad 's Hertogenbosch aan het gilde
een kaart geeft. 1509. Afschrift. (c. 1650).
1 stuk.
Regest 88a.
- 135B. Ingekomen stukken en minuten van uitgegane stukken. 1650, (c. 1650),
1662, 1685, 1687, 1693, 1700, 1707, 1709, 1710, 1711, 1715, 1719, 1724, 1732,
1736, 1749, 1753, 1755, 1771, 1772, 1779, 1780, 1781, 1786, 1788, 1789, 1792,
1794, 1798, 1800, (c. 1800), 1802, 1803, 1806, 1807, 1818.
1 pak.

B. STUKKEN VAN HUISHOUDELIJKE AARD.

135c. Aantekeningen van huishoudelijken aard. (c.1700), (c.1800), 1809.
3 stukken.

C. HET BEHEER VAN DE GOEDEREN.

I. Rekeningbewijzen.

135D. Rekeningbewijzen. (c.1790), 1791, 1795, 1816, 1844.
1 omslag.

II. Schuldbekentenissen.

135E. Schuldbekentenis, groot 300 car.gls., van het gilde voor Adriaen Broers. 1693. Afgelost. 1696.
1 stuk.

135F. Schuldbekentenis, groot 200 car.gls., van het gilde voor Francois Bohonek, echtgenoot van Maria van Bergen, weduwe van Andreas van der Lagen, ten behoeve van Maria Godefrida van der Lagen. 1755. Afgelost. 1803.

135G. Schuldbekentenis, groot 100 gls., van het gilde voor Wilhelmina van der Sluijs, weduwe van Pieter Renier. 1772. Gecasseerd. 1783.
1 stuk.

135H. Bewijzen van inschrijving in de nieuwe grootboeken der uitgestelde, werkelijke en nationale schuld, groot 2200 gls., 1100 en 1100 gls., voor het gilde. 1815.
3 stukken.

III. De roerende lichamelijke zaken.

N.B. Zie nummer 135 van de inventaris van de archieven der ambachtsgilden.

HET ARCHIEF VAN HET LOOIERS- EN SCHOENMAKERSGILDE.

N.B. De hieronder beschreven stukken, die deel uitmaakten van de handschriftenverzameling van het Provinciaal Genootschap en die niet door jhr. mr. A.F.O. van Sasse van Ysselt in zijn catalogi beschreven waren, werden door mej. dra. E. Korvezee, de toenmalige rijksarchivaris in de provincie Noord-Brabant, in 1958 aangetroffen toen zij een onderzoek in voornoemde handschriftenverzameling verrichtte. Op haar advies werden deze stukken door het Provinciaal Genootschap aan de gemeente 's Hertogenbosch in bruikleen afgestaan.

A. ALGEMEEN

168A. Adres van het gilde aan de nationale vergadering, representerende het volk van Nederland. Met handtekeningen van de gildebroeders. (c.1796). Vermoedelijk een minuut.
1 stuk.

168B. Stukken van allerlei aard, doch in hoofdzaak processtukken. 1619-1775.
4 banden en 3 stukken.

C. HET BEHEER VAN DE GOEDEREN.

175A-175B. Rekeningen. 1610/1773.
1 deel en 1 band.

N.B. De rekeningen lopen van boekjaar tot boekjaar.

175A. 1610/67. 175B. 1750/51, 1764/73.

175C. Rekeningbewijzen. 1735, 1789, 1792, 1795-1797.
1 omslag.

R E G E S T E N .

21a. 1419 februari 25.

Ghysbrecht van Vyanen van Beverwerde, hoogschout, en de schepenen en gezworenen der stad 's Hertogenbosch oorkonden, dat zij, wegens het verloren gaan van de oude kaarten en privileges door de grote brand van dit jaar, aan het bakkersgilde een nieuwe kaart verleend hebben.

Des Saterdaghs na Sunte Mattheus dach des apostels ende ewangelist.

Afschrift (inv.no.104A) op papier.

88a. 1509 oktober 10.

Schepenen, gezworenen, raadslieden, dekenen van de ambachten, een deel der goede knapen en de gemeenschap van de stad 's Hertogenbosch oorkonden aan het korenkopersambacht een kaart verleend hebben.

Gegeven opten thienden dach der maent van October jnt jaer ons Heeren duijsent vijffhondert ende negen.

Afschrift (inv.no.135A) op papier.

Gedrukt: van den Heuvel, 2e stuk, no.108, p.425 e.v..

= = = = = = = = =
= = = = = = = = =
= = = =
= =
=

BIJLAGE II.

Alfabetische lijst der ambachtsgilden.

Korte benaming:

Volledige benaming:

baardragersgilde	-	baardragersgilde
bakkersgilde	-	bakkersgilde
bierdragersgilde	-	bierdragersgilde
bontwerkersgilde	-	bontwerkersgilde
chirurgijnsgilde	-	chirurgijns- en barbiersgilde; barbiers- en chirurgijnsgilde
droogscheerdersgilde	-	gewantsnijders-, droogscheerders- en kleermakersgilde.
gewantsnijdersgilde	-	gewantsnijders-, droogscheerders- en kleermakersgilde
goudsmedengilde	-	goud- en zilversmedengilde
hoedenmakersgilde	-	hoedenmakersgilde
kleermakersgilde	-	gewantsnijders-, droogscheerders- en kleermakersgilde
korenkopersgilde	-	korenkopersgilde
korenmetersgilde	-	koren- en zoutmetersgilde
kraankinderengilde	-	kraankinderengilde
kramersgilde	-	kramers- en tingietersgilde
kruiwagenkruiersgilde	-	kruiwagenkruiersgilde
linnenweversgilde	-	linnen- en tapijtweversgilde
lintwerkersgilde	-	lint- en passementwerkersgilde
looiersgilde	-	looiers- en schoenmakersgilde
molenaarsgilde	-	molenaars- en olieslagersgilde
nestelmakersgilde	-	nestel-, bonnet- en handschoenmakersgilde
oudekleerkopersgilde	-	oudekleerkopersgilde
plattijnmakersgilde	-	plattijnmakersgilde
schildersgilde	-	schilders-, beeldsnijders-, glasmakers-, borduurstikkers- en legwerkersgilde
schippersgilde	-	schippersgilde
schoolmeestersgilde	-	schoolmeestersgilde
schrijnwerkersgilde	-	schrijnwerkers-, draaiers-, kuipers- en rademakersgilde
slagersgilde	-	slagersgilde
smedengilde	-	smedengilde; smeden- en messenmakers- gilde; smeden-, messenmakers- en koperslagersgilde; smeden- en koperslagersgilde; smeden- en zwaardvegersgilde
speldenmakersgilde	-	speldenmakersgilde
timmerliedengilde	-	timmerlieden-, metselaars-, steenhouwers-, straatmakers- en leidekkersgilde
turfdragersgilde	-	turfdragersgilde
turftondersgilde	-	turftondersgilde
veerliedengilden	-	veerliedengilden op Den Dungen, Hintham, Vught, Vlijmen en Deuteren
verwersgilde	-	verwers- en wedersgilde
voerliedengilde	-	voerliedengilde
voldersgilde	-	voldersgilde
wolweversgilde	-	wolwevers- en drapenierdersgilde
zakkendragersgilde	-	zakkendragersgilde
BIJLAGE III.		

Lijst van beroepen vallende onder een ambachtsgilde:

Beroep:		Gilde:
baardragers	-	baardragersgilde
bakkers	-	bakkersgilde
barbiers	-	chirurgijnsgilde
beeldhouwers	-	schildersgilde
beeldsnijders	-	schildersgilde
beurtschippers	-	N.B. Ook onder schrijnwerkersgilde
bierdragers	-	schippersgilde
blauwververs	-	bierdragersgilde
blekers	-	verwersgilde
blikslagers	-	linnenweversgilde
boekhandelaren	-	kramersgilde
		kramersgilde

bonnetmakers	-	nestelmakersgilde
bontwerkers	-	bontwerkersgilde
borduurstikkers	-	schildersgilde
borduurwerkers	-	schildersgilde
buidelmakers	-	nestelmakersgilde
busmakers	-	smedengilde
bijlenmakers	-	smedengilde
chirurgijns	-	chirurgijnsgilde
draaiers	-	schrijnwerkersgilde
drapeniers	-	wolweversgilde
		N.B. De drapeniers konden ook lid zijn van de gilden der droogscheerders en verwers of géén lid van een gilde zijn.
drogisten	-	kramersgilde
droogscheerders	-	gewantsnijdersgilde
galanteriewaren-		
verkopers	-	kramersgilde
geelgieters	-	smedengilde
gespenmakers	-	speldenmakersgilde
gewantsnijders	-	gewantsnijdersgilde
geweermakers	-	smedengilde
glazeniers	-	schildersgilde
glazenmakers	-	schildersgilde
goudsmeden	-	goudsmedengilde
graanhandelaren	-	korenkopersgilde
grofsmeden	-	smedengilde
grutters	-	korenkopersgilde
haakbusmakers	-	smedengilde
handschoenmakers	-	nestelmakersgilde
harnasmakers	-	smedengilde
havenarbeiders	-	kraankinderengilde
hoedenmakers	-	hoedenmakersgilde
hoefsmeden	-	smedengilde
horlogemakers	-	smedengilde
huisschilders	-	schildersgilde
instrumentmakers	-	smedengilde
kaarsenverkopers	-	kramersgilde
kaaskopers	-	kramersgilde
kappers	-	chirurgijnsgilde
katoendrukkers	-	verwersgilde
ketelbuters	-	smedengilde
ketelmakers	-	smedengilde
kistenmakers	-	schrijnwerkersgilde
kistensnijders	-	schrijnwerkersgilde
kleermakers	-	gewantsnijdersgilde
klompenmakers	-	plattijnmakersgilde
knopenmakers	-	kramersgilde
koekenbakkers	-	kramersgilde
koperslagers	-	smedengilde
korenmeters	-	korenmetersgilde
korenkopers	-	korenkopersgilde
korenmolenaars	-	molenaarsgilde
kousenbreiers	-	nestelmakersgilde
kraankinderen	-	kraankinderengilde
kramers	-	kramersgilde
kruideniers	-	kramersgilde
kruiers	-	kruiwagenkruiersgilde
kuipers	-	schrijnwerkersgilde
kunstschilders	-	schildersgilde
ladenmakers	-	schrijnwerkersgilde
lakenkopers	-	kramersgilde
		N.B. Mits zij lakens bij de el verkopen.
lakenverwers	-	verwersgilde
lakenvollers	-	voldersgilde
leerlooiers	-	looiersgilde
legwerkers	-	schildersgilde
leidekkers	-	timmerliedengilde
lemmetsmeders	-	smedengilde

linnenblekers	-	linnenweversgilde
linnendrukkers	-	verwersgilde
linnenverwers	-	verwersgilde
lintwerkers	-	lintwerkersgilde
loodgieters	-	kramersgilde
looiers	-	looiersgilde
lijkbezorgers	-	baardragersgilde
manufacturiers	-	kramersgilde
marktschippers	-	schippersgilde
messenmakers	-	smedengilde
metselaars	-	timmerliedengilde
molenaars	-	molenaarsgilde
nagelmakers	-	smedengilde
nestelmakers	-	nestelmakersgilde
olieslagers	-	molenaarsgilde
olieverkopers	-	kramersgilde
oudekleerkopers	-	oudekleerkopersgilde
pannenmakers	-	smedengilde
pantoffelmakers	-	looiersgilde
papierverkopers	-	kramersgilde
pasementwerkers	-	lintwerkersgilde
perkamentmakers	-	nestelmakersgilde
platenmakers	-	smedengilde
plattijnmakers	-	plattijnmakersgilde
rademakers	-	schrijnwerkersgilde
riemenmakers	-	speldenmakersgilde
		N.B.Ook onder nestelmakersgilde.
roermakers	-	smedengilde
runmolenaars	-	molenaarsgilde
scharenmakers	-	smedengilde
scheepsbouwers	-	timmerliedengilde
schietroermakers	-	smedengilde
schilders	-	schildersgilde
schippers	-	schippersgilde
schoenmakers	-	looiersgilde
schoolmeesters	-	schoolmeestersgilde
schrijnwerkers	-	schrijnwerkersgilde
schuitenmakers	-	timmerliedengilde
slagers	-	slagersgilde
slotenmakers	-	smedengilde
smeden	-	smedengilde
snijders	-	gewantsnijdersgilde
spaansestoelenmakers	-	schrijnwerkersgilde
speldenmakers	-	speldenmakersgilde
sperenmakers	-	smedengilde
sporenmakers	-	smedengilde
steenhouwers	-	timmerliedengilde
stoeldraaiers	-	schrijnwerkersgilde
stoelenmakers	-	schrijnwerkersgilde
stoffeerders	-	schildersgilde
stratenmakers	-	timmerliedengilde
tappers	-	kramersgilde
tapijtwevers	-	linnenweversgilde
tassenmakers	-	nestelmakersgilde
timmerlieden	-	timmerliedengilde
tingieters	-	kramersgilde
turfdragers	-	turfdragersgilde
turftonders	-	turftondersgilde
uurwerkmakers	-	smedengilde
veerlieden	-	veerliedengilden op Den Dungen, Hintham, Vught, Vlijmen en Deuteren
vettewarenhandelaars	-	kramersgilde
vilthoedenmakers	-	nestelmakersgilde
viskopers	-	viskopersgilde
vissers	-	viskopersgilde
voerlieden	-	voerliedengilde
volders	-	voldersgilde
wagenmakers	-	schrijnwerkersgilde
wapensmeden	-	smedengilde

weders	-	verwersgilde
witleermakers	-	nestelmakers
wollenwantenbreiers	-	nestelmakers
wolverwers	-	verwersgilde
wolwevers	-	wolweversgilde
zakkendragers	-	zakkendragersgilde
zeembereiders	-	nestelmakersgilde
zeisenmakers	-	smedengilde
zichtenmakers	-	smedengilde
zilversmiden	-	goudsmedengilde
zolenmakers	-	looiersgilde
zoutmeters	-	korenmetersgilde
zwaardveggers	-	smedengilde
zuivelhandelaars	-	kramersgilde

= = = = = =
 = = = =
 = =
 =